

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI**

**DIŞ TİCARETTE ÖDEME YÖNTEMLERİ VE UYGULAMADA
KARŞILAŞILAN SORUNLAR**

MASTER TEZİ

Hazırlayan

Marziye DİLEK

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Ömer Tanju DURUSOY

Ankara - 2007

**Sevgili Babam Osman Dilek'in Aziz
Hatırasına Özlemle...**

Ruhu Şad Olsun.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Marziye DİLEK'e ait **DIŞ TİCARETTE ÖDEME YÖNTEMLERİ VE UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR** adlı çalışma, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan ; Prof. Dr. Sezer KORKMAZ

Üye ; Doç. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN

Üye ; Yrd. Doç. Dr. Ömer Tanju DURUSOY (Danışman)

ÖNSÖZ

Teknoloji ve finans alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak dünya ticareti globalleşmekte ve boyutları hızla büyümektedir. Bu eğilimler ülkemizin dış ticaret hacmini olumlu yönde etkilemektedir. Dış ticaretin özellikleri ve çok çeşitli riskler taşıması, bu konuya verilen önemin gün geçtikçe artması, sistemde kullanılan ödeme yöntemlerinin çok iyi bilinmesini gerekli kılmaktadır. Bu konu hakkında Türkiye’de varolan kaynakların önemli bir bölümünün güncelliğini yitirmiş olduğu gözlenmektedir.

Çalışmamızın önemli bir bölümünü farklı ülkelerde yaşayan alıcı ve satıcıya sağladığı güvencelerden dolayı yaygın olarak kullanılan akreditifler ve uygulamada karşılaşılan sorunlar oluşturmaktadır. Ayrıca, akreditif dünyasında yeni bir dönem başlatacak olan UCP 600’ün sisteme getirdiği yenilikler de gözden geçirilecek ve Türkiye’de ithalatçı ve ihracatçılarımızın kullandıkları ödeme yöntemlerinin dağılımı istatistiki verilerin yardımıyla incelenecektir.

Dış ticarete doğrudan ya da dolaylı yoldan taraf olanlar için yararlı bir kaynak olması hedeflenen bu çalışmanın hazırlanması aşamasında verdiği şevk ve pozitif enerji ile sonuca ulaşmamı sağlayan tez danışmanım, Sayın Yrd.Doç.Dr.Ömer Tanju DURUSOY’a katkıları için teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR CETVELİ	vi
TABLO VE ŞEKİLLER.....	vii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

DIŞ TİCARETTE ÖDEME YÖNTEMLERİ

1.1. Belgesiz Ödeme.....	3
1.1.1. Mal Mukabili Ödeme / Açık Hesap.....	4
1.1.2. Peşin Ödeme	5
1.1.3. Konsinye Satış	5
1.2. Vesaik Mukabili / Tahsil Vesaiki	6
1.2.1. Tahsil Vesaiki İşleminde Belgeler	7
1.2.2. Tahsil İşlemlerinin Türleri	8
1.2.3. Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemine Katılan Taraflar	8
1.2.3.1. Amir	8
1.2.3.2. Gönderi Bankası	8
1.2.3.3. Tahsil / İbraz Bankası	9
1.2.3.4. Muhatap	9
1.2.4. Tahsil Emri.....	9
1.2.5. Tahsil Vesaikinın Tesliminde İzlenen Yöntemler	10
1.2.5.1. Görüldüğünde Ödeme Karşılığı Vesaik Teslimi	11
1.2.5.2. Poliçe Kabulü Karşılığı Vesaik Teslimi	13
1.2.5.3. Poliçenin Alıcı Tarafından Kabulü ve Bankasının Avali Karşılığında Vesaik Teslimi	13
1.2.5.4. Banka Garantisi Karşılığında Vesaik Teslimi	14
1.2.5.5. Kişisel Taahhüt Mektubu Karşılığı Vesaik Teslimi.....	15
1.2.6. Bankaların Sorumluluğu.....	15
1.3. Akreditif	17

1.3.1. Tanımı	17
1.3.2. Akreditifte Taraflar	18
1.3.2.1. Akreditif Amiri	18
1.3.2.2. Amir Banka / İthalatçının Bankası	19
1.3.2.3. Muhabir Banka	19
1.3.2.3.1. İhbar Bankası	19
1.3.2.3.2. Teyit Bankası	20
1.3.2.4. Lehtar	21
1.3.3. Akreditifte Sözleşmeler	21
1.3.3.1. Alıcı İle Satıcı Arasındaki Sözleşme - Sözleşme 1	22
1.3.3.2. Akreditifin Açılışı - Sözleşme 2	22
1.3.3.3. Akreditifin İhbarı / Teyidi - Sözleşme 3	22
1.3.4. Akreditif Açtırma Teklif Mektubu	23
1.3.5. Satıcının Akreditifte İncelemesi Gereken Hususlar	24
1.3.6. Akreditifin İşlem Süreci	25
1.3.7. Akreditif İşleminin Sağladığı Avantajlar	27
1.3.7.1. Satıcı Açısından Sağladığı Avantajlar	27
1.3.7.2. Alıcı Açısından Sağladığı Avantajlar	27
1.3.7.3. Bankalar Açısından Sağladığı Avantajlar	28
1.3.8. Akreditiflerin Değişik Açılardan Sınıflandırılması	28
1.3.8.1. Sağladığı Güvence Açısından Akreditifler	28
1.3.8.1.1. Dönülebilir Akreditifler	28
1.3.8.1.2. Dönülemez Akreditifler	29
1.3.8.1.2.1. Teyitsiz Akreditif	30
1.3.8.1.2.2. Teyitli Akreditif	31
1.3.8.2. Ödeme Biçimi Yönünden Akreditifler	32
1.3.8.2.1. Vesaikin İbrazında (Görüldüğünde) Ödenebilir Akreditifler	32
1.3.8.2.2. Ertelenmiş Ödemeli Akreditifler (Vesaik İbrazından Belli Bir Süre Sonra Ödenebilir Akreditifler)	33
1.3.8.2.3. Kabul Kredili Akreditifler	34
1.3.8.2.4. İştirak Akreditifleri	36

1.3.8.3. Rambursman Biçimi Yönünden Akreditifler.....	38
1.3.8.3.1. Karşılıklı Hesap İlişkisi İle Rambursman	38
1.3.8.3.2. Üçüncü Bankaya Yetki Vermek Suretiyle Rambursman..	38
1.3.8.3.3. Doğrudan Amir Bankadan Talep Edilmesi Yoluyla Rambursman.....	39
1.3.8.3.4. Anlaşma Hesapları Kanalıyla Rambursman	39
1.3.9. Özel Akreditif Türleri	40
1.3.9.1. Rotatif / Döner Akreditif	40
1.3.9.2. Devredilebilir Akreditifler	42
1.3.9.3. Karşılıklı Akreditifler	45
1.3.9.4. Kırmızı Şartlı Akreditif.....	48
1.3.9.4.1. Peşin Ödeme	48
1.3.9.4.2. Avans Ödemesi.....	49
1.3.9.5. Garanti Akreditifleri	49
1.3.10. Bankaların Belgelerin İncelenmesine İlişkin Yükümlükleri	50
1.3.10.1. Bankaların Belgeleri Makul Özenle Ve Dış Görünüşleri İtibarıyla İnceleme Yükümlülüğü	50
1.3.10.2. Bankaların Belgeleri Makul Bir Süre İçinde Ve En Geç Yedi (7) İş Günü İçinde İnceleme Yükümlülüğü	53

II. BÖLÜM

DIŞ TİCARETTE KULLANILAN ÖDEME YÖNTEMLERİNDE UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE AKREDİTİFLERE İLİŞKİN BİR ÖRNEK USULLER VE UYGULAMA KURALLARI (2007 REVİZYONU) UCP 600

2.1. Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar.....	57
2.1.1. Amir Bankanın Yükümlülükleriyle ilgili Sorunlar	58
2.1.2. Teyit Bankasının Yükümlülükleriyle İlgili Sorunlar.....	61
2.1.3. Belgelerin Düzenlenmesine İlişkin Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	63
2.1.4. Belgelerin İncelenmesine İlişkin Sorunlar	66
2.1.5. Kullanım Yöntemi, Vade Tarihi ve İbraz Yerine İlişkin Sorunlar....	70
2.1.5.1. Ertelenmiş Ödemeli Akreditiflere İlişkin Sorunlar.....	71

2.1.5.2. İştirak Akreditifleriyle ilgili Sorunlar.....	73
2.1.6. Akreditife ve UCP Kurallarına Getirilen Eleştiriler	75
2.2. Uluslararası Ticarete Yeni Bir Dönem: UCP 600.....	78
2.2.1. Revizyonun Nedenleri	79
2.2.2. Revizyon Süreci	79
2.2.3. UCP 600'ün Getirdiği Yenilikler	80
2.2.4. Belgelerin Düzenlenmesi, İbrası ve İncelenmesine İlişkin Değişiklikler	83

III. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÖDEME YÖNTEMLERİ

3.1. Türkiye'de Ödeme Yöntemlerinin Dağılımı	88
3.1.1. Türkiye'de Ödeme Yöntemlerinin İhracat Açısından Dağılımı	89
3.1.2. Türkiye'de Ödeme Yöntemlerinin İthalat Açısından Dağılımı.....	92
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	96
KAYNAKÇA	99
ÖZET	106
ABSTRACT	108

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	: Bakınız
CFR	: Cost + Insurance
CIF	: Cost + Insurance + Freight
D/A	: Documents Against Acceptance
DOCTEX	: Documentary Instruments Dispute Resolution Expertise
D/P	: Documents Against Payment
FOB	: Free On Board
ICC	: International Chamber of Commerce
INCOTERMS	: International Commercial Terms
ISBP	: International Standard Banking Practice
ISP	: International Standby Practices
L/C	: Letter of Credit
MTO	: Milletlerarası Ticaret Odası
SWIFT	: Society For Worldwide Interbank Financial Telecommunication
UBS	: Union Bank of Switzerland
UCP	: Uniform Customs and Practice
URC	: Uniform Rules for Collections
URR	: Uniform Rules for Bank-to-Bank Reimbursements under Documentary Credits
USD	: United States Dollar

TABLO VE ŞEKİLLER

TABLolar

Tablo 1	Ödeme Yöntemlerinin Karşılaştırılması	87
Tablo 2	Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Dağılımı (İhracat)	90
Tablo 3	Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Dağılımı (İthalat)	93

ŞEKİLLER

Şekil 1	Vesaik Mukabili Ödemede İşlem Süreci	11
Şekil 2	Akreditifte İşlem Süreci	25
Şekil 3	Ödeme Yöntemlerinde Risk Durumu	88
Şekil 4	Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Yüzdesel Dağılımı (İhracat)	91
Şekil 5	Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Yüzdesel Dağılımı (İthalat)	94

GİRİŞ

Hızla gelişen dünyamızda; kişilerin ve devletlerin sürekli olarak çeşitli ekonomik ilişkiler içinde bulunması, uluslararası ticarete yeni boyutlar kazandırmıştır. Alıcı açısından ithalat, satıcı açısından ise ihracat olarak gerçekleştirilen dış ticaret, kıtaları birbirine bağlamakta, çok uzak mesafedeki alıcı ve satıcıyı aynı platformda karşı karşıya getirmektedir.

Dış ticaretin iç ticaretten farklı özelliklere sahip olması ve büyük ölçüde risk taşıması nedeniyle dünyanın çeşitli ülkeleriyle bağlantıları bulunan ithalat ve ihracatçılarımızın dış ticarete kullanılan ödeme yöntemleri konusunda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Uluslararası ticarete satılan malların bedelleri bankalar aracılığıyla ödenir. Mal bedellerinin ödenmesini sağlayan bu sistemdir.

Uluslararası düzeyde, mal ve hizmet alımı ve satımına konu olan dış ticaret, yapılan ödemeler ve kurum ve kuruluşlar açısından iç ticaretten farklılık göstermekte, dış ticarete karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların çözümü de daha karmaşık bir yapı oluşturmaktadır.

Diğer ülkelerin farklı ekonomik sistemlere sahip olmaları piyasa yapılarının farklılık göstermesi, mesafelerin uzak olması ve farklı para birimlerinin kullanılmaları gibi özellikler, uluslararası ticareti iç ticarete göre daha riskli hale getirmektedir. Bu risklerin ödeme yöntemlerine göre alıcı ve satıcının üstlendiği riskler farklılık göstermektedir.

Bu yöntemlerin hangisinin kullanılacağı, mal ve sektör bazında yerleşik geleneklere, alıcı ve satıcı arasındaki güvenin derecesine, ülkenin genel politikasına, nakit ödeme gücüne vb. bağlıdır.

Alıcı ve satıcı kendilerine sağladığı çok yönlü güvenceler nedeniyle diğer ödeme yöntemlerine oranla akreditif yöntemini daha çok kullanma eğilimindedir. Karmaşık yapısı gereği akreditif sisteminde uygulamada çok çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, dış ticarete kullanılan ödeme yöntemlerini ve uygulamada karşılaşılan sorunları irdelemek ve Türkiye’de ödeme yöntemlerinin dağılımını istatistiki verilere dayanarak incelemektir.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde belgesiz ödemeler, vesaik mukabili ödemeler ve akreditifler uluslararası bir örnek kurallara dayanarak ayrıntılı bir biçimde incelenecektir. İkinci bölümde ithalatçı ve ihracatçıya sağladığı güvenceler nedeniyle dış ticaret işlemlerinde en çok tercih edilen ödeme yöntemi olan akreditiflerle ilgili uygulamada karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara ilişkin Milletlerarası Ticaret Odası’nın getirdiği çözümler irdelenecektir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise Türkiye’de ithalatçılar ve ihracatçılar tarafından kullanılan ödeme yöntemlerinin dağılımı istatistiki verilere dayanılarak incelenecektir.

I.BÖLÜM

DIŞ TİCARETTE ÖDEME YÖNTEMLERİ

Farklı ülkelerde yaşayan ve birbirlerini tanımayan alıcı ve satıcılar arasında gerçekleşen dış ticaret, iç ticaretten farklı özelliklere sahiptir. Alıcı ve satıcı arasında satış sözleşmesinin yapılmasıyla başlayan dış ticaret işlemindeki en önemli konulardan biri, sözleşmeye konu olan malın bedelinin ödenmesinde kullanılacak yöntemin belirlenmesidir.

Dış ticarete kullanılan ödeme yöntemlerinin seçimi; mal ve sektör bazında yerleşik gelenekler, alıcı ve satıcı arasındaki güven derecesi, alıcının ödeme gücü, tarafların yaşadığı ülkelerin ekonomik politikaları gibi pek çok faktöre bağlıdır (Onursal, 1996:269).

Çalışmanın bu bölümünde dış ticarete kullanılan ödeme yöntemleri detaylı olarak incelenecektir.

1.1. Belgesiz Ödeme

Belgesiz ödeme, alıcı tarafından satın alınacak malın bedelinin, konşimento gibi malı temsil eden bir belgenin ibrazı aranmaksızın yapılan ödemedir. Bu yöntemde, alıcı ve satıcı arasında karşılıklı güven söz konusu olduğundan, bankacılık sisteminin aracılığına gerek duyulmaz.

Belgesiz ödeme, alıcı ve satıcıya vesaik mukabili ya da akreditif boyutunda bir güven ve koruma sağlamaz. Taraflar arasında uzun yıllara dayanan bir ticari geçmiş ve karşılıklı güvenin söz konusu olduğu

durumlarda, basit ve ucuz bir yöntem olması nedeniyle alıcı ve satıcı tarafından diğer yöntemlere oranla daha çok tercih edilebilir.

Açık hesap, peşin ödeme ve konsinye satış olarak sıralayabileceğimiz belgesiz ödeme yöntemlerinde bankaların tek rolü mal bedelinin transferine aracılık etmektir.

1.1.1. Mal Mukabili Ödeme / Açık Hesap

Mal mukabili (open account) yönteminde, satıcı, bedelini daha sonra tahsil etmek üzere malları ve mala ilişkin belgeleri doğrudan alıcıya gönderir. Alıcı, satıcı ile aralarındaki sözleşmede belirlenen vadelerde, mal bedelini satıcıya bankası kanalıyla havale eder. Deniz yoluyla taşınan mallara ilişkin konşimentonun emre düzenlenmiş olması durumunda, konşimentoya açık ciro vererek alıcıya gönderir.

Satıcının, alıcıya finansman sağladığı bu yöntem, alıcı için ideal olmasına rağmen, satıcıya en alt düzeyde ödeme güvencesi vermektedir. Satıcı malları ve mala ilişkin belgeleri malın bedelini tahsil etmeden göndererek, malın mülkiyetini de alıcıya devretmiş olmaktadır (Kemer, 2005:341). Bu nedenle, satıcının alıcıyı iyi tanıması ve ödemenin yapılacağı konusunda güven duyması gereklidir. Satıcının dış pazarlarda tutunabilmek için ödün vermek durumunda olması ya da ülkesinin ekonomik koşulları gereği ödeme yöntemi konusunda pazarlık yapacak güçte olmaması gibi nedenlerle bu yöntem kullanılabilmektedir.

Satıcının mal bedelini tahsil etmeden mallarını elinden çıkarması, alıcının mal bedelini ödememe riskini doğurabileceğinden, mal bedelinin ödenmesinin banka garantisine bağlanması istenebilir. Açık hesap yönteminde mal bedelini güvence altına almak amacıyla garanti akreditifi (standby letter of credit) talep edilerek, yöntemden kaynaklanan riskler azaltılabilir (Clarke, 1995:168).

Ucuz ve basit olması nedeniyle Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde yaygın olarak kullanılan bu yöntemde, bankaların rolü, satıcıya yapılacak olan para transferiyle sınırlıdır (Buckley, 2000:632).

1.1.2. Peşin Ödeme

Satıcının malları yüklemekten önce, sattığı malın bedelini kısmen veya tamamen alıcıdan peşin olarak almasıdır. Peşin ödeme (cash in advance) yönteminde, genellikle alıcı ve satıcı birbirini iyi tanımaktadır. Bu yöntem, satıcı için kaynağı alıcı olan bir ön finansman niteliği taşımaktadır.

Tam anlamıyla güvene dayanan ve satıcı için ideal olan bu yöntem alıcı için risklidir. Çünkü alıcı, malın zamanında gönderilmemesi, değişik veya düşük kaliteli ya da eksik mal gönderilmesi ya da hiç gönderilmemesi gibi risklerle karşı karşıya kalabilir (Mengütürk, 1994:304). Peşin ödeme yönteminde satıcının ticari anlamda güvenilirliğinin yanı sıra satıcının ülkesindeki politik ve ekonomik şartları değerlendirmesinin de büyük önemi vardır. Alıcı bilgi edinmek için bankasına başvurabilir ya da bu risklerden kendini koruyabilmek için peşin ödemeyi bir banka garantisine de dayandırabilir (Tumay, 1987:194).

Uygulamada az rastlanılan bir yöntem olmasına rağmen, özellikle satıcının malına piyasada çok talep olması halinde alıcı peşin ödeme yapabilir (Gerni, 1989:3). Alıcının bu yöntemi tercih etmesinin bir diğer nedeni ise peşin ödeme karşılığında yapılacak yüksek oranda bir iskontodan yararlanmaktır.

1.1.3. Konsinye Satış

Konsinye satış (goods on consignment), ileri bir tarihte satılmak üzere dış alıcılara, yabancı komisyonculara ya da dış ülkelerdeki şube ve temsilciliklere mal gönderilmesidir. Bu işlem gerçekte bir "açık hesap" uygulamasıdır. Satıcı, malını alıcıya emaneten gönderir. Alıcı malları sattıkça bedelini satıcıya öder. Henüz satılmamış malların mülkiyeti ise satıcıda kalır.

Alıcı sattığı malların bedelinden masraf ve kendi komisyonlarını düştükten sonra net bedelini satıcıya gönderir.

Bu ödeme yönteminde, satış işleminde kesinlik olmaması nedeniyle satıcı açısından önemli bir risk söz konusudur. Beklemeden doğan zararlar satıcıya yansıtılır. Malın satılamaması halinde ise geri gönderilmesi ihtimali bulunmaktadır.

Konsinye satışların riskli oluşu, uygulamada “müşterek hesap” denilen ve konsinye satışları kısmen garanti altına alan yeni bir yöntemin geliştirilmesine yol açmıştır (Gerni, 1989:3). Müşterek hesap yoluyla yapılan satış yine konsinye olmakla birlikte, yurtdışında satış işlemini gerçekleştiren tarafça, satıcıya asgari bir satış fiyatı garanti edilmekte, bu fiyatla satış fiyatı arasındaki farktan, giderler düşüldükten sonra kalan kısım iki taraf arasında paylaşılmaktadır.

Konsinye veya müşterek hesap yoluyla yapılan satışlar, bir piyasaya ilk defa giren ve tanıtılma ihtiyacı duyulan malları kapsamaktadır.

1.2. Vesaik Mukabili / Tahsil Vesaiki

Bir bankanın satıcıdan mala ilişkin belgeleri alarak, yine satıcının talimatı uyarınca bu belgeleri belli şartlar öne sürerek diğer bir banka kanalıyla alıcıya iletmesi olarak tanımlayabileceğimiz vesaik mukabili (documentary collection) yönteminin temel özelliği, bankaların bir sorumluluk üstlenmeksizin sadece müşterilerinin vekili olarak davranmalarıdır. Vesaik mukabili ödeme yönteminde, satıcı malını yükledikten sonra yüklemeye ilişkin belgeleri gördüğünde ödenmesi veya poliçe kabulü karşılığında alıcıya iletmesi için bankasına verir. Bu işleme aracılık eden bankalar, satıcıdan aldıkları tahsil talimatı uyarınca işlemi gerçekleştirir (Clarke, 1995:196).

Vesaik mukabili ödemede işlemi başlatan satıcıdır. Malın alıcısı ile yaptığı sözleşmeye istinaden yüklemeyi yapan satıcı, ilgili belgeleri bankasına vererek ilk adımı atar. Tahsil emrini alan banka, belgeleri, bedeli tahsil edilmek - poliçeli işlemlerde, alıcı üzerine keşide edilen vadeli poliçenin kabulü kaydıyla alıcısına teslim edilmek - üzere satıcının talimatları doğrultusunda ithalatçının ülkesindeki bir bankaya gönderir. Tahsil bankası da alıcıdan vesaik bedelini tahsil ettikten - poliçeli işlemlerde, ilerideki bir tarihte tahsil edilmek üzere vadeli bir poliçeyi kabul ettirdikten - sonra, malların gümrükten çekilmesini sağlayacak belgeleri kendisine teslim eder.

Vesaik mukabili işlemler bankalarca Milletlerarası Ticaret Odası (MTO) tarafından düzenlenen standart kurallara göre yürütülmektedir. URC 522¹ adı verilen söz konusu kurallarda vesaik mukabili işleme katılan tarafların hakları ve yükümlülüklerinin sınırları belirlenmiştir.

1.2.1. Tahsil Vesaiki İşleminde Belgeler

Tahsil vesaiki işlemine konu olan belgeler URC 522'de mali belgeler ve ticari belgeler olmak üzere iki grupta sınıflandırılmaktadır.

Poliçe, bono, çek ya da ödeme yapmak amacıyla kullanılan diğer belgelere mali belgeler; faturalar, taşıma belgeleri, sigorta belgeleri, kontrol belgeleri ve buna benzer malın niteliğine ilişkin diğer belgelere ticari belgeler denilmektedir.

Bankaların aldıkları talimat üzerine yukarıda belirtilen mali ve ticari belgeleri; ödemenin ve/veya kabulün sağlanması, ödeme ve/veya kabul karşılığında veya diğer şartlara bağlı olarak belgelerin teslimi için bankalarca işleme almalarına ise "tahsil" denir.

¹ Şu anda 1995 Revizyonu yürürlükte olan URC 522, taraflar arasında başka bir anlaşma var olmadıkça veya yerel bir yasa veya yönetmeliğin emredici hükümlerine ters düşmedikçe, tahsil işlemlerindeki bütün tarafları bağlar.

1.2.2. Tahsil İşlemlerinin Türleri

URC 522'de temiz tahsil ve belgeli tahsil olmak üzere iki tür tahsil işleminden söz edilmektedir.

Ticari belgelerin eşlik etmediği, euroçek, seyahat çeki ve diğer çeklerin, ilişkisinde ticari belge bulunmayan poliçe ya da bono gibi mali belgelerin tahsilini tanımlamak için temiz tahsil (clean collection) ifadesi kullanılmaktadır.

Ticari belgelerin eşlik ettiği mali belgeler (ticari fatura, konşimento v.s. ekindeki poliçenin) ile mali belgelerin eşlik etmediği ticari belgelerin (poliçesi olmayan yükleme belgelerine ait faturanın) tahsili, belgeli tahsil (documentary collection) anlamına gelmektedir. "Documentary collections" ifadesinin Türkçe'de karşılığı "belgeli tahsil" olduğu halde kambiyo dilinde "vesaik mukabili ödeme" ifadesi kullanılmaktadır.

1.2.3. Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemine Katılan Taraflar

Vesaik mukabili ödeme yönteminde; amir, gönderi bankası, ibraz eden banka ve muhatap olmak üzere genel olarak dört taraf bulunmaktadır. Taraflar arasındaki ilişki bu yöntemin karakteristik özelliklerini vurgulamakta olup aşağıda bu konu ayrıntılı olarak açıklanacaktır:

1.2.3.1. Amir

Bankasını tahsil işlemiyle görevlendiren, alıcıyla yaptığı sözleşme gereği belgelerini bir tahsil emriyle birlikte bankasına veren satıcı (ihracatçı) tahsil işleminde "amir" (principal) olarak ifade edilmektedir.

1.2.3.2. Gönderi Bankası

Amirin belgeleri tahsile verdiği bankaya gönderi bankası (remitting bank) denilmektedir. Bu banka, belgeleri, amirin talimatları doğrultusunda

alıcının ülkesindeki tahsil bankasına gönderir ve yapılan tahsilin satıcıya ulaşmasını sağlar.

1.2.3.3. Tahsil / İbraz Bankası

Tahsil işleminin yürütülmesinde gönderi bankası tarafından devreye sokulan banka tahsil bankası (collecting bank) olarak adlandırılmaktadır. Bu banka, aldığı tahsil emri doğrultusunda belgeleri muhataba, diğer bir deyişle alıcıya ibraz eden taraftır.

1.2.3.4. Muhatap

Tahsil emrine göre belgelerin ibraz edileceği tarafa muhatap (drawee) adı verilmektedir.

1.2.4. Tahsil Emri

Satıcı, yüklemesini yaptığı malla ilgili belgeleri tahsil emri ekinde bankasına verir. Satıcının verdiği tahsil emri doğrultusunda bankanın, tahsil bankasına vereceği talimatın tam ve kesin olmasına dikkat etmesi gerekir.

Tahsil emrinde banka ismi belirtilmemişse, tahsile gönderen banka belgeleri, alıcının ülkesindeki muhabirine göndererek belgelerin ödeme ve/veya kabul karşılığında ya da diğer şartlar karşılığında teslim edilmesi talimatını verir.

Tahsil talimatı, muhatapın veya ibrazın yapılacağı yerin tam adresini içermelidir. Adresin eksik veya yanlış olması halinde tahsil bankası yükümlülük üstlenmeksizin doğru adresi bulmaya çalışacaktır.

Bir tahsil, ilerideki bir tarihte ödemeli bir poliçeyi içeriyorsa, tahsil talimatı, ticari belgelerin muhataba kabul veya ödeme yöntemlerinden hangisi karşılığında serbest bırakılacağını bildirmelidir. Böyle bir bildirimin yer almaması halinde ticari belgeler sadece ödeme karşılığında serbest

bırakılacak ve tahsil bankası belgelerin teslimindeki herhangi bir gecikmeden doğacak sonuçlardan sorumlu olmayacaktır.

Tahsil edilen tutarlar, tahsil talimatında belirtilen şartlar uyarınca gecikmeksizin talimatın alındığı tarafın kullanımına hazır tutulmalıdır.

Belgeli tahsiller çerçevesinde kısmi ödemeler, sadece tahsil talimatında özel yetki varsa kabul edilecektir. Bununla beraber, aksine bir talimat bulunmadığı sürece ibraz bankası, belgeleri muhataba sadece ödemenin tamamı sağlandıktan sonra teslim edecek ve belgelerin teslimindeki herhangi bir gecikmeden doğacak sonuçlardan sorumlu olmayacaktır.

Tahsil bankası, muhatabın belgeli tahsil işlemini ödememesi ve/veya kabul etmemesi halinde, bu durumla ilgili olarak gönderi bankasına gecikmeksizin bildirim yapacaktır.

Gönderi bankası, söz konusu bildirim aldığı zaman tahsil bankasına belgelerin bundan sonra tabi tutulacağı işlem hakkında gerekli talimatı vermelidir. Tahsil bankasının belgelerin ödenmediğini ya da kabul edilmediğini bildirmesinden sonraki altmış (60) gün içinde gönderi bankası tarafından söz konusu talimat verilmezse, tahsil bankası belgeleri herhangi bir sorumluluğu olmaksızın gönderi bankasına iade edebilir.

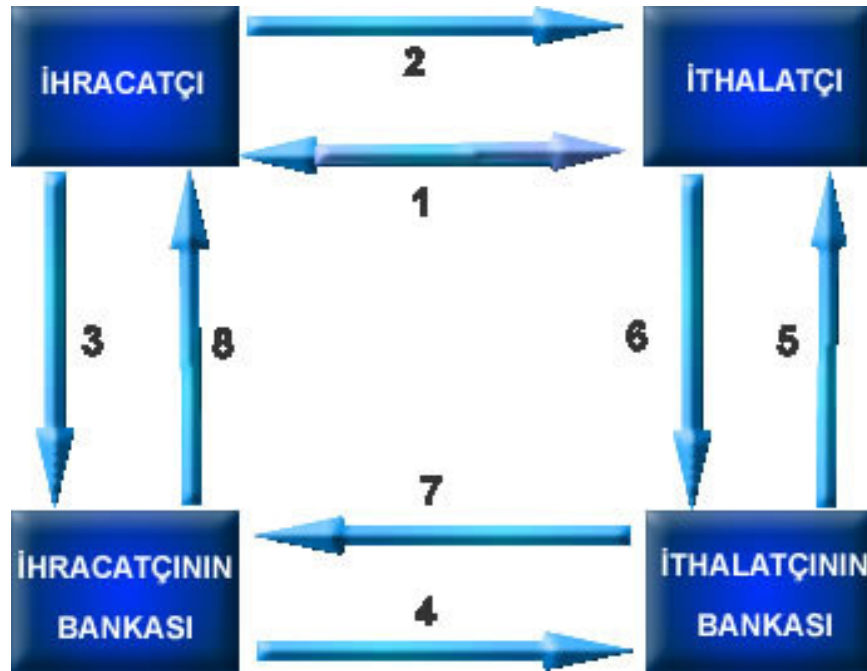
1.2.5. Tahsil Vesaikinın Tesliminde İzlenen Yöntemler

Vesaikin muhataba teslimi; görüldüğünde ödeme karşılığı vesaik teslimi, poliçe kabulü karşılığı vesaik teslimi, poliçenin alıcı tarafından kabulü ve bankasının avalı karşılığında vesaik teslimi, banka garantisi karşılığında vesaik teslimi ve kişisel taahhüt mektubu karşılığı vesaik teslimi olmak üzere beş yöntemle gerçekleştirilir. Bu yöntemlerle ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda verilmektedir.

1.2.5.1. Görüldüğünde Ödeme Karşılığı Vesaik Teslimi

Bu yöntemde, gönderi bankası verdiği tahsil emrinde belgelerin teslimini alıcının ödeme yapması şartına bağlamıştır. Belgeler görüldüğünde ödeme yapılması öngörülüyorsa, tahsil bankası ödeme için ibrazı gecikmeden yapmalıdır.

Vesaik mukabili ödemenin Şekil 1’de gösterilmekte olan işlem süreci aşağıda açıklanmaktadır (Kemer, 2005:344).

Şekil 1 : Vesaik Mukabili Ödemede İşlem Süreci
Kaynak : (Kemer, 2005: 344)

- 1) İhracatçı ve ithalatçı aralarında bir satış sözleşmesi düzenleyerek, ödeme yönteminin vesaik mukabili ödeme olacağı konusunda anlaşılır.
- 2) İhracatçı, malını hazırlayarak yüklemeyi gerçekleştirir.
- 3) Yükleme belgelerini bir talimatla bankasına teslim eder.

- 4) İhracatçının bankası belgeleri bir tahsil emri ekinde ithalatçının bankasına gönderir.
- 5) İthalatçının bankası, belgeleri ithalatçıya bedelinin ödenmesi mukabilinde teslim edilmek şartıyla ibraz eder.
- 6) İthalatçı bedelini ödeyerek belgeleri teslim alır ve malını gümrükten çeker.
- 7) İthalatçının bankası, tahsil ettiği bedeli ihracatçının bankasına transfer eder.
- 8) İhracatçının bankası, bedeli ihracatçıya öder.

Kural olarak, vesaik mukabili ödeme yönteminde, tahsile gönderilen belgelere ilişkin ödemenin alıcı tarafından ilk ibrazda yapılması gerekmektedir. Ancak, uygulamada alıcıların ödemeyi malın gelişine kadar geciktirdikleri görülmektedir. Bu nedenle, gönderi bankasının bu konuda tahsil bankasına açık talimat vermesi gerekmektedir.

Belgelerin ödenmesi karşılığında teslimini öngören bir tahsil ileriki bir tarihte ödemeli poliçeleri içermemelidir. Bir tahsil ileriki bir tarihte ödemeli bir poliçeyi içeriyorsa, tahsil talimatı ticari belgelerin muhataba kabul (D/A) veya ödeme (D/P) yöntemlerinden hangisi karşılığında serbest bırakılacağını bildirmelidir. Böyle bir bildirimin yer almaması halinde, ticari belgeler sadece ödeme karşılığında serbest bırakılacak ve tahsil bankası belgelerin teslimindeki herhangi bir gecikmeden doğacak sonuçlardan sorumlu olmayacaktır.

Vesaik mukabili ödeme, ileriki bir tarihte ödemeli bir poliçeyi içeriyor ve tahsil talimatı ticari belgelerin ödeme karşılığında serbest bırakılmasını bildiriyorsa, belgeler sadece ödeme karşılığı serbest bırakılacak ve tahsil bankası belgelerin teslimindeki herhangi bir gecikmeden doğacak sonuçlardan sorumlu olmayacaktır.

1.2.5.2. Poliçe Kabulü Karşılığı Vesaik Teslimi

Uluslararası uygulamada “documents against acceptance” (D/A) olarak adlandırılan bu ödeme yöntemine, ülkemizde “kabul kredili vesaik mukabili” denilmektedir. Poliçe, müşteri kabullü veya banka avalli olabilir.

Aldığı talimat doğrultusunda tahsil bankası, belgeleri, vadeli bir poliçeyi kabul etmesi karşılığında ithalatçıya teslim eder. İthalatçının üzerine çekilen poliçenin ödemesi poliçenin vadesinde yapılır. Poliçe vadesi, görüldüğünden (X) gün sonra veya belli bir tarihten sonra (örneğin yükleme belgesinin düzenleme tarihinden belli gün sonra) veya belirli bir tarihte olabilir.

Poliçenin kabul edilmesinden sonra malların mülkiyeti alıcıya geçer. Bu yöntem, alıcıya malların bedelini peşin olarak ödemeksizin malları gümrükten çekme ve yeniden satma suretiyle mal bedelini poliçe vadesinde ödeme kolaylığı sağlar. Böylece satıcı, alıcıya ödemesiz dönem (grace period) sağlamak suretiyle bir anlamda kredi vermiş olur. Satıcının elindeki tek güvence bu poliçe olduğundan, satıcı, poliçe bedelinin vadesinde ödenmemesi riskiyle karşı karşıyadır.

1.2.5.3. Poliçenin Alıcı Tarafından Kabulü ve Bankasının Avali Karşılığında Vesaik Teslimi

Satıcı, alıcı tarafından kabul edilen poliçenin vadesinde ödenmemesi riskine karşı, birinci sınıf bir bankanın avalini talep edebilir. Aval, alıcının kabul ettiği poliçeye alıcının ülkesindeki bir bankanın verdiği ticari bir kefalettir.²

² Aval şerhi, poliçe üzerine yazılan "aval içindir" ifadesi veya eşdeğer bir ifadedir. Aval şerhinin altı aval veren tarafından imzalanır. Aval şerhinde avalin kimin için verildiğinin belirtilmesi gerekir. Açıklama yapılmamışsa, aval keşideci için verilmiş sayılır. Aval muhatap için verildiğine göre poliçe üzerinde "Per aval for a/c of....." ifadesinin yer alması gerekmektedir.

Vadeli poliçe ihtiva eden bir tahsil vesaiki işleminde, belgelerin ödeme karşılığında mı yoksa poliçe kabulü karşılığında mı teslim edileceği konusunda tahsil bankasına açık talimat verilmelidir. Bu belirtilmezse, ticari belgeler sadece ödeme karşılığında teslim edilir (Wickremeratne, 1996:13).

Tahsil emri faiz tahsilini içeriyorsa, bu şartın, tahsil emri ekindeki poliçeye de yazılmış olması lâzımdır. Poliçede faiz tahsiline ilişkin kayıt yoksa, muhatap faiz ödemeyi reddediyorsa ve tahsil emrinde faizden vazgeçilemeyeceği özellikle belirtilmiyorsa, tahsil bankası belgeleri duruma göre ödeme veya kabul karşılığı teslim eder. Faiz tahsil edilecekse; tahsil emrinde faizin oranı ile sürenin gösterilmesi gereklidir. Muhatabın faiz ödemeyi kabul etmemesi durumunda tahsil bankası, gönderi bankasına gecikmeden ihbarda bulunmalıdır.

Vesaik ekindeki poliçe şartsız ve kesin olarak bir faiz alınması şartını içeriyorsa, faiz tutarının tahsil edilecek vesaik bedelinin bir parçası olduğu kabul edilir ve bu faizin anaparaya ilişkin mali belge (poliçe) ile birlikte tahsili gerekir. Tahsil emrinde tersi belirtilmedikçe faizden vazgeçilemez.

1.2.5.4. Banka Garantisi Karşılığında Vesaik Teslimi

Alıcıyla yaptığı sözleşme uyarınca, mal bedelinin ödenmesinin güvence altına alınması için satıcının belgeleri alıcıya banka garantisi karşılığında teslim ettirmesi de mümkündür (Tumay, 1987:32). Bu yöntem, banka avallı poliçe karşılığı vesaik teslimi ile benzerlik gösterir. Banka avallı, poliçe üzerine alıcı adına geçerli bir bankanın verdiği bir ödeme taahhüdü olduğu halde, banka garantisi, vesaik bedelinin belli bir tarihte ödeneceği hususunu alıcı adına taahhüt eder. Söz konusu banka garantileri vesaikin döviz cinsi üzerinden tanzim edilirler.

Bu garantilerin bazıları, teslim edilen mallarla ilgili ödemenin tamamen teminat altına alınmasını temin eden ödeme garantisi (payment guarantee) şeklinde düzenlenebilir. Bu durumda, garantinin muhatabı (satıcı), malları teslim ettiği halde parasını alamadığını beyan eden ilk yazılı talebinde,

garanti tutarının nakde dönüşmesini temin edebilir. Bazılarında ise, garantinin nakde dönüşmesi, yüklemenin yapıldığını tevsik eden yükleme belgelerinin ve alıcının malı çektiğini kanıtlayan belgelerin ibrazına bağlı tutulabilir.

Görüldüğü gibi her iki halde de satıcı, ödemenin yapılmaması halinde zararını tazmin edecek bir banka garantisinin lehtarındır. Garanti mektubu genellikle yurt dışındaki bir bankanın kontrgarantisine istinaden, satıcının ülkesindeki bir banka tarafından verildiğinden, satıcı için ülke ve banka riskleri de ortadan kalkmış olacaktır.

Tahsil bankası, vesaiki kendi garantisi karşılığı alıcıya teslim ettiğini, tahsile gönderen bankaya ödeme vadesiyle birlikte teyit eder.

1.2.5.5. Kişisel Taahhüt Mektubu Karşılığı Vesaik Teslimi

Alıcının imzalayacağı bir taahhütname karşılığında vesaik kendisine teslim edilir. Bu taahhütname ile alıcı, mal bedelini sözleşmede saptanan ileri bir tarihte ödeyeceğini taahhüt eder. Taahhütnamenin metni satıcı veya bankası tarafından tahsil bankasına bildirilir. Görüldüğü gibi satıcı için pek güvenli bir satış şekli değildir. Bu tür satışlarda satıcı alıcısını çok iyi tanımakta, iyi niyet ve ticari ahlakından şüphe etmemektedir.

1.2.6. Bankaların Sorumluluğu

Bankaların belgelerin tahsiline ilişkin sorumlulukları UCP 522'de ayrıntılı olarak verilmektedir. Vesaik mukabili ödeme yönteminde bankalar, satıcının kendilerine verdiği belgeleri alıcının ülkesindeki muhabirlerine göndermek ve bu belgeleri satıcının verdiği talimat doğrultusunda alıcıya teslim etmek sorumluluğunu üstlenirler. Tahsile gönderen banka, vesaikin veya poliçenin ödenmemesinden sorumlu değildir. Ancak bankalar, iyi niyetle hareket etmek ve yeterli derecede özen göstermek zorundadırlar.

Bankalar aldıkları belgelerin tahsil talimatında listelenen biçimde gözüktüklerini saptamalı ve eksik veya listelendiklerinden farklı bulunan

belgeleri, tahsil talimatını aldıkları tarafa gecikmeksizin SWIFT³ ya da bu mümkün değilse diğer hızlı iletişim araçlarından biriyle bildirmelidirler. Bankaların belgelerin incelenmesi konusunda bunun dışında bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Belgelerin listelenmiş olarak gözükmemesi halinde, gönderi bankası tahsil bankası tarafından alınmış olan belgelerin tür ve sayılarını tartışma konusu yapamaz.

Bankalar herhangi bir belgenin ya da yazışmanın gönderilmesi sırasında, kaybolması ve/veya gecikmesinden oluşacak sonuçlardan veya haberleşmedeki teknik sorunlar nedeniyle, bozuk alınma veya diğer hatalardan ve teknik terimlerin çeviri ve/veya yorumlanmasındaki hatalardan dolayı hiçbir sorumluluk ve yükümlülük üstlenmezler.

Tahsil bankası da iyi niyetle hareket etmek ve yeterli derecede özen göstermekle yükümlü olup, gönderi bankasının talimatı doğrultusunda belgeleri, hemen ödeme veya vadeli poliçenin kabulü karşılığı teslim etmek zorundadır. Aksine hareket ettiği takdirde satıcıya ve satıcının bankasına karşı bundan doğacak zararları ödemekle yükümlüdür.

Yukarıda da açıklandığı üzere bankaların vesaik mukabili işlemlerde taraf olmalarının tek nedeni; vesaik bedelini tahsil etmek veya vesaik bedelinin ileriki bir tarihte ödenmesini garanti altına almak kaydıyla teslimini sağlamak içindir.

³ Dış ticarete ödemeler, bankalararası iletişimin elektronik ortamda sağlandığı SWIFT sistemiyle yapılmaktadır. SWIFT, "Society For Worldwide Interbank Financial Telecommunication": 1973 yılında kurulan ve üye bankaların uluslararası ödemelerinin ve döviz transferlerinin yürütülmesini sağlayan kurumdur.

1.3. Akreditif

Uluslararası bankacılıkta geniş anlamı ile belgeli krediler (documentary credits / letters of credit) olarak anılan akreditif, dış ticarete konu olan mal bedellerinin ödenmesi konusunda geliştirilmiş özel ve teknik detayları olan bir finansman yöntemidir. İthalatçıya ve ihracatçıya sağladığı güvenceler nedeniyle çok kullanılan bir ödeme yöntemi olan akreditif, uluslararası ticaretin can damarı olarak nitelendirilmektedir (Hettige, 2007:1).

Eğer satıcı (ihracatçı), bir bankanın ödeme güvencesine sahip olmadan mallarını yüklemek istemiyorsa, alıcı da sipariş ettiği malların belirlenen süre içinde ve sözleşme şartlarına uygun olarak tesliminden emin olmadan ödeme yapmak istemiyorsa, akreditifli ödeme yöntemi gündeme gelecektir.

1.3.1. Tanımı

Akreditif; alıcının (amir) talep ve talimatına dayanarak bir bankanın (amir banka) belirli bir parayı, belirli bir tarihe kadar ve belirli belgeler karşılığında ve öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla satıcıya (lehtar) ödeme yapacağını veya satıcı tarafından keşide edilmiş poliçeleri kabul veya iştira edeceğini yazılı olarak taahhüt etmesidir (Tumay, 1987:37).

Akreditifli işlemler Milletlerarası Ticaret Odası'nın (International Chamber of Commerce-ICC "Akreditifler İlişkin Bir Örnek Usuller ve Uygulama Kuralları" (Uniform Customs and Practice for Documentary Credits) UCP'e dayanılarak yürütülür.

Akreditifler belgeli ve belgesiz olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. Belgeli akreditifler mal teslimine ilişkin ödemeler için kullanılırlar ve belirli yükleme belgeleri karşılığında ödenebilirler. Belgesiz akreditifler ise mal bedellerinin ödenmesi dışındaki amaçlarla kullanılır. Garanti akreditifleri (standby letters of credit) belgesiz akreditif türüne örnek olarak verilebilir.

Bilindiği gibi akreditif, alıcının bankasının, belli bir vadede, belirli şartları yerine getirmesi kaydıyla satıcıya karşı üstlendiği şartlı ödeme taahhüdüdür. Bu taahhüt alıcının bankası tarafından doğrudan satıcıya verilebileceği gibi, satıcı lehine satıcının bankasına da verilebilir. Akreditifin doğrudan doğruya satıcıya muhatap olması halinde (straight l/c) satıcı, yüklemenden sonra belgeleri bankaya iletir ve uygun bulunan vesaik karşılığında ödeme yapılır. Ancak satıcının burada dikkat etmesi gereken husus, böyle bir akreditifin gerçekte hiç mevcut olmayan bir banka tarafından gönderilip, gönderilmediğidir. Dolandırıcı kişilerin, alıcı konumunda hayali bankalar adına doğrudan satıcıya akreditif gönderdikleri, satıcıların bu akreditiflere kanarak mallarını sevk ettikleri, dolandırıcıların elde ettikleri mallara karşılık hiçbir ödemede bulunmadan ortadan kayboldukları bilinmektedir. Bu tür akreditiflerden sakınmanın yolu, akreditifi açan banka ve imzalar konusunda yeterli istihbarat sağlamaktır.

1.3.2. Akreditifte Taraflar

Akreditif işleminde akreditif amiri, akreditif bankası, muhabir banka ve lehtar olmak üzere başlıca dört taraf bulunmaktadır. Taraflar arasındaki ilişki akreditifin karakteristik özelliklerini vurgulamakta olup aşağıda bu konu ayrıntılı olarak açıklanacaktır:

1.3.2.1. Akreditif Amiri

Literatürde “amir” (applicant) olarak ifade edilen ve akreditif işlemini başlatan taraf, satış sözleşmesindeki alıcıdır. Amir, sözleşme uyarınca ödemenin akreditif yoluyla yapılmasının kararlaştırılması üzerine ülkesindeki bir bankaya başvurarak akreditif açtırır.

Vesaik mukabili ödeme yönteminde işlemi başlatan amir ihracatçı olmasına rağmen, akreditifte, bankasına akreditif açma talimatını vererek işlemi başlatan ithalatçıdır. Alıcı, satıcı ile yaptığı sözleşmeye uygun olarak, akreditif açma teklif mektubunu bankasına verir ve açılacak akreditifin şeklini belirler. Alıcının talimatları açık, net ve aşırı ayrıntıdan uzak olmalı ve

bankaların farklı yorumlarına yol açmamalıdır. Ayrıca bu talimatların satıcı ve alıcı arasındaki satış sözleşmesine aykırı olmaması gereklidir (Reisoğlu, 1995:67).

Amir, süreç içinde gerek duyulması ve satıcının talebi üzerine, bankasına akreditif şartlarını değiştirme talimatı veren taraftır. Akreditifin dönülemez olması durumunda diğer tarafların da değişikliği onaylaması gerekmektedir (Özel, 1991:23).

1.3.2.2. Amir Banka / İthalatçının Bankası

Amir banka (issuing bank), akreditif amirinden aldığı talimata istinaden akreditifi açan bankadır. Bu banka alıcının ülkesinde bulunmaktadır. Akreditifte öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla, muhabirine veya akreditif doğrudan lehtara gönderilmişse lehtarın kendisine karşı ödeme taahhüdü altına girer (Xu, 2001:2).

Amir banka, alıcının isteği üzerine henüz akreditif açılmadan önce satıcıya veya muhabirine açılacak akreditif hakkında “ön bilgi” verebilir (Özel, 1991:23). Bu işleme akreditif literatüründe “preadvice” denilmektedir.

1.3.2.3. Muhabir Banka

Akreditifin açıldığını satıcıya bildiren ve akreditif işlemine aracılık eden bankadır. Muhabir banka (correspondent bank) üstlendiği görevlere göre ihbar bankası ya da teyit bankası olarak adlandırılabilir.

1.3.2.3.1. İhbar Bankası

Akreditifin lehtarı, genellikle amirin ve amir bankanın ülkesinden farklı bir yerde bulunmaktadır. Bu nedenle amir banka açtığı akreditifi lehtarın ülkesindeki bir banka aracılığıyla ihbar eder. İhbar bankası (advising bank) akreditifin açıldığını lehtara, teyidini eklemeyen ve herhangi bir sorumluluk üstlenmeksizin bildiren bankadır. Ödeme konusunda lehtara karşı hiçbir

yükümlülüğü yoktur. İhbar bankası, akreditifi ihbar etmek istemezse bu durumu amir bankaya gecikmeksizin bildirmek zorundadır (Özalp, 2007:26).

İhbar bankası akreditifi ihbar etmeye karar verdiği takdirde; söz konusu akreditifin görünüşte gerçek olup olmadığını makul bir özenle kontrol etmekle yükümlüdür. Akreditifin gerçek olup olmadığı belirlenemiyorsa, bu durum gecikmesizin amir bankaya bildirilmelidir (Reisoğlu, 1995:157).

Bir mektupla akreditifi ihbar eden ihbar bankası, akreditifte teknik ve yasal açıdan yerine getirilemeyecek bir şart var ise bu hususu lehtara bildirir ve işlemin sağlıklı yürümesi için amirle görüşerek akreditif şartlarında değişiklik talep etmesi konusunda lehtarını uyarır.

1.3.2.3.2. Teyit Bankası

Akreditifi lehtara teyit eden banka, akreditif şartlarına uygun belgelerin ibrazı halinde amir bankadan bağımsız olarak ödeme taahhüdü altına girmektedir. Satıcıya karşı birinci derecede sorumludur.

Akreditif görüldüğünde ödemeyi öngörüyorsa, belge ibrazında ödemeyi yapacağını; akreditif ertelenmiş ödemeyi öngörüyorsa, akreditifte belirlenen tarihlerde ödemeyi yapacağını taahhüt eder.

Akreditif kabulü öngörüyorsa; uygun belge karşılığında lehtar tarafından çekilen poliçeyi kabul edeceğini ve vadesinde ödeyeceğini, poliçenin akreditifte belirtilen diğer bir muhatap banka üzerine çekilmesi söz konusu ise; muhatap bankanın kendi üzerine çekilen poliçeyi kabul etmemesi halinde lehtar tarafından teyit bankası üzerine çekilmiş poliçeyi kabul edeceğini ve vadesinde ödeyeceğini veya muhatap bankaca kabul edilmiş fakat ödenmemiş poliçeyi vadesinde ödeyeceğini taahhüt eder. (Kaya, 1995:66).

Akreditif iştirayı öngörüyorsa; lehtar tarafından çekilen, görüldüğünde ödenebilir veya vadeli poliçeleri ve/veya akreditif tahtında ibraz edilen

belgeleri, keşidecilerine ve/veya iyi niyetli hamillerine rücu hakkı olmaksızın iştirâ edeceğini kesin olarak taahhüt eder.

Teyit bankası, akreditifi teyit ederken muhabirin riskini gözden geçirir. Bu nedenle teyit bankaları, amir bankalar adına "akreditif teyit kredisi" (confirmation line) saptar ve bu limiti aşmamak kaydıyla işlem yaparlar.

Teyit bankası, akreditife teyit eklenmesinde sakınca doğurabilecek şartları araştırır ve akreditif şartlarının açık, anlaşılabilir olmasına dikkat eder. Teyit bankası, teyidini ekleyeceği akreditifin satıcısı/lehtarı hakkında da yeterli istihbarata sahip olmalı, bu firma bankanın kredili ve devamlı müşterisi olmalıdır.

Teyit bankası akreditife teyit eklemeye hazır olmaması halinde, teyit edemeyeceğini gecikmeksizin amir bankaya bildirmek zorundadır.

1.3.2.4. Lehtar

Lehine akreditif açılan satıcıdır (beneficiary). Lehine doğrudan veya ihbar/teyit bankası aracılığıyla gelen akreditif karşılığında yüklemeyi yapar. Uygun belgeleri teyit ya da iştirâ bankasına ibraz eder. Vesaik bedelini bankasından tahsil eder veya vadeli poliçesini kabul gördükten sonra geri alır.

1.3.3. Akreditifte Sözleşmeler

Akreditife katılan taraflar arasında üç ayrı sözleşme yapılmaktadır. Bu sözleşmeler ve sözleşmeye katılan taraflar arasındaki ilişkiler aşağıda ayrıntılı olarak ifade edilmektedir.

1.3.3.1. Alıcı İle Satıcı Arasındaki Sözleşme - Sözleşme 1

Alıcı ve satıcı arasında yapılan satış sözleşmesinde, sözleşme konusu mala ilişkin teslim şekli, zamanı, ödeme şekli, fiyat vb. teslim detayları belirlenmektedir.

1.3.3.2. Akreditifin Açılışı - Sözleşme 2

Alıcı, satıcı ile yaptığı sözleşmede belirtilen şartları ve diğer konuları göz önüne alarak düzenlediği akreditif açma teklif mektubunu bankasına (amir banka) ibraz eder. Alıcı, böylece "akreditif amiri" sıfatını alır ve amir ile amir banka arasında bir sözleşme yapılır (sözleşme 2). Bu sözleşme ile amir, akreditif ile ilgili olarak amir bankanın yapacağı ödemeleri karşılayacağını taahhüt eder (Buhur, 2001:1). Bankalar, akreditif kendi kaynaklarını kullanarak açtıkları, diğer bir deyişle amire kredi kullandırdıkları takdirde akreditife ilişkin konşimentoların kendi adlarına düzenlenmesini isterler.

1.3.3.3. Akreditifin İhbarı / Teyidi - Sözleşme 3

Amir banka, lehtarın bulunduğu yerdeki bir muhabiri aracılığıyla akreditifi lehtarına gönderir. Bu akreditif, alıcı ile satıcı arasındaki sözleşme (sözleşme 1) konusu mal alım satımının ödeme mekanizmasını oluşturur (sözleşme 3). Ancak bankalar, alıcı ile satıcı arasındaki sözleşme şartlarının yerine getirilmesi ile ilgili veya bu şartlarla bağlı değildirler (Vora, 2007:2).

Akreditifler satış sözleşmelerinden bağımsız işlemler olup, akreditif metninde bu sözleşmelere atıfta bulunulsa dahi, bu atfın bir önemi bulunmamaktadır.

Bir akreditifte ödeme, kabul veya iştiraya yetkili bankanın adı da belirtilmek zorundadır.

- i. **Ödeme Bankası (Paying Bank):** Akreditifte lehtara ödemeyi yapmaya yetkili bulunan bankadır. Amir, teyit veya ihbar bankasından herhangi biri olabilir. Lehtara ödemeyi rücu hakkı

olmaksızın yapar (payment without recourse). Ödeme bankası, amir veya teyit bankası değilse, kabul iştiracı ve ödemede bulunma konusunda yükümlölük taşımaz.

- ii. **Kabul Bankası:** Akreditifte poliçeleri kabul etmesi için tayin edilen bankadır.
- iii. **İştiracı Bankası:** Akreditifin nezdinde kullanılmasına izin verilen bankadır. Akreditifte iştiracının herhangi bir bankada yapılmasına izin verilmedikçe, iştiracı yapmaya yetkili kılınan bankanın belirtilmesi gerekir.

1.3.4. Akreditif Açtırma Teklif Mektubu

Akreditif, amir tarafından amir bankaya verilen akreditif açtırma teklif mektubundaki bilgilere göre açılır. Amir satıcıyla sözleşmeyi yaptıktan sonra akreditif açtırma teklif mektubunu sözleşmesine uygun olarak doldurmalı ve amir bankaya vermelidir. Talimatların açık, net ve eksiksiz olması amirin sorumluluğundadır (Özalp, 2007: 32).

Akreditif açma teklif mektubunda yer alması gereken hususlar aşağıda belirtilmektedir (Zambakhidze, 2002:79);

- i. Akreditifin tabi olduğu kurallar
- ii. Alıcının ve satıcının adı ve adresi
- iii. Akreditifin tutarı
- iv. Akreditife konu olan malın kısa adı, miktarı ve birim fiyatı
- v. Akreditifin türü ve ödeme yöntemi
- vi. Akreditif vadesi, vadenin sona ereceğı yer ve yükleme vadesi
- vii. İstenen belgeler
- viii. Poliçe düzenlenmesi söz konusu ise kimin üzerine düzenleneceğı ve vadesi
- ix. Özel şartlar
- x. Aktarma ve kısmi yükleme durumu
- xi. Sigorta durumu

Amir banka, genellikle kendi geliştirdiği akreditif açma teklif mektubunda bulunan ve amir tarafından, yukarıda anlatıldığı şekilde doldurulan talimatı inceler. Çelişki yaratacak şartları amire bildirir ve bu şartların teklif mektubundan çıkarılmalarını sağlar.

Amir bankanın, karışıklıkları ve yanlış anlamaları önlemek açısından, akreditiflere veya bunlara ait değişikliklere gereksiz ayrıntı koymamaları konusunda alıcıyı uyarması gerekir.

1.3.5. Satıcının Akreditifte İncelemesi Gereken Hususlar

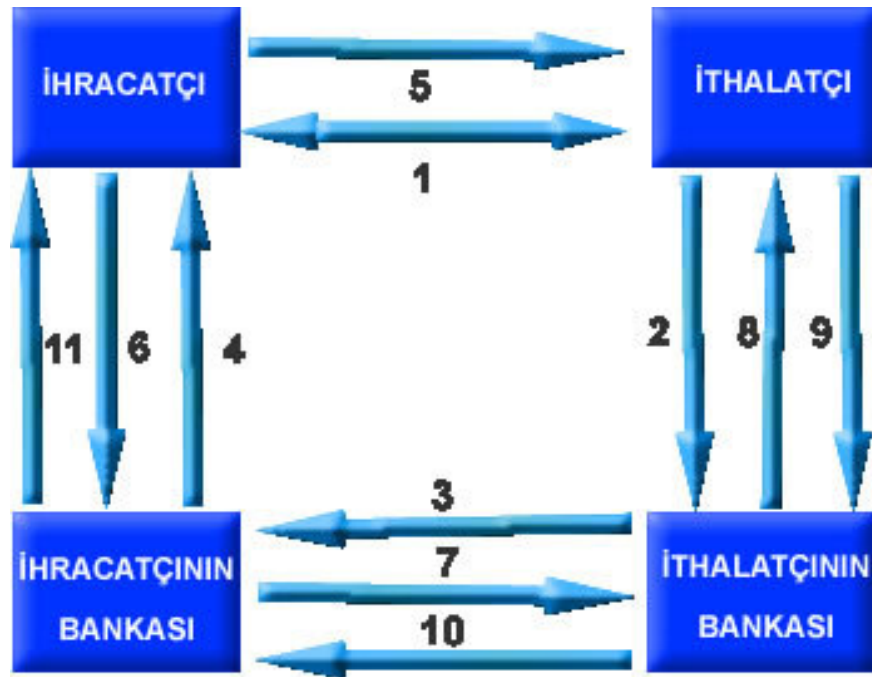
Akreditif, alıcı ile satıcı arasındaki sözleşmenin yerine getirileceğinin banka kanalı ile taahhüt edilmesidir. İhbar ya da teyit bankası kendisine gönderilen akreditifi lehtara teyidini ilave ederek veya teyit eklemeksizin ihbar etmektedir. Bankalar, satış sözleşmesinin tarafı olmadığından malla ilgilenmez. Bankaların yükümlülüğü, akreditifte istenen belgelerin dış görünüşleri itibariyle akreditif şartlarına uygun olup olmadığını kontrol etmekle sınırlıdır.

Satıcının akreditifle ilgili sorun yaşamaması için açılan akreditifin içeriğinin alıcı ile yaptığı sözleşme şartlarına uygun olup olmadığını saptaması, sözleşmeye aykırı bir nokta varsa ya da yerine getirmesi mümkün olmayan bir şart varsa en kısa sürede alıcı ile temasa geçerek gerekli değişikliği sağlaması uygun olacaktır (Sitpro, 2003:7; International Trade Centre, 2001:1).

Gerek zaman, gerek belgelerin niteliği açısından uygunsuz bir durum ortaya çıkarsa, bankanın belgeleri kabul etmeyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

1.3.6. Akreditifin İşlem Süreci

İthalatçı ve ihracatçı arasında yapılan satış sözleşmesiyle başlayan akreditif işlem süreci Şekil 2’de gösterilmektedir (Kemer, 2005: 351).

Şekil 2 : Akreditifin İşlem Süreci
Kaynak : (Kemer, 2005: 351)

Yukarıdaki şekilde gösterilen akreditifin işlem süreci şu şekilde maddeler halinde açıklanabilir.

1. İhracatçı ve ithalatçı kendi aralarında bir satış sözleşmesi düzenleyerek ödeme yönteminin akreditif olacağı konusunda anlaşır.

2. İthalatçı (amir), bankasına (amir banka) ihracatçı (lehtar) lehine bir akreditif açması için başvurur.

3. Amir banka, ihracatçının ülkesindeki bir bankaya akreditifi açar ve ihbar veya teyit etmesini ister.

4. İhbar/teyit bankası akreditifi satıcıya ihbar veya teyit eder.

5. İhracatçı akreditifi alır almaz şartlarını inceler, şartları yerine getireceğinden eminse malları yükleme ve gönderme işine başlar.

6. İhracatçı, mallara ilişkin belgeleri görevli bankaya (nominated bank) ibraz eder. Bu banka amir banka olabileceği gibi, teyit bankası veya akreditifte ödeme, kabul veya iştiraya yapmaya yetkili kılınmış bir banka da olabilir.

7. Banka, belgeleri inceler. Belgeler akreditif şartlarına uygunsa akreditifte belirtildiği şekilde ödeme, kabul veya iştiraya eyleminde bulunur. Akreditif iştiraya ile kullanılmaya izin veriyorsa, amir veya teyit bankası lehtara dönüş hakkı olmaksızın iştirada bulunur. Akreditife teyidini eklemedikçe ihbar bankasını da kapsayan başka herhangi bir banka, böyle bir iştirayı lehtara dönüş hakkını saklı tutarak yapar. Belgeleri kabul eden banka, amir bankadan başka bir banka ise, bunları amir bankaya gönderir.

8. Amir banka belgeleri inceler.

9. Akreditif şartlarına uygun bulunması durumunda amire, ödeme karşılığında teslim edilir. Amir ödemeyi yaptıktan sonra teslim aldığı belgelerle malını gümrükten çeker.

10. Amir banka amirin ödediği akreditif tutarını ibrazı yapan bankaya transfer eder.

11. İhbar bankası lehtara ödemeyi gerçekleştirir.

1.3.7. Akreditif İşleminin Sağladığı Avantajlar

Dış ticaret işlemlerinde yaygın olarak kullanılan akreditifler, çeşitli risklerin ortadan kaldırılması yönünde alıcı, satıcı ve banka için diğer ödeme yöntemlerine göre önemli avantajlar sağlamaktadır.

1.3.7.1. Satıcı Açısından Sağladığı Avantajlar

Satıcı açısından akreditif işlemi ile alıcıyı tanımamasından dolayı doğabilecek riskler büyük ölçüde giderilmiş olacaktır (Lockwood, 2003:88). Çünkü satıcının alacağını tahsil edebilmesi yönünde amir bankanın, teyitli akreditifte ise ilave olarak ikinci bir bankanın ödeme taahhüdü bulunmaktadır. Ayrıca, satıcı, muhabir banka kanalıyla amir banka ve alıcı hakkında bilgi edinebilecektir.

Satıcı, ihtiyaç duyması halinde, lehine açılan akreditife dayanarak, bankasından ihracat kredisi alabilir.

Akreditif, alıcının ülkesindeki politik ve mali riskleri en alt düzeye indirmektedir.

1.3.7.2. Alıcı Açısından Sağladığı Avantajlar

Alıcı açısından akreditif işleminin en önemli avantajı, satıcının satış sözleşmesine uyması konusunda bir güvence vermesidir. Satıcı, akreditifin öngördüğü belgeleri eksiksiz olarak muhabir bankaya vermediği takdirde, sattığı malın bedelini tahsil edemeyecektir (Schneider, 1974:355). Bu nedenle, akreditif açtıran alıcı, malların belirlenen şartlara uygun olarak kendisine gönderileceğini bilmekte, ayrıca bankasına yatırdığı paranın, akreditifin öngördüğü belgelerin ibrazında satıcıya ödenmesini garanti altına almaktadır.

Alıcı satıcıyla mal bedelini vadeli ödeme yönünde anlaşmaya varırsa, hemen ödemesi durumunda başka kaynaktan bulacağı borçtan, daha düşük maliyetli kredi sağlamış olacaktır.

1.3.7.3. Bankalar Açısından Sağladığı Avantajlar

Banka açısından akreditif işleminin avantajı ise, daha büyük bir teminata sahip olması nedeniyle sağlam bir kredi türü olmasıdır. Amir banka, kendisine olan borç ödenmedikçe malları temsil eden belgeleri alıcıya vermemekte, alıcının borcunu ödememesi durumunda ise malları satarak alacağını tahsil etme imkanına sahip bulunmaktadır.

1.3.8. Akreditiflerin Değişik Açılardan Sınıflandırılması

Akreditifleri; sağladıkları güvenceler, ödeme biçimleri ve rambursman biçimleri olmak üzere üç ayrı biçimde sınıflandırmak mümkündür. Bunlarla ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda verilecektir.

1.3.8.1. Sağladığı Güvence Açısından Akreditifler

Akreditifin temelinde, sistemin alıcı ve satıcıya sağladığı güvenceler bulunmaktadır. Söz konusu güvencelerin derecesi ise açılan akreditifin türüne bağlı olarak değişmektedir. Taraflara sağladığı güvenceler açısından akreditifler dönülebilir, dönülemez, teyitli ya da teyitsiz olmak üzere üç ayrı biçimde sınıflandırılmakta olup, bu konuya ilişkin ayrıntılı bilgi aşağıdadır.

1.3.8.1.1. Dönülebilir Akreditifler

Lehtara önceden bildirilmeksizin, herhangi bir anda amirin talimatı üzerine, amir banka tarafından iptal edilebilen veya şartları değiştirilebilen akreditiflere dönülebilir (kabili rücu, cayılabilir, revocable) akreditif denilmektedir.⁴ İlke olarak amir bankanın ve ihbar bankasının, lehtara karşı hiçbir ödeme yükümlülüğü yoktur.

⁴ Dönülebilir akreditiflere ilişkin düzenlemeler UCP 600'de yer almamaktadır. UCP 600'ün yürürlüğe girmesiyle birlikte dönülebilir akreditiflerde UCP kuralları uygulanmayacaktır. Bu nedenle dönülebilir akreditifin açılması halinde, akreditiften dönüşün nasıl ve ne zaman olacağına ilişkin düzenlemenin akreditifte şart olarak yazılması yerinde olacaktır.

Dönülebilir bir akreditifte satıcı; malları yükleyip, vesaiki bankasına ibraz ettiğinde akreditifin iptal edildiğini ya da şartlarının değiştirildiğini öğrenme ve yüklediği malın bedelini alamama gibi risklerle karşı karşıyadır. Bununla birlikte; amir banka, iptal ve değişiklik talimatının alınmasından önce görevli banka tarafından uygun belge karşılığında yapılmış ödeme, kabul, iştira işlemleri ve ertelenmiş ödeme taahhüdünden doğan borcunu yerine getirmek zorundadır.

Görüldüğü üzere dönülebilir bir akreditifte amir ya da ihbar bankası satıcıya bir ödeme garantisi sağlamadan sadece belgeleri hazırlamada yol gösterici rolü oynar (Tamay, 1987:47). Dönülebilir akreditifte tüm risk lehtar tarafından üstlenildiğinden, uluslar arası ticarete bu tür akreditiflerin kullanımına çok ender rastlanmaktadır.

Bir akreditifte akreditifin dönülebilir ya da dönülemez olduğu açıkça belirtilmediği takdirde akreditif dönülemez sayılır. Bu nedenle akreditifi açmadan ya da açılan akreditifi ihbar veya teyit etmeden önce bankaların bu noktaya özen göstermesi gereklidir.⁵

1.3.8.1.2. Dönülemez Akreditifler

Akreditifin dönülemez (gayrikabili rücu, cayılamaz, irrevocable) olarak açılması, amir bankanın, satıcıya karşı şart koşulan belgelerin ibrazı ve akreditif şartlarının yerine getirilmesi kaydıyla, kesin ödeme taahhüdünü oluşturur. Alıcı, dönülebilir akreditifte olduğu gibi esnek davranarak tek taraflı olarak akreditiften vazgeçemez. Dolayısıyla bu tür akreditifler satıcıya daha büyük güven ve garanti sağlar.

Bu akreditifler, amir bankanın, lehtarın ve eğer varsa teyit bankasının onayı alınmadıkça ne değiştirilebilir (Bucley, 2000:363) ne de iptal edilebilirler. Amir bankanın talimatına istinaden akreditife teyidini ilave eden

⁵ UCP 600'e göre bir akreditif açıldığı andan itibaren dönülemezdir. Dolayısıyla, akreditif metninde akreditifin dönülemez olduğunu belirtmeye gerek yoktur. UCP 600'ün yürürlüğe girmesiyle açılan akreditiflerin tümü dönülemez olarak açılacaktır.

ihbar bankasının lehtar karşısındaki durumu, akreditifin teyitli veya teyitsiz olmasına göre değişir.

1.3.8.1.2.1. Teyitsiz Akreditif

Amir banka tarafından açılan bir akreditifte bir başka bankaya teyit ekleme yetkisinin verilmediği akreditiflere teyitsiz (unconfirmed letters of credits) akreditif denilmektedir.

Amir banka akreditif talimatında, ihbar bankasına "teyitsiz ihbar ediniz" (advise the beneficiaries without adding your confirmation) talimatını verdiği takdirde, ihbar bankası akreditifi taahhüt altına girmeden teyitsiz ihbar eder. Bu durumda, ihbar Ancak; ihbar bankası akreditifi satıcıya ihbar etmeden önce, dış görünüşü itibariyle geçerli olduğunu denetleme konusunda (şifre, imza teyidi vb.) gerekli özeni göstermek zorundadır.

Görüldüğü gibi teyitsiz akreditifte satıcı, sadece akreditifi açan yabancı bankanın ödeme taahhüdüne sahiptir. İhbar bankasının hiçbir taahhüdü bulunmamaktadır. Bununla birlikte, pratikte ihbar bankası nezdinde kullanılabilir (available) akreditifler açılabilmektedir. Bu durumda ihbar bankası isterse lehtara rambursmandan önce ödemede bulunabilir. Bunu akreditif dışında, lehtarla kendisi arasındaki kredi ilişkisine dayanarak yapabilir.

Teyitsiz akreditiflerde vadenin bitiş yeri ile ödeme yeri amir bankanın gişeleri olabileceği gibi bazen farklı da olabilir. Örneğin vade, ihbar bankası gişelerinde sona ermesine rağmen, ödeme yeri amir banka gişeleri olabilir.

Vade yerinin amir banka gişeleri olduğu akreditiflerde ihbar bankası akreditifi ihbar ederken, lehtarın dikkatini bu noktaya çeker. Çünkü vesaikin vade tarihinde amir bankada olabilmesi için, vadeden yeteri kadar önce ihbar bankasına ibrazı sağlanmalıdır.

Bu sorun, akreditifin ihbar bankası gişelerinde kullanılabilir olması ve vade yerinin de aynı olması suretiyle çözümlenebilir. Bu durumda amir bankanın kabul, iştirâ veya ödemeye yetkili kıldığı banka (nominated bank), ibraz edilen belgeleri kendi gişelerinde kabul edip inceleyerek bedelini lehtara öder. Ancak bu şekilde tayin olunan banka, amir banka veya teyit bankası olmadıkça, amir banka tarafından ödeme, kabul veya iştirâ yetkisi ile donatılmış olması onu ödeme, kabul, iştirâda bulunacağına dair herhangi bir taahhüde sokmaz (Kaya, 2003:97).

1.3.8.1.2.2. Teyitli Akreditif

Amir banka, ihbar bankasından dönülemez bir akreditife teyit eklemesini (confirmed letters of credits) talep ederse, akreditif lehtarını hem amir bankanın hem de kendi bankasının ödeme taahhüdüne sahip olur. Çünkü akreditife teyidini ekleyen banka, amir bankanın yükümlülüklerini yerine getireceği konusunda lehtara tam güvence vermektedir. Amir banka ödemede bulunmasa dahi, teyit bankası uygun belge karşılığında yaptığı ödemeden dolayı lehtara geri dönme hakkına sahip değildir. Bu nedenle teyit eklenen akreditife ilişkin belgeler, teyitsiz akreditife oranla daha titizlikle incelenmek zorundadır. Çünkü teyit bankası (confirming bank), akreditif şartlarına uygun belgelerin karşılığında derhal ödeme yapmak, vadeli ödeme taahhüdüne girmek veya poliçeyi kabul etmekle yükümlüdür (Özalp, 2007:45).

Teyitli akreditifin teyit bankası nezdinde kullanılabilir (available) biçimde açılması ve vade yerinin de aynı yer olması gerekir. Teyitli bir akreditifte yapılacak değişiklikler amir ve lehtarın yanı sıra teyit bankasının da onayını gerektirir.

İhbar bankası akreditife teyidini eklemek istemiyorsa amir bankayı gecikmesizin bilgilendirmelidir. Bu takdirde akreditif metninde aksi öngörülmedikçe, ihbar bankası akreditifi lehtara teyidini eklemeksizin ihbar eder.

Lehine teyitli bir akreditif açılan lehtar; akreditifin teyit bankası nezdinde kullanılabilir olması nedeniyle, uygun belgelerin ibrazı üzerine sattığı malın bedelini teyit bankasından tahsil edecek olup, belgelerin yolda kaybolma riskinden ve amir bankanın ülkesindeki transfer güçlüklerinden etkilenmeyecektir.

Akreditife teyit verilmesinin amacı, teyitsiz akreditifte lehtar bankasının üzerinde kalan amir banka riskini ve ülke riskini ortadan kaldırmaktır.

1.3.8.2. Ödeme Biçimi Yönünden Akreditifler

Alıcı ve satıcı arasında yapılan satış sözleşmesiyle, akreditife ilişkin ödemenin nasıl yapılacağı belirlenir. Ödeme biçimi yönünden; belge ibrazı karşılığında ödenebilir akreditifler, ertelenmiş ödemeli akreditifler, kabul kredili akreditifler ve iştira akreditifleri olmak üzere dört tür akreditif bulunmakta olup, aşağıda detaylı bir biçimde anlatılmaktadır.

1.3.8.2.1. Vesaikin İbrazında (Görüldüğünde) Ödenebilir Akreditifler

Akreditifte istenen belgelerin ibraz edilmesi ve bu belgelerin amir banka ya da teyit bankası tarafından uygun bulunması üzerine ödemenin yapılmasını öngören akreditiflerdir (sight letters of credit).

Akreditifin amir bankada ödenebilir olması halinde; akreditif vadesi ve amir bankanın adı ve yeri (date and place of expiry), ödeme yeri (credit is payable/ available with, veya payable at) ve görüldüğünde ödeme ile "by sight payment" ifadeleri kullanılır. Poliçe koşulu varsa akreditifte "by sight draft on" ibaresi bulunur. Amir bankanın adı ve yeri "on" sözcüğünden sonra yer alır.

Belgelerin amir bankaya ulaşması, incelenmesi ve ödeme emrinin beklenmesi zaman alacağından; akreditifin amir bankada ödenecek olması lehtar açısından avantajlı değildir. Ayrıca lehtar, belgelerin postada kaybolması, akreditif vadesi içinde muhabire ulaşmaması gibi risklerle karşı

karşıyadır. Bu nedenle lehtar bu tür bir akreditifi aldığı anda, amir ile görüşüp bu şartı değiştirmelidir. İhbar bankasının bu şekilde açılan bir akreditifi ihbar ederken, ödemenin amir banka gişelerinde yapılacağına dikkat çekmesi yerinde olacaktır. Akreditifin teyitli olması halinde ihbar/teyit bankasının amir banka ile temasa geçerek değişikliği sağlaması gerekecektir.

Amir bankanın verdiği yetkiye istinaden, akreditifin ihbar veya teyit bankasında ödenebilir olması halinde ise; ihbar bankası belgeleri kendi nezdinde kabul eder ve ödemede bulunabilir. Akreditif şartlarına göre amir bankanın hesabını borçlandırır veya üçüncü bir bankadan ramburse olur.

Akreditif teyitsiz ise kuvertürü⁶ sağladıktan sonra akreditif şartlarına uygun vesaik karşılığında ödeme yapar. Kuvertür gelmeden ödeme yapması halinde lehtara kredi açmış olur. Yani kuvertürü sağlayamaması halinde lehtara dönüş hakkını saklı tutar. Bu akreditiflerde poliçe zorunluluğu olmamasına rağmen özellikle ingilizce konuşan ülkelerde poliçe (sight draft) istenmesi alışkanlık haline gelmiştir. Akreditifin teyitli olması halinde, teyit bankası kuvertürün gelmesini beklemeksizin lehtara ödemede bulunur.

1.3.8.2.2. Ertelenmiş Ödemeli Akreditifler (Vesaik İbrazından Belli Bir Süre Sonra Ödenebilir Akreditifler)

Satıcının alıcıya tanıdığı finansman olanağına dayanarak, alıcının mal bedelini belgeler eline geçtikten belli bir süre sonra ödemesini öngören bu akreditif türünde (deferred payment L/C) alıcıya ödeme kolaylığı sağlanmaktadır. Satıcı akreditifte belirtilen belgeleri ibraz ettiği halde, parasını almak için öngörülen tarihe kadar beklemek zorundadır (Özel, 1991:63). Akreditifin ertelenmiş ödemeli olarak kullanılacağına akreditif metninde açıkça belirtilmesi gerekir.

⁶ Akreditife dayanarak yapılacak ödemeyi karşılamak üzere, akreditif açan banka tarafından, akreditifin açıldığı yada tesis edildiği bankaya transfer edilen dövizli veya bu banka nezdinde oluşturulan alacaklı bir hesabı ifade eder.

Akreditif teyitsiz ise ihbar bankası vesaiki inceledikten sonra amir bankaya gönderir ve amir bankadan akreditif şartları gereğince bedelin saptanan vadede ödeneceğine dair bir taahhüt yazısı talep eder. Ancak belgelerin bedelinin vadede ödenmemesinden dolayı satıcıya karşı bir yükümlülüğü yoktur. Akreditif teyitli ise vadede satıcıya karşı ödeme taahhüdünde bulunan, teyit bankasının kendisidir.

Ertelenmiş ödemeli akreditiflerde, akreditif vadesinden başka bir de ödeme vadesi bulunmaktadır. Vade, vesaik ibrazından, fatura tarihinden veya yükleme tarihinden itibaren belli gün sonra olarak saptanır. Bu tür akreditiflerde ödeme, belgelerin teyit bankasına ibrazında değil, akreditifte öngörülen vadede yapılmaktadır. Bu durum alıcıya, vesaiki inceleme ve tespit edebileceği bir eksikliği ileri sürerek, vesaik bedelini ödememe olanağını vermektedir. Bu nedenle teyit bankasının riski çok büyük olduğundan, vesaikin oldukça dikkatli incelenmesi yerinde olacaktır.

Bu tür akreditiflerde, poliçe şartı bulunmamaktadır. Uluslararası ticaret işlemlerinde bu akreditife öncelik verilmesinin önemli bir nedeni de poliçe kabulünden kaynaklanan masraf ve vergilerden kaçınmaktır.

Bu akreditiflere ilişkin lehtara verilen ödeme sözü bir kambiyo senedi olmadığından, ciro ve teslim yoluyla üçüncü kişilere devri ve piyasalarda satılması veya bankalarca iskonto edilmesi söz konusu değildir.⁷ Ancak satıcı, bu taahhüdü teminat göstererek bankasından vadeden önce kredi alabilir.

1.3.8.2.3. Kabul Kredili Akreditifler

Ertelenmiş ödemeli akreditifle benzer özellikler taşıyan kabul kredili akreditifin (acceptance L/C) tek farklılığı, kabul kredili akreditifte belgelerin vadeli bir poliçe ekinde bankaya ibraz edilmesidir.

⁷ UCP 600'ün yürürlüğe girmesiyle birlikte ertelenmiş ödemeli akreditifler iskonto edilebilecek olup bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi tezin II.Bölümünde bulunmaktadır.

Akreditif teyitli ise, amir bankanın verdiği yetkiye istinaden teyit bankası; kendisi veya akreditif şartları gereği diğer bir muhatap banka üzerine çekilen poliçeyi kabul ederek lehtara iade ederken, belgeleri de amir bankaya gönderir. Teyit bankası römiz mektubunda⁸, poliçeyi kabul ettiği tarihi ve vadeyi de bildirir.

Police lehtar, poliçeyi vadesine kadar nezdinde muhafaza eder ve vadeden birkaç gün önce kabul bankasına ibraz ederek bedelini tahsil eder veya poliçeyi kabul eden bankaya poliçenin vadesinden önce iskontosu için ibraz eder. Kabul bankası, akreditif şartlarına göre iskonto masrafını poliçe tutarından düşerek ya da iskonto masrafının amir tarafından ödenecek olması durumunda iskonto masraflarını poliçe tutarından düşmeden net olarak lehtara öder.

İskonto masraflarının alıcıya ait olmaması halinde lehtar poliçeyi daha iyi faiz oranı ile bir başka banka nezdinde de iskonto ettirebilir. Burada unutulmaması gereken nokta, poliçenin "without recourse", yani keşideciye rücu hakkı olmaksızın iskonto edilmesidir. Teyit/kabul bankası iskonto ettiği poliçeyi ya portföyünde tutar ve vadede amir bankanın hesabına borç kaydeder ya da bu tür değerli kağıtların piyasasında satar. Police vadede kendisine geri döndüğünde yine amir bankanın hesabını borçlandırarak poliçeyi üçüncü lehtarına öder. Dolayısıyla teyit/kabul bankası istediği takdirde kendi kaynaklarından hiçbir fon ayırmaksızın poliçeyi iskonto edebilir. Teyit bankası, akreditif şartları gereği poliçeyi kabul edeceğini lehtara taahhüt ettiği an, muhtemel yükümlölük (contingent liability) altına girer, poliçeyi kabul ettiği an ise gerçek yükümlölük (actual liability) olur.

Akreditif teyitsiz ise, amir banka kendisi veya akreditif şartlarına istinaden diğer bir muhatap üzerine çekilen poliçeyi kabul etmekle yükümlölü

⁸ Teyit bankası tarafından amir bankaya gönderilen belgelerin ilişitirildiği, söz konusu belgelerin türünün, sayısının ve ibrazla ilgili diğer ayrıntıların yazıldığı mektup "römiz mektubu" olarak ifade edilmektedir.

olduğundan, ihbar bankasının vesaik ekinde gönderdiği poliçeyi kabul ettikten sonra ihbar bankasına iade eder.

Poliçelerin vadesi, poliçe tarihinden ya da görüldüğünden belli bir süre sonra olmak üzere belirlenir. Bu süreler genellikle gün üzerinden gösterilmektedir.

1.3.8.2.4. İştira Akreditifleri

Belgelerin, bir poliçe ekinde bankaya ibrazı ve bankanın uygun belge karşılığı poliçeyi iştira etmesine (negotiation) izin veren akreditiflere iştira akreditifi denir. Bu tür akreditifler iki nüsha halinde düzenlenir. Asıl nüsha lehtara teslim edilirken, suret nüsha iştira bankası nezdinde saklanır.

Akreditif serbest (freely negotiable) kullanılmak üzere açılmışsa, lehtar akreditifi istediği bankada kullanır (Bağrıaçık, 1996:135). Banka iştira tutarını asıl nüshanın arkasına kaydeder ve imzalayarak lehtara iade eder. Böylece akreditifte aşım olup olmadığı kontrol edilebilir. Akreditif sınırlı (restricted), yani belli bir bankada kullanılmak üzere açılmış ise böyle bir aşım olup olmadığının kontrolü söz konusu olamaz (Tumay, 1992:68). Çünkü tüm kullanımlar akreditifin kullanımı için saptanan banka nezdinde ve ilgili akreditif referansı tahtında açılacak bir dosyadan izlenebilecektir.

Poliçeler akreditif şartlarına uygun olarak akreditif amiri, amir banka veya akreditifte gösterilen diğer bir muhatap üzerine ibrazlı veya vadeli olarak çekilebilir.

Akreditif teyitsiz ve amir banka gişelerinde ödenebilir şartını taşıyorsa, bu amir bankanın uygun vesaik ekindeki lehtar tarafından çekilen poliçeyi ve/veya vesaiki keşidecilerine ve/veya iyi niyet sahibi hamillerine müracaat hakkı olmaksızın ödeyeceğine dair kesin taahhüdünü oluşturur. Bu tür bir akreditife istinaden ihbar bankası, poliçeyi iştira edip etmemekte serbesttir. İhbar bankası poliçeyi iştira etmesi durumunda poliçe bedelini amir bankadan tahsil edemediği takdirde, lehtarın bankasına geri dönme hakkını saklı tutmak

(with recourse) kaydıyla yapar. Unutulmaması gereken diğer bir nokta da, iştirah bankasının, iştirah tarihi ile poliçe bedelinin hesaplarına geçtiği tarih arasındaki süre için, lehtardan faiz isteme hakkının olmasıdır (İgeme, 1999:12). Bazen akreditif şartlarında iştirah faizinin amir tarafından ödeneceği de belirtilebilir.

Akreditif teyitli ise; teyit bankası, lehtar tarafından çekilen, görüldüğünde ödenebilir veya vadeli poliçeleri ve/veya belgeleri, keşidecilerine ve/veya iyi niyet sahibi hamillerine başvuru hakkı olmaksızın iştirah edeceğini taahhüt eder. Görüldüğü gibi lehtar, teyitli bir akreditifte poliçenin ödenmemesi halinde teyit bankasının kendisine veya diğer hamillerine başvuru hakkı olmamak (without recourse) koşuluyla iştirah ettirmektedir. Ayrıca teyitsiz olmasına rağmen, amir bankanın ihbar bankasına akreditifi kendi gişelerinde ödeme yetkisi tanımış olması halinde, ihbar bankası bu ödemeyi amir bankanın nam ve hesabına yapar. İştirah akreditiflerinde, amir bankanın ödemeyi lehtara başvuru hakkı olmaksızın yapması öngörüldüğünden ve ihbar bankası böyle bir ödemeyi kendisi adına yaptığından, lehtara dönüş hakkı olmayacaktır.

Görüldüğü gibi iştirah akreditifleri, kabul akreditiflerine ve ertelenmiş ödeme akreditiflerine benzerler. Ancak kabul akreditiflerinden farklı olarak bu akreditiflerde vadesiz poliçe de olabilir. Ayrıca iştirah bankası, vadeli poliçenin kabul edilmesini beklemeden yukarıda belirtildiği şekilde iştirah eder ve muhabire kabule gönderir ve vadesinde ramburse olur. Ertelenmiş ödeme akreditiflerinde ise poliçe söz konusu olmadığından iştirah mümkün olmamakta ve lehtar vadesine kadar beklemek durumunda kalmaktadır. İştirah akreditiflerinde, akreditif vadesi, iştirah için bankaya başvurulacak son gündür.

Bu akreditiflerin serbest kullanılabilir (free-negotiable) olanlarının kabul akreditiflerinden farkı, poliçenin başka bankalar üzerine çekilebileceğidir.

1.3.8.3. Rambursman Biçimi Yönünden Akreditifler

Akreditif işleminde ödemenin sağlanmasına “rambursman”⁹ adı verilmektedir. Akreditiflerde; karşılıklı hesap ilişkisi ile rambursman, üçüncü bankaya yetki vermek suretiyle rambursman, doğrudan amir bankadan talep edilmesi yoluyla rambursman ve anlaşma hesapları kanalıyla rambursman olmak üzere dört tür rambursman biçimi kullanılmakta olup ayrıntılı bilgi aşağıda verilmektedir.

1.3.8.3.1. Karşılıklı Hesap İlişkisi İle Rambursman

Akreditif dolayısıyla ödeme yapacak bankanın nezdinde amir bankanın hesabı varsa, amir banka akreditifi açtığı anda, hesabının uygun belgelerin ibrazı şartıyla borçlandırılabilmesi konusunda ihbar / teyit / kabul / iştirah bankasına yetki verir. Borçlandırmanın, ibraz edilen belgelerin uygun olduğunu bildiren şifreli mesaj tarihinden bir veya birkaç gün sonra yapılmasını akreditif şartı olarak koyar. İhbar / teyit / kabul / iştirah bankasının amir banka nezdinde hesabının olması durumunda ise, iştirah edilen uygun vesaik nedeniyle bu banka, amir bankadan nezdindeki hesabının alacaklandırılmasını isteyerek rambursman sağlar.

1.3.8.3.2. Üçüncü Bankaya Yetki Vermek Suretiyle Rambursman

Hesap ilişkisinin mevcut olmaması halinde amir banka, ihbar/teyit bankasına rambursmanı sağlayacağı bir rambursman bankasının adını verir. Akreditiften ayrı olarak rambursman bankasına bir SWIFT mesajı çekerek ihbar/teyit bankası lehine rambursman tesis eder. Akreditifi alan banka, rambursman bankasından rambursman otorizasyonunun varlığını araştırdıktan sonra teyidini ekler.

⁹ Rambursman yöntemleri ve rambursman bankalarının görev, yetki ve yükümlülüklerine ilişkin hususlar Milletlerarası Ticaret Odası'nın yayınladığı “Bankalararası Rambursmanlar (Uniform Rules for Bank-to-Bank Reimbursements under Documentary Credits URR 525”te ayrıntılı olarak yer almaktadır.

İhbar ya da teyit bankası akreditiften ödeme yaptığında, anılan rambursman bankasına şifreli teleks ya da swift çekerek vesaik bedelini ve varsa akreditif komisyonlarını talep eder. İştirak akreditiflerinde poliçe üçüncü banka üzerine keşideli olacağından, rambursman sağlanması poliçenin bu bankaya gönderilmesine bağlı olabilir. Bu da ödemeyi yapan bankanın valör kaybına neden olur. Bu nedenle rambursmanın, özellikle bankanın teyidini taşıyan akreditiflerde, teleksle ya da SWIFT'le sağlanabilmesine akreditif şartlarında açıkça izin verilmelidir. Bunun için akreditife, tele iletişimle rambursman talebinin kabul edildiğine ilişkin bir notun konulması gerekir.

1.3.8.3.3. Doğrudan Amir Bankadan Talep Edilmesi Yoluyla Rambursman

Akreditifte "uygun vesaik ibraz edildiğinin ihbar/teyit bankası tarafından amir bankaya şifreli teleksle ya da swiftle bildirilmesini müteakip amir banka, teyit/ihbar bankasını istediği şekilde ramburse edecektir" şeklinde "rambursman talimatı" varsa; ihbar/teyit bankası uygun vesaik tutarını ve varsa komisyonunu şifreli teleksle amir bankaya bildirerek, ismini verdiği bir banka nezdindeki hesabına akreditifte belirtilen valör ile (genellikle ihbar / teyit bankasının şifreli teleksinin alınmasını müteakip üç iş günü içinde) alacak kaydedilmesini talep eder (Taylor, 1995:5).

1.3.8.3.4. Anlaşma Hesapları Kanalıyla Rambursman

Ülkeler arasında devlet bağlantılarının yapıldığı durumlarda, Merkez Bankaları bunu bir genelge ile bankalara bildirir. Böylece bir ülkenin ticari bankası, diğer ülkenin ticari bankası nezdinde akreditif açmak için kendi Merkez Bankasından izin almak durumunda kalır. Merkez Bankası ithal iznini müteakip karşı ülkenin Merkez Bankası nezdinde, muhabir banka lehine rambursman tesis eder.

Rambursman yetkisini alan Merkez Bankası, ilgili ticari bankaya ihbarda bulunarak akreditif tutarını, anılan bankanın emrine amade tuttuğunu

yazılı olarak bildirir. Lehtar, ihbar bankasından rambursmanın kendi Merkez Bankası nezdinde tesis edildiğini öğrendikten sonra yüklemesini yapar ve vesaiki bankasına ibraz eder. İhbar/teyit bankası uygun vesaiki amir bankaya gönderir ve römiz mektubuna kendi Merkez Bankasından ramburse olduğunu bildirir. Aynı anda kendi Merkez Bankasından yazılı olarak rambursman talebinde bulunur. Akreditif komisyonları amire ait ise ve Merkez Bankasından talep edilecekse bunu da belirtir. Bazen komisyonlar akreditif dışında amir bankanın vesaiki aldıktan sonra ayrıca vereceği ödeme yetkisine istinaden, anlaşma hesabından veya serbest dövizle ödenebilir. Tüm bu durumlarda ödemeler, lehtar ülkesinin yerel para birimi üzerinden yapılır. Lehtar döviz üzerinde hiçbir tasarruf hakkına sahip değildir.

1.3.9. Özel Akreditif Türleri

Yukarıda açıklanan akreditif türleri dışında, uluslararası ticaretteki gelişmelerle birlikte doğan ihtiyaca cevap vermek için geliştirilen rotatif / döner akreditif, devredilebilir akreditif, karşılıklı akreditif, kırmızı şartlı akreditif, garanti akreditifi olmak üzere beş tür özel akreditif vardır. Bu akreditiflerin özellikleriyle ilgili detaylı bilgi aşağıda verilmektedir.

1.3.9.1. Rotatif / Döner Akreditif

Alıcı ile satıcı arasındaki satış sözleşmesi bir dönem boyunca sürekli olarak veya belli aralıklarla mal gönderilmesi koşulunu içerebilir. Taraflar her defasında yeni bir akreditif açılmasını veya mevcut akreditifte değişiklik yapılmasını maliyet açısından pahalı bulabilirler. Bu sorun rotatif akreditif (revolving L/C) açmak suretiyle çözümlenir. Rotatif akreditif, taşıdığı koşullara göre kullanıldıkça otomatik olarak yenilenerek tekrar kullanılabilir hale gelen, bunun için özel değişiklik yapılması gerekmeyen bir akreditif türüdür (Pekcan, 1991:34).

Rotatif akreditifin yenilenebilirlik koşulu, alıcı ve satıcı arasındaki sözleşmeye göre iki şekilde belirlenmekte olup yenilenme meblağ ve süre ile sınırlandırılabilir.

Rotatif akreditifin meblağla sınırlandırılması halinde, akreditif şartlarında akreditif tutarı ve azami limit belirtilir. Örneğin, akreditif tutarı USD.100.000.-, kullanılabilecek azami tutar USD.1.000.000.- olarak gösterilir. Bu durumda akreditif 10 defa kullanılabilir, yani 10 defa döndürülebilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, akreditiften azami kullanılabilecek tutarın belirtilmesidir (Tumay, 1987:72). Aksi takdirde sınırsız sorumluluk, amir banka ve amiri güç durumunda bırakabilir.

Süre ile sınırlandırılması halinde; akreditif tutarı, toplam kullanım süresi ve kullanım tarihleri gün, ay vb. olarak belirtilir. Örneğin; akreditif tutarı USD.10.000.-, kullanım süresi 6 ay, kullanım tarihleri ayda bir olarak gösterilir. Bu durumda satıcı her ay USD.10.000.- olmak üzere toplam USD.60.000.-'lık ihracat yapma imkanı bulur. Süre ile sınırlandırılan akreditifler de artırımlı (cumulative) ve artırımsız (non-cumulative) olarak ikiye ayrılır.

Artırımlı şartını taşıyan rotatif bir akreditifte, yukarıdaki örneğe uygun olarak lehtar, herhangi bir ayda USD.10.000.-'ın altında yaptığı yüklemeyi, müteakip ay yapacağı yükleme tutarına ilave ederek gerçekleştirebilir.

Artırımsız şartını taşıyan akreditifte ise, herhangi bir ay yapılan eksik yükleme, müteakip ayın yükleme tutarına eklenemez ve otomatik olarak hükümden düşer.

Alıcıyı, birden fazla akreditif açma formalitesinden ve yapacağı ithalat için ödeyeceği paranın tamamını ilk aşamada bağlama zorunluluğundan kurtaran rotatif akreditif, satıcı firmaya da alıcıya göndereceği her parti mal için ayrı akreditif açılmasını beklemezsiniz, bu akreditife dayanarak sürekli

Üretim yapma veya ihraç edeceği malı satın alarak hazırlama rahatlığı sağlar (nay, 1989:93).

UCP'ye göre akreditifte belirtilen süreler içinde kısmi yükleme şartı olmasına rağmen yüklemelerden biri zamanında gerçekleşmezse, akreditif müteakip yüklemeler için otomatik olarak düşer. Halbuki rotatif akreditiflerde durum bunun tam tersidir. Bu nedenle bir akreditifin rotatif olduğunun akreditif metninde açıkça yazılması gerekir. Aksi takdirde kısmi kullanıma izin veren diğer akreditiflerle karıştırılabilir.

1.3.9.2. Devredilebilir Akreditifler

Devredilebilir akreditifler (transferable L/C), uluslararası ticarete yaşanan gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan akreditif türlerindendir. Akreditif lehtarının ödemeyi yapacak olan bankadan, akreditifin tamamını veya bir kısmını bir başkasına (ikinci lehtara) devretmesini talep edebileceği bir akreditif türüdür.

Bu tür akreditiflerde lehine devir yapılan kişiler, akreditifin ikinci lehtarı sıfatıyla bu tür akreditifin tarafı olurlar (Tumay, 1987:82) ve bu sıfatla da devredilen akreditifin şartlarına uygun belgelerin ibrazı karşılığında aynı akreditiften tahsilat yapma hakkını elde ederler.

Devredilen akreditif daha çok lehtarın, malın asıl satıcısı olmadığı, asıl satıcı ve alıcı arasında aracı olduğu zaman kullanılır (Kaya, 1995:208). Aracı firmalar genellikle üretici firmaların pazarlama şirketleri olabileceği gibi, alıcının o ülkedeki acentesi sıfatıyla hareket eden bir şirket de olabilir. Aracı firma, kendi lehine gelen akreditifi ikinci bir akreditif amaya gerek kalmaksızın ikinci lehtara devreder. Aracılar çoğunlukla işlemlerini finanse edecek yeterli sermayesi olmayan, son alıcıdan aldıkları parayı bir süreç içerisinde (aracılık etmesinden dolayı hak kazandığı komisyonunu düştükten sonra) reticiye yani asıl satıcıya ödeyen kişilerdir.

Uluslararası ticarete, devredilebilir akreditiflerin yaygın bir kullanım alanı bulunmaktadır. Bu tür akreditifler günümüzde daha çok petrol gibi büyük değer tutan malların ticaretinin finansmanında kullanılmaktadır (Tumay, 1987:82).

Bir akreditifin devredilebilir olması, amir banka tarafından bu hususun açık bir biçimde belirlenmiş olmasına bağlıdır. Küşat mektubunda¹⁰ “bu akreditif devredilebilir” (this letter of credit is transferable) notunun yer alması gereklidir. Divisible (bölünebilir), assignable (temlik edilebilir), transmissible (aktarılabılır) gibi terimler akreditifi devredilebilir hale getirmez (Kemer, 2005:367).

Aksi belirtilmediği sürece devredilebilir akreditif sadece bir kez devredilebilir. İkinci lehtarın kendisine devredilen akreditifi bir başkasına devretme yetkisi bulunmamaktadır.

Akreditifte kısmi yüklemeye izin verilmişse, birden fazla lehtara kısım kısım ancak akreditif tutarını aşmamak kaydıyla devredilebilir. Kısmi yüklemeye izin verilmemişse, sadece bir lehtara devredilebilir.

Devir talebi, devri yapacak bankanın (ihbar/teyit bankası) açıkça mutabık olduğu şartlar dahilinde olmadıkça, bankanın böyle bir devri yapma zorunluluğu yoktur. Diğer bir deyişle, lehtar tarafından kendisinden akreditifi devretmesi talep olunan banka hiçbir sebep göstermeden lehtarın devir isteğini yerine getirmeyebilir. Banka devir talebini yerine getirmeyi kabul etmemesi halinde, akreditif koşullarında gerekli değişikliğin yapılmasının sağlanabilmesi için bu durumu lehtara bildirmelidir.

Banka, devri yapmadan önce tüm komisyon ve masrafları ilk lehtardan talep etme yetkisine sahiptir. Devir bankasının, bu komisyon ve masraflar

¹⁰ Amir banka tarafından hazırlanan akreditif metnine ülkemizde küşat mektubu denilmektedir.

ödeninceye kadar devri gerçekleştirmek hususunda herhangi bir zorunluluğu bulunmamaktadır.

Devredilebilir akreditifin asıl satıcıya devri, faturanın değiştirilip değiştirilmemesine bağlı olarak iki şekilde gerçekleştirilmektedir:

Fatura değiştirilmesi yoluyla gerçekleştirilen devirde malların gerçek alıcısının ve satış fiyatının ikinci lehtara açıklanmaması esastır (Özel, 1991:54). İlk lehtar devri yaparken akreditifteki, akreditif tutarı, varsa birim fiyatı, akreditif ve vesaik ibraz vadesi, en son yükleme tarihi ve sigorta kapsamı gibi bazı koşulların değiştirilmesini talep edebilir. Bu yolla aracı akreditif amirinden alacağı tutarı gizleyerek asıl satıcı ile olan anlaşmasının tutarı kadar devir işlemi yaptırır.

İkinci lehtar, malların yüklenmesini müteakip sevk evrakını, akreditif şartlarına uygun olarak hazırlayıp ödeme, iştirâ veya kabul bankasına ibraz eder. Banka gerekli incelemeyi yaptıktan sonra ödemeyi yapar ve ilk lehtara faturasını ibraz etmesi için yazılı bildirimde bulunur. Bu noktada ilk lehtar, faturasını zaman geçirmeden bankaya vermek zorundadır. Aksi takdirde banka, ikinci lehtarın ibraz ettiği belgeleri amir bankaya gönderme hakkına sahiptir. Bankanın malların satış fiyatını ve alıcısını ikinci bir lehtara açıklamaması gerekir. Birinci akreditifte özel olarak izin verilmedikçe, ikinci akreditifle ilgili olarak ibrazı talep edilen belgelerde ilk akreditif amirinin isminin gösterilmemesi gereklidir (Tumay, 1987:83).

Akreditif başka bir ülkedeki lehtara da devredilebilir ve ödemenin muhabir bankanın gişelerinde yapılmasına izin verilebilir. Vade ilk akreditifin vadesi ile aynı olabilir. Bu durumda muhabir banka, ikinci lehtarın uygun vesaikini vade sonuna kadar iştirâ ederek ödeyecek ve amir bankadan ramburse olabilecektir. İlk lehtarın faturalarını akreditif vadesi dışında ikinci lehtarınki ile değiştirmesi, farkı talep etmesine engel teşkil etmeyecektir.

Fatura değiştirilmeden yapılan devirde ise, asıl alıcı malların başka bir firmadan temin edildiğini bilmekte ve aracılık hizmeti dolayısıyla lehtara komisyon ödemeyi kabul etmektedir. Bu akreditiflerde; akreditif, olduğu gibi meblağ ve vade değiştirilmeden ikinci lehtara devredilebilir. İkinci lehtarın faturasını asıl amir üzerine düzenlemesinin sakıncası yoktur. Diğer bir deyişle asıl alıcı, malını üçüncü bir firmadan aldığını, satıcı da kime mal sattığını bilmektedir. Bu şekilde aracı komisyoncu olmayıp alıcı veya satıcının yan kuruluşu veya acentesidir.

1.3.9.3. Karşılıklı Akreditifler

Karşılıklı akreditifler (back to back letter of credit), finansal yetersizlikten dolayı kendi öz kaynaklarından ödeme yaparak üreticiden mal alamayan aracılarn, asıl alıcıların kendi lehlerine açtıkları veya açacakları akreditifi bankalarına mali kaynak ve güvence olarak göstererek, üretici lehine akreditif açtırmaları ile oluşan bir sistemdir. Karşılıklı akreditifler de devredilebilir akreditifler gibi aracı ihracatçılar adına açılır. Aracı firmalar bazı nedenlerden dolayı, kendi adlarına gelen akreditifi, malların asıl ihracatçısına belirlenen şartlara göre devredemezler.

Bu tür akreditiflerin açılışıyla ilgili nedenler aşağıda verilmektedir (Özel, 1991:56 ; Tumay, 1987:81);

- i. Akreditif devredilebilir olarak açılmamış olup, aracı firmanın akreditif şartlarında böyle bir değişiklik yaptıracak kadar zamanı yoktur.
- ii. Akreditif devredilebilir olarak açılmasına rağmen, UCP 500 md.48'de belirlenen kuralları tam olarak karşılayamamaktadır. Örneğin akreditif USD döviz cinsi üzerinden açılmasına rağmen asıl ihracatçı EURO üzerinden ödeme istemektedir.
- iii. Asıl ihracatçı, aracının ülkesi dışındaki bir üçüncü ülkede bulunmaktadır.

- iv. Yerel mevzuat hükümleri, devredilebilir bir akreditifin yurt dışındaki bir lehtara devredilmesine izin vermemektedir.

UCP 500'de devredilebilir (transferable) akreditiflerden bahsedilmiş olmasına rağmen karşılıklı "back to back" akreditiflerden bahsedilmemiştir. Bu nedenle, bu akreditifler için belirlenmiş kurallar mevcut değildir. Dolayısıyla her iki akreditif de aynı mal ile ilgili olmasına rağmen, ilk akreditif ile ikinci akreditif tamamen birbirinden bağımsız olup, hiçbir şekilde birbiriyle ilişkilendirilemez.

Bu akreditiflerde; aracı firma ilk akreditifin lehtarını iken, ikinci akreditifin amiri, ilk akreditifin ihbar bankası, aynı şekilde ikinci akreditifin amir bankası, sıfatıyla hareket eder.

Görüldüğü gibi hem ihbar hem de amir banka konumundaki banka, riskin odak noktasını oluşturmaktadır. Çünkü ilk akreditif tahtında uygun vesaiki ibraz eden asıl ihracatçıya mal bedelini ödemekle yükümlüdür. Yani aracı firma akreditifte istenen belgeleri akreditif şartlarına uygun olarak ibraz etmezse, ihbar bankası rambursman sağlayamayacak, aksine ikinci akreditiften doğan yükümlülüğünü yerine getirmesi sonucu bu tutar açıkta kalacaktır. Örneğin, ilk akreditif tutarı USD.250.000.- ikinci akreditif tutarı USD.230.000.- olsun. Banka ikinci akreditifin tutarını ödeyecek, ancak ilk akreditifin bedelini tahsil edemeyeceğinden risk söz konusu olacaktır. Bu nedenle bankaların, bu tür akreditif açtırmak isteyen müşterilerin kredi değerliliğini çok iyi değerlendirmeleri ve duruma göre açacakları ithalat akreditifi için ek teminat talep etmeleri gerekir. Ayrıca ilk akreditifin teyitli olması şartını aramaları gerekmektedir. Çünkü bu şekilde akreditifte yapılmak istenen değişiklik, ikinci akreditifi de etkileyeceğinden teyit bankası olarak kendilerinin de iznini gerektirecektir. Bankalar riskli bulmaları halinde bu tür bir akreditifi açmak zorunda değildir (Somuncuoğlu, 2001:29).

Bu akreditiflerde dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır (Tumay,1987:172):

- i. İlk akreditifin teyitli ve vesaik ibrazında teyit bankası gişelerinde ödenebilir olması gerekmektedir. Ayrıca, akreditif teleksle rambursmana izin vermelidir.
- ii. İlk akreditif kabul kredili de olabilir. Bu durumda ilk akreditif tahtında amir banka tarafından kabul edilen poliçe iskonto edilmek suretiyle ikinci akreditifin bedeli ödenebilir.
- iii. Akreditiflerin her ikisinde şartlar aynı olmalı, ancak aşağıdaki konularda farklılık olacağı da bilinmelidir;
 - a) İlk akreditifin tutarının, ikinci akreditifin tutarından daha fazla olacağı doğaldır. Çünkü aracı ihracatçı bu işlemi, bir komisyon karşılığında yapmaktadır. İlk akreditif CI veya CIF ise, akreditifte istenen sigorta poliçesi mal bedelinin % 10 fazlasıyla düzenleneceğinden, ikinci akreditifte istenen sigorta poliçesinin akreditifin tutarı yerine, birinci akreditifin tutarının % 10 fazlası ile düzenlenmesi gerektiği akreditife şart olarak konulmalıdır.
 - b) Devredilebilir akreditiflerin aksine bu tür akreditiflerde aracı banka, ikinci akreditif tahtında gelen vesaik içindeki faturaları aracının faturaları ile değiştirmek zorundadır.
 - c) İkinci akreditifin vadesi birinci akreditifin vadesinden daha kısa olmalıdır. Çünkü bankanın ilk akreditif vesaikini incelemesi ve lehtarın ibraz edeceği fatura veya fatura ile birlikte diğer belgeleri birleştirmesi zaman alabilecektir. Kaldı ki tüm bu işlemlerin akreditif vadesi içinde yapılması gerekmektedir.

1.3.9.4. Kırmızı Şartlı Akreditif

Lehtarın malları üretmesi ve yüklemesi için paraya ihtiyacı olduğu durumlarda, belgeleri ibraz etmeden akreditiften yararlanması kırmızı şartlı akreditifle (red clause L/C) mümkün olmaktadır (Özel, 1992:57). Kırmızı şartlı akreditif, yükleme yapılmadan önce, alıcının mal bedelinin bir kısmını veya tamamını satıcıya ödemesini öngören bir akreditif türüdür. Bu şekilde alıcı, bir anlamda satıcıya ön finansman sağlar. Satıcı, alıcıdan temin ettiği bu ön finansmanla piyasadan hammadde ve malzemesini satın alır, malları üretir, ambalajlanmasını ve yükleme tarihine kadar depolanmasını sağlar.

Bu akreditifin kırmızı şartlı akreditif olarak isimlendirilmesi, eskiden akreditifte peşin ödenecek kısmın kırmızı renkle yazılmasından doğmuştur ve günümüzde de bu isimle anılmaktadır (Eryürek, 1987:21).

Kırmızı şartlı akreditifler, başlangıçta Çin'den satın alınan kürklerin finansmanında kullanılmıştır (Tumay, 1987:76). Günümüzde ise daha çok Avustralya'dan yapılan yün ticareti kırmızışartlı akreditifle gerçekleştirilmektedir.

Kırmızı şartlı akreditif uygulaması; peşin ödeme ve avans ödemesi olarak iki biçimde yapılmaktadır.

1.3.9.4.1. Peşin Ödeme

Peşin ödemeli kırmızı şartlı akreditifte ihbar/teyit bankası, lehtara peşin ödeme tutarını ancak amir bankadan sağladıktan sonra yapar. Amir banka, ihbar bankasına, lehtarın yüklemeyi yapacağını, yapmadığı takdirde peşin ödeme tutarını iade edeceğini taahhüt eden bir taahhütname karşılığında ödeme yaptırabileceği gibi, teyit bankasından konuya ilişkin garanti de talep edebilir. Çünkü, alıcı ödediği peşin paranın kendisine mal olarak dönüp dönmeyeceğinden emin olmayabilir ve bu garanti metnini bankasının açacağı akreditife bir şart olarak koymasını talep eder (Tomanbay, 1995:86). Şayet

böyle bir garanti istemezse, lehtarın yükleme yapamaması sonucu doğabilecek tüm risk amir banka ve amire aittir.

1.3.9.4.2. Avans Ödemesi

Avans ödemeli kırmızı şartlı akreditifte lehtara, malları temin etmek ve yüklemek için yeterli olabilecek bir avans verilir. Bu durumda muhabir banka uygun belgeler sunuluncaya kadar, lehtara amir bankanın taahhüdüne bağlı olarak kendi kaynaklarından bir kredi açar. Bu tür kırmızı şartlı akreditifte muhabir bankanın ramburse edilmesi, akreditif şartlarına uygun belgelerin ibrazından sonra gerçekleşmektedir.

Vadede lehtarın ibraz ettiği vesaik bedelinden avans tutarını ve tahakkuk eden faizi düşerek bakiyeyi lehtara ödeyen muhabir banka, yüklemenin yapılmaması halinde, amir bankadan ödediği avans ve tahakkuk eden faiz tutarını kendisine ödemesini ister.

1.3.9.5. Garanti Akreditifleri

Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) ve Japonya gibi bazı ülkelerdeki yerel mevzuat hükümleri, bankaların yurt dışına teminat mektubu vermelerini yasaklamıştır (Somuncuoğlu, 2001:29). Bu ülkelere özgü olarak, teminat mektubu şartlarını içeren garanti akreditifleri (standby letters of credit) geliştirilmiştir. Bu akreditifler, lehtarın ilk basit talebi veya yazılı beyanı ve destekleyici belgelerin ibrazı karşılığında ödenebilir hale gelebilirler. Garanti Akreditifleri ICC tarafından yürürlüğe konulan International Standby Practice - ISB 98'in hükümlerine dayanılarak yürütülmektedir.

Örneğin satıcı, alıcıya periyodik yüklemeler yapmaktadır. Mal bedelini ise doğrudan posta havalesi veya benzeri ödeme vasıtalarıyla sağlamaktadır. Satıcı bu durumda alıcının yükleme bedellerinden herhangi birini ödememesi olasılığına karşılık kendini teminat altına alacak bir garanti akreditifi açılmasını talep edebilir. Açılacak akreditif bir garanti akreditifidir (Holman, 2004:12).

Bu akreditif tahtında ödeme, yükleme belgelerinin ibrazı şartına bağlı olmayacak, aksine mal bedelinin normal yollarla ödenmediğine dair lehtarın beyanı ve bazen de fatura suretinin ibrazı ödeme için yeterli olacaktır. Dikkat edilirse garanti akreditifi hükümleri normal olarak ödeme yapılmadığı zaman uygulanmaktadır.

Ticari akreditifte ibrazı istenen belgelerin malın yüklendiğini veya hizmetin yerine getirildiğini kanıtlamasına rağmen, bu akreditifte istenen belgelerin amirin üstlendiği yükümlülükleri yerine getirmediğine dair lehtarın yazılı beyanı ve bunu destekleyen belgeler olması bu tür akreditiflerin, ticari akreditiflerden farkını oluşturur. Kısacası biri hizmet veya yüklemenin yapıldığının, diğeri ise yapılmadığının belgelenmesi halinde ödenebilir şekilde düzenlenirler.

Garanti akreditifleri daha çok müteahhitlik işlerinde kullanılmaktadır. Bu tür akreditifi açan banka, işverenin, müteahhidin uygun eylemde bulunmadığını, örneğin otoyol yapımını zamanında tamamlamadığını bildiren yazılı belge üzerine çekeceği poliçenin bedelini ödeyecektir.

1.3.10. Bankaların Belgelerin İncelenmesine İlişkin Yükümlükleri

Akreditif sisteminin uygun belge ibrazına dayanması nedeniyle akreditife taraf olan bankaların en önemli görevi belgelerin UCP kurallarında belirlenen kıstaslara göre incelemektir. Aşağıda bankaların belge inceleme yükümlülükleri ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.3.10.1. Bankaların Belgeleri Makul Özenle Ve Dış Görünüşleri İtibarıyla İnceleme Yükümlülüğü

Bankalar belgeleri dış görünüşleri itibarıyla inceleyecekler, bu incelemede makul özeni göstereceklerdir.¹¹

¹¹ UCP 600'de "makul özen" kavramına yer verilmemektedir.

UCP 500’de makul özenin gösterilmesinde bir kıstas öngörülmüştür: belgelerin dış görünüşleri itibariyle akreditif şartlarına uygunluğu bu maddelerde yansıtılan uluslararası standart bankacılık uygulaması ile belirlenecektir. Ancak nelerin milletlerarası standart bankacılık uygulaması olduğu konusu tartışmaya açıktır. ICC, tartışmalara son vermek ve karışıklığı önlemek için belgelerin incelenmesine ilişkin standartları içeren ISBP adı verilen Uluslararası Standart Bankacılık Uygulamasını 2002’de yürürlüğe sokmuştur. ISBP’nin yürürlüğe girmesinden önce, uygulamaya ilişkin sorunların çözümünde ICC Bankacılık Komisyonu’nun görüşleri ve ICC’nin bilirkişi kurumu DOXTEX’in kararlarına başvuruluyordu. Bu karar ve görüşlerin dağınık olması, uygulamacılar tarafından farklı yorumlanabilmesi ve kolay ulaşılabilir olmaması uygulamada güçlük yaratıyordu. ISBP’nin yürürlüğe girmesiyle bu sorun büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. (Özalp, 2007:298).

Belgeler sadece dış görünüşleri itibariyle inceleneceğinden, belgelerin sahte olup olmadığı, geçerli olup olmadığı, imzaların sahte veya imzalayanların yetkili olup olmadığı incelenmeyecektir.

Belgeler şeklen uygunsa; amirin belgelerin sahte, eksik, tahrif edilmiş olduğunu iddia etmesi, dış görünüşlerine göre karar vermeyi kural olarak etkilemez (Xu, 2001:4). Ancak bu kural kesin değildir ve akreditif bankası amirin çıkarlarını korumak zorundadır. Bir belgede sahtecilik yapılması durumunda - örneğin, bizzat belgeyi düzenleyen kuruluşça bildirilirse veya bu konuda delil getirilirse akreditif bankası ödemeyi reddedecek ve akreditif meblağını yatırmak için mahkemeden ödeme yerini istemesi gerekecektir (Reisoğlu, 2005: 52).

Belgelerin dış görünüşleri itibarıyla uygunluğu konusunda öğretide kesin kez uygunluk ve esas itibarıyla uygunluk olmak üzere iki görüş vardır:

“Kesin kez uygunluk” (strict compliance) görüşüne göre belgeler akreditif şartlarına harfi harfine uygun olmalıdır. Bu görüşün kabul edilmesi halinde lehtar, her yönüyle akreditif şartlarına harfi harfine uygun belgeler ibraz etmek zorunda kalacaktır. Daktilo hataları bile belgelerin uygun olmadığı iddialarına yol açabilecektir (Reisoğlu, 1995:202). Örneğin, akreditifte iki ayrı belge olarak sayılmasına rağmen “sağlık sertifikası” ile “kontrol sertifikası” tek kağıtta ise, Credit Number yerine (c) harfi küçük yazılmışsa, Number yerine (No) kullanılmak suretiyle “credit no.” denilmişse, banka bu belgeleri uygunsuz kabul edip rezerv koyabilecektir.

Öğretide bu uygulamaya iyi niyet kurallarına göre bir kısıtlama getirilmesi gerektiği, “kesin kez uygunluk” kuralının uygulanması mantıksız ve saçma sonuçlara götürüyorsa itibar edilemeyeceği kabul edilmektedir (Curmi-Tricks, 2004:312; Hettige, 2007:1). Aslında, UCP’de “kesin kez uygunluk” kuralına herhangi bir atıf da yoktur.

Uluslararası akreditif uygulamasında genellikle kabul edilen görüş “esas itibarıyla uygunluk” (essential compliance) şeklinde ifade edilmektedir. Esas itibarıyla uygunluk kuralının benimsenmesi halinde “önemsiz” uygunsuzlukların (minor discrepancy) belgenin reddine neden olmayacağı sonucuna varılmaktadır. ISBP’nin kabul edilerek yürürlüğe sokulmasının önemli bir nedeni belgelerin incelenmesinde “kesin kez uygunluk” kuralının önlenmesidir.

UCP’ye göre belgeler birbirleri ile uyum halinde olmalıdır.

Akreditif şartları arasında yer almayan belgeler incelemeye alınmayacaktır. Bankalar bu tür belgeleri aldıklarında kendilerine ibraz edenlere iade edecekler veya sorumluluk üstlenmeksizin amir bankaya ileteceklerdir.

Akreditifte özel şart bulunmasına rağmen bu şartlara ilişkin belge belirtilmediği takdirde bankalar bu şartları belirtilmemiş sayıp dikkate almayacaklardır.

1.3.10.2. Bankaların Belgeleri Makul Bir Süre İçinde Ve En Geç Yedi (7) İş Günü İçinde İnceleme Yükümlülüğü

UCP 500'de makul sürenin tanımı bulunmamakta olup, bu sürenin azami sınırlaması yedi (7)¹² iş günüdür. Bu süre, belgeleri inceleyecek olan banka açısından ayrı ayrı belgeleri aldıkları günü izleyen günden başlamaktadır.

Lehtar tarafından görevli banka, teyit bankası ya da amir bankaya ibraz edilen belgeler, bu bankalarca incelenir ve uygun olup olmadıkları tespit edilir (Xu, 2001:4). Bankalar, ibraz edilen belgelerin uygun olmadığını belirledikleri takdirde ibrazı karşılamayı ya da iştirâ etmeyi reddedebilir (Reuvid-Sherlock, 2005:346). İbrâ edilen belgeler reddedilecekse, ret bildirisinin alındığı günü takip eden iş gününden başlamak üzere en geç yedi (7) iş günü içinde gönderilmesi gerekmektedir.

Ret bildirisinde ibraz ve iştirânın reddedildiği belirtilmeli, reddedilmeye gerekçe olan rezerv konuları ayrı ayrı, açıklamalı olarak listelenmeli ve belgelerin mevcut durumunu göstermek üzere ilgili aşağıdaki ifadelerden biri içerikte bulunmalıdır:¹³

- 1) Banka, belgeleri ibraz eden tarafın emrine hazır olarak nezdinde tuttuğunu ve ibraz edenin talimatını beklediğini belirtmeli, veya

¹² UCP 600'de, makul süre tanımı kaldırılmış olup yedi (7) iş günlük süre bu süre beş (5) iş gününe indirilmiştir. Yenirevizyonun 01.07.2007 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte belgelerin inceleme süresi en fazla beş (5) iş günü olarak uygulanacaktır.

¹³ UCP 600'de bu ifadelere eklenen iki seçenek şu şekildedir

- 1) Banka, belgeleri iade ettiğini belirtmeli, veya
- 2) Banka, ibraz edenden daha önce aldığı talimatlara uygun hareket ettiğini belirtmelidir.

- 2) Banka, amir bankanın, amirden rezerv kabul talimatı alıncaya ve kabul edinceye kadar veya rezervi kabul eden mutabık olmadan önce ibraz edenin talimatını alıncaya kadar, belgeleri ibraz eden tarafın emrine hazır olarak nezdinde tuttuğunu belirtmelidir.

Ret bildirisinin tüm rezerv konularını kapsayacak şekilde bir defada gönderilmesi gerekir.

Teyit bankası ya da amir banka, yukarıda açıklandığı şekilde hareket etmediği takdirde, ibrazın uygun olmadığını ileri sürme haklarını kaybeder ve ibrazı karşılamak ve iştirâ etmek zorunda kalabilir (Kula, 2001:38). Amir ve teyit bankasının, uygun olmadığı halde bir ibrazı karşılamak zorunda kalmaması için ret bildirisini yukarıda açıklandığı şekilde düzenlemesi ve zamanında vermesi gerekir. Aksi halde ibrazın uygun olmadığını ileri sürme hakkını kaybeder (Gunawansa, 2007:4).

Belgelerin düzeltilerek tekrar ibraz edilmesi yeni bir ibraz sayılır ve banka tarafından yeniden incelenmesi gerekir. Eğer belgeler, ibraz eden tarafından düzeltilemeyecekse, ibraz edenin talimatına göre üç şekilde işlem yapılır:

- 1) İbrâz eden, belgelerin olduğu gibi kendisine iade edilmesini isteyebilir. Bu durumda amir banka belgeleri olduğu gibi iade eder.
- 2) İbrâz eden belgelerin olduğu gibi gönderilmesini isteyebilir. Bu durumda banka römiz mektubuna ibrazın karşılandığına veya iştirâ edildiğine dair bir not koymadan, rezerv konularını yazmadan, sadece belgelerin adetleri ve isimleri ile ödemenin nereye ve nasıl yapılacağına ilişkin talimatını yazarak bu mektup ekinde belgeleri gönderir.
- 3) İbrâz edilen belgelerde tespit edilen uyumsuzluk için bankadan onay alınmasını isteyebilir. Bu durumda görevli banka ya da teyit bankası amir bankaya tespit ettiği uyumsuzları içeren bir mesaj gönderir ve onay talep eder. Amir banka uyumsuzlukları amire bildirir ve ondan

alacağı talimata göre onay verir ya da reddeder. Amir banka onay vermezse, ibraz eden taraf, belgelerin olduğu gibi amir bankaya gönderilmesini ya da kendisine iade edilmesini ister. Eğer belgelerin olduğu gibi gönderilmesi istenirse, görevli banka ya da teyit bankası ikinci maddedeki işlemi gerçekleştirir.

Amir banka, kendisine sunulan ve uygunsuzluğu düzeltilemeyen belgeleri, ibraz edenin talimatına göre ya ibraz edene iade eder ya da amire sunar. Amirin onayına sunulan belgeler amir tarafından kabul edilirse, belgeler amire teslim edilir. Belgelerin bedeli akreditifin kullanım yöntemine göre ödenir.

II. BÖLÜM

DIŞ TİCARETTE KULLANILAN ÖDEME YÖNTEMLERİNDE UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE AKREDİTİFLERE İLİŞKİN BİR ÖRNEK USULLER VE UYGULAMA KURALLARI (2007 REVİZYONU) UCP 600

Dış ticarete ödeme yöntemlerine ilişkin olarak uygulamada karşılaşılan sorunlar çoğunlukla akreditif sisteminden kaynaklanmaktadır. Akreditif dışında kalan diğer ödeme yöntemleri akreditife kıyasla daha basit ve kolay bir işleyişe sahip olduklarından çok az sorunla karşılaşılmaktadır.

Belgesiz ödeme yönteminde, mal bedelinin transferi dışında bankacılık sisteminin aracılığına gerek duyulmamakta, yöntemin basit olması nedeniyle alıcı ve satıcının yaptıkları satış sözleşmesine uygun bir biçimde dış ticaret işlemini gerçekleştirmeleri durumunda herhangi bir sorun ortaya çıkmamaktadır.

Vesaik mukabili ödeme yöntemi de akreditifler gibi uluslararası kurallarla yürütülür. Ancak, bu yöntemde bankaların, satıcının kendilerine verdiği belgeleri alıcının ülkesindeki muhabirlerine göndermek ve bu belgeleri satıcının verdiği talimat doğrultusunda alıcıya teslim etmek dışında bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Vesaik mukabili ödeme yöntemi de akreditife oranla daha basit ve kolay bir yöntemdir.

Akreditif sisteminde birden fazla ülkede yerleşik çok sayıda tarafın bulunması bu işlemi karmaşık hale getirmektedir. Tarafların, bu karmaşık sistem konusunda yeterince bilgi sahibi olmaması ve UCP kurallarını yanlış yorumlamalarıyla uygulamada sorunlar yaşanmaktadır. ICC'ye yansıyan

sorunların artması ve ibraz edilen belgelerin önemli bir bölümünün rezervli¹ bulunması gerçeğiyle UCP'nin yeniden gözden geçirilmesi gündeme gelmiştir.

Tezin bu bölümünde akreditif uygulamasında karşılaşılan sorunlar ve akreditif sistemine getirilen eleştiriler incelenecek, 01.07.2007 tarihinde yürürlüğe girecek olan ve UCP 600 olarak adlandırılan yeni revizyonunun akreditif uygulamasına getirdiği yenilikler irdelenecektir.

2.1. Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Uluslararası ticarete; alıcının ve satıcının birbirleri karşısındaki itibarları yerine, bankalarının itibarını koyarak çıkar çatışmalarına çözüm getirmeyi amaçlayan akreditif sistemi, belgelerin akreditif şartlarına ve UCP'ye uygun ibrazına dayanmaktadır (Eun-Resnick, 2004:447). Uygun ibraz yapılmadığı takdirde akreditiften beklenen güvence yitirilmiş olmaktadır.

Akreditif işlemlerinin uygulamasında çok sayıda sorun ortaya çıkmaktadır. Genellikle UCP'nin taraflarca yanlış yorumlanmasından kaynaklanan bu sorunların çözümü için ICC Bankacılık Komisyonu'nun görüşleri ve ICC'nin bilirkişi kurumunun DOCTEX'te² yer alan kararlarına başvurulmaktadır.

¹ Rezerv, akreditif şartlarına uygun bulunmayan belgelerin ibrazı halinde bankaların taahhüdünün hükümden düştüğü ve ödemenin askıya alındığı olgudur.

² DOCTEX: (Documentary Instruments Dispute Resolution Expertise)

2.1.1. Amir Bankanın Yükümlülükleriyle ilgili Sorunlar

Akreditif, amirin talimatıyla amir banka tarafından açılır. Amir bankanın akreditif açtığı tarih itibarıyla uygun ibrazı karşılama yükümlülüğü doğar. Lehtar tarafından görevli banka ya da amir bankaya uygun ibraz yapıldığı takdirde amir banka ibrazı karşılamakla³ yükümlüdür. UCP kuralları uyarınca, akreditifin nihai borçlusu olarak kabul edilen amir bankanın iştirak yapması söz konusu değildir. UCP amir üzerine poliçe düzenlenmesine izin vermez ve amiri taraf olarak görmez.

Amir bankayla ilgili olarak uygulamada karşılaşılan sorunlar amir bankanın akreditife ilişkin yükümlülüklerinin yanlış yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Çözümü için ICC Bankacılık Komisyonu'nun görüşlerine başvuru bu sorunlar şu şekilde özetlenebilir;

i. Amir bankanın, malların kalitesizliğini gerekçe göstererek akreditifi tek tarafı olarak iptal etmek istemesi:

ICC'ye göre akreditif şartlarına uygun belgelerin ibrazı üzerine amirin kesin ödeme yükümlülüğü doğar. Bankalar sadece belge üzerinden işlem yapar. Amir bankanın ödeme taahhüdünü yerine getirmemesi ancak mahkeme kararıyla söz konusu olabilir. Dolayısıyla akreditifi tek tarafı olarak iptal edemez (Özalp, 2007:251).

ii. Ödemenin, akreditif amirinin talimatına bağlanması:

Bazı akreditiflerde⁴ ödeme şartı, akreditif amirinin onay vermesine bağlanabilmektedir. Örneğin amir, satın aldığı malın kendi ülkesindeki

³ İbrazı karşılama (honour) UCP 600'in getirdiği yeniliklerden birisidir. Akreditifteki kullanım yöntemlerinden ibrazda ödeme, vadeli ve kabul kredili akreditiflerin tümü "honour" kelimesiyle ifade edilmektedir.

⁴ Suudi Arabistan'dan açılan akreditiflerde bu tarz şartlara rastlanmaktadır.

standartlara uygun olup olmadığının tespit edilmesi şartını akreditif metnine koyabilir. Bu durumda amir bankanın sorumluluğu bu şarta bağlanmıştır.

ICC görüşüne göre; söz konusu ödeme şartı, kurallarda öngörülen biçimde ödemenin sadece belge ibrazına bağlı olduğu bir garantiyi lehtara sağlamaz. Bu tür şartların yerine yükleme ülkesindeki yetkili mercilerden alınacak bir kontrol belgesinin ibrazını sağlayacak biçimde akreditifte değişiklik yapılmadığı takdirde, lehtar akreditifin riskini üzerinde taşıyacaktır (Erdemol, 2001:14).

Söz konusu ödeme şartı uyarınca, akreditif amirinden ödeme talimatı almadığı sürece amir bankanın ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

iii. Amir bankanın taahhüdünün sınırlanması:

Amir bankanın, akreditifin bir bölümüyle ilgili herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığını akreditife şart olarak koyarak, akreditiften doğan taahhüdünü sınırlamaya çalışması ve belge ibrazında bu şarta dayanarak ödemedi kaçınması şeklinde gelişen bir sorun ICC'ye yansımıştır.

ICC'nin bu sorunla ilgili verdiği görüşe göre, söz konusu akreditif bir akreditiften beklenen güvenceyi vermekten uzaktır ve bu tür akreditifler açılmamalıdır. Lehtarın, amir bankanın taahhüdünü sınırlayan bir şartla açılan akreditifle ilgili yüklemeyi yapmadan önce akreditifte değişiklik istemesi gerekir (Özalp, 2007:253).

iv. Amir bankanın taahhüdünün akreditif dışındaki şartlara bağlanması:

Akreditifi açan amir bankanın akreditifle ilgili yükümlülüğünü, akreditif dışındaki bir durumun gerçekleşmesi şartına bağlayarak bunu akreditifte

belirtmesi ICC'ye sorun olarak yansımış olaylardan biridir. Bu olayda, amir banka kendi üzerine çekilecek poliçeleri kabul edeceğini bildirmiş olup, ödemeyi ihracat fonlarının kendisinden alınması şartına bağlamış ve bunu akreditife koymuştur. Yükleme yapıldıktan sonra poliçeleri aynı şartla kabul etmiştir. Poliçe vadesi geldiğinde ise ihracat fonlarının henüz alınmadığı gerekçesiyle poliçe bedelini ödemeyi reddetmiştir.

ICC'nin bu olayla ilgili verdiği görüşe göre, bir akreditif amir bankanın yükümlülüğünü temsil eder. Amir bankanın akreditife yükümlülüğüyle ilgili böyle bir şart koymaması gerekir. Diğer yandan böyle bir akreditife dayanarak yükleme yapmadan önce lehtar, karşı karşıya olduğu risklerin farkında olmalıdır (Erdemol, 2001:16).

v. Rambursmanın, amir banka tarafından kesintili yapılması:

Akreditiflerde rambursman bankası belirlenmesine ilişkin bir zorunluluk bulunmamaktadır. Birçok banka, akreditifi açarken rambursmanın kendilerinden talep edilmesini istemekte ve ödeme aşamasında transfer masrafı olarak bir kesinti yapmaktadır. Bu uygulamayla ilgili ICC'den görüş talep edilmiştir (Erdemol, 2001:14).

ICC'nin görüşüne göre, bu tür ödemeler amir bankanın akreditiften doğan taahhüdünden kurtulmasına ilişkin olup kesintisiz yapılmalıdır. Amir banka masraf almak istiyorsa bunu amirden talep etmelidir. Amir banka rambursman talebini karşılarken kesinti yapacak ise, oran ya da tutarını akreditifte açıkça belirterek lehtar bu konuda bilgilendirmelidir.

vi. Akreditif amiri üzerine poliçe çekilmesi:

UCP kurallarınca akreditif amiri üzerine poliçe çekilmesi uygun görülmemektedir. Bu durumun ICC tarafından açıklanan nedeni, bir akreditifte taahhüdü üstlenen tarafın amir banka olmasıdır. Akreditifin

borçlusu amir banka olduğundan poliçenin amir banka üzerine çekilmesi gerekir (Erdemol, 2001:16).

2.1.2. Teyit Bankasının Yükümlülükleriyle İlgili Sorunlar

Açılan akreditifte başka bir bankanın teyidinin talep edilmiş olması durumunda, adı geçen banka teyidini eklemeyi kabul ederse, lehtara ve varsa görevli bankaya karşı amir bankayla birlikte geri dönülmez bir taahhüt altına girmiş olur. Lehtar, amir banka ve ülke riskini ortadan kaldırmak için, lehine açılan akreditife kendi ülkesindeki bir bankanın teyit vermesini talep edebilir.

Akreditifte yapılan değişikliklere teyit ilave etmek zorunda olmayan teyit bankası, akreditife ve değişikliklere teyidini ilave ettiği andan itibaren teyidini geri çekemez. Teyidin iptal edilebilmesi için lehtarın onay vermesi gerekir.

Teyitli bir akreditifte teyidin geçerli olabilmesi için belge ibrazının teyit bankasına yapılması ve bu bankaca uygun bulunması gereklidir. Lehtar tarafından doğrudan amir bankaya yapılan ibraz nedeniyle teyit bankasının yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Teyit bankası ile ilgili olarak uygulamada karşılaşılan sorunlar UCP'nin teyit bankasının yükümlülüklerine ilişkin kurallarının yanlış yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Çözümünde ICC'nin görüşlerinin etkili olduğu bu sorunlar şu şekilde özetlenebilir;

i. Teyit bankasının rezervli ibraza ilişkin kusurlu tutumu:

Teyit bankası, teyitli bir akreditife ilişkin olarak ibraz edilen belgelerde düzensizlik saptayarak rezerv koymuş, durumu lehtara bildirmiştir. Lehtar söz konusu düzensizlikleri gidererek ikinci defa teyit bankasına ibraz etmiştir. Teyit bankası bu defa ilk ibrazda belirtmediği başka bir düzensizliği öne

sürerek rezerv koymuş ve ödeme yapamayacağını bildirmiştir. Bu arada yirmibir (21) günlük ibraz süresi geçtiği için lehtar rezerv konusunu giderme olanağından yoksun kalmıştır.

Bu soruna ilişkin ICC görüşüne göre, teyit bankası daha önce kabul ettiği ya da rezerv belirtmediği belgelere ilişkin yeni bir rezerv bildiremez. Teyit bankasının tutumuyla lehtarın akreditif vadesinde gerekli düzenleme yapma hakkı engellenmiştir. Teyit bankasının ve amir bankanın ödeme yükümlülükleri doğmuştur (Erdemol, 2001:21).

ii. Rezervli belge ibrazında amir bankadan ödeme yetkisi alan teyit bankasının teyidinin otomatik olarak devamı:

Teyit ettiği bir akreditife ilişkin ibraz edilen belgelerde rezerv saptayan teyit bankası, lehtara gerekli bildirimde bulunmuş ve akreditif vadesinin son bulmak üzere olması nedeniyle lehtar teyit bankasına talimat vererek rezervlere rağmen belgelerin kabul edilip, ödeme yapılması için amir bankadan teleksle yetki alınmasını istemiştir. Teyit bankası teleksi çekmiştir. Amir banka, amir ile görüşükten sonra belgelerin ibraz edildiği biçimde kabul edilerek lehtara ödeme yapılması hususunda teyit bankasına yetki vermiştir.

Bu arada amir bankanın ülkesinde darbe yapılmış ve amir bankanın hesapları dondurulmuştur. Teyit bankası; ödeme yetkisi almasına rağmen lehtara ödeme yaparsa rambursman sağlamasının mümkün olmadığını ileri sürerek ödeme yapmayacağını, belgelerin amir bankaya rezervli gönderilmesi nedeniyle vermiş olduğu teyidin hükümsüz olduğunu lehtara bildirmiştir.

Lehtar, teyit bankasının tutumuna itiraz etmiş ve teyit bankasının amir bankaya ödeme onayı için teleks çekmeyi kabul etmekle olumlu cevap alındığı takdirde ödeme yapacağını da kabul etmiş sayıldığını ve teyidin otomatik olarak devam ettiğini ileri sürmüştür.

ICC'nin bu konuyla ilgili olarak verdiği görüşe göre; teyit bankasının yükümlülüğü, kendisine ibraz edilen belgelerde rezerv saptadığı takdirde UCP kurallarına uygun bir biçimde lehtara gerekli bildirimde bulunmaktan ibarettir. Amir bankaya belgeleri onay bazında gönderirken verdiği teyidin devam ettiğini açıkça belirtmedikçe ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Teyit bankasının teyidi otomatik olarak devam etmez (Özalp, 2007: 263).

2.1.3. Belgelerin Düzenlenmesine İlişkin Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Lehtarın akreditifin sağlayacağı güvenceden yararlanması akreditif şartlarına uygun belgeleri ibraz etmesine bağlıdır. Belgelerin düzenlenmesi konusunda yeterince bilgi sahibi olan lehtar, uygun ibrazı gerçekleştirdiği takdirde sattığı malın bedelini herhangi bir sorun yaşamadan tahsil edebilir.

Belgelerin düzenlenmesinde dikkat edilmesi gereken konular UCP kurallarında ve ISBP'de⁵ detaylı olarak verilmektedir. Aşağıda belge düzenlenmesine ilişkin uygulamada sıklıkla karşılaşılan sorunlar aktarılmaktadır.

i. Faturada Incoterm Eksikliği

İştira bankasının uygun bularak iştira işlemini gerçekleştirdiği belgeler amir bankaya ibraz edilmiştir. Amir banka faturada Incoterm⁶ “FOB XX Limanı” gösterilmediği gerekçesiyle rezerv koymuştur.

⁵ ISBP Belgelerin düzenlenmesine ve incelenmesine ilişkin kuralların ayrıntılı biçimde verildiği (International Standard Banking Practice) Uluslararası Standart Bankacılık Uygulamasıdır.

⁶ INCOTERMS: Dış Ticarete Teslim Şekilleri (International Commercial Terms'in kısaltılmışıdır) INCOTERMS satış sözleşmesinin en önemli unsurlarından olup, dış ticarete alıcı ve satıcının sorumluluklarının sınırlarını belirler. ICC tarafından ilk defa 1936 yılında yayınlanmış ve altı defa revize edilmiştir. Şu anda yürürlükte olan INCOTERMS 2000 yılında yayınlanmıştır. En çok bilinen ve kullanılan INCOTERMS, FOB, CIF ve CFR'dir.

İştira bankası, konulan rezerve itiraz ederek, Incoterm'in akreditif metninde mal tanımı alanında kayıtlı olmadığını, faturanın mal tanımı alanına uygun olduğunu ifade etmiştir. Amir banka, rezervlerinin haklı olduğu konusunda ısrar etmiştir.

ICC'nin bu konudaki görüşüne göre tarafların üzerinde anlaşmaya vararak akreditif metninde yer verdikleri sözleşme terimi genellikle mal tanımı alanında gösterilir. Bu olayda, Incoterm'in akreditif tutarının yanında yer alması ayrı bir şart olarak değerlendirilip faturada gösterilerek bu şart yerine getirilebilir. İbraz edilen faturada Incoterm'in yer almaması halinde banka bu aksaklığı rezerv konusu yapma hakkına sahiptir (Erdemol, 2001:66).

ii. Faturada Mal Tanımının Eksik Olması

Faturada mal tanımının Incoterm'i içermediği için eksik olduğu gerekçesiyle rezerv konulmasıyla ilgili olarak ICC'nin görüşü istenmiştir.

ICC'ye göre, faturadaki mal tanımı akreditifteki tanıma uymalıdır. Tanımın harfi harfine aynı olması yolunda kesin bir hüküm yoktur. Daha önce verilen ICC görüşünde Incoterm'in mal tanımının bir parçası olduğu ve faturada belirtilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

iii. Faturadaki Mal Tanımında Fazlalık

Amir banka "faturadaki mal tanımı akreditifteki tanıma uygun olmalıdır" gerekçesiyle teyit bankası tarafından ibraz edilen belgelere rezerv koymuştur. Lehtar faturadaki mal tanımının akreditifteki mal tanımına göre daha ayrıntılı verilmesinin rezerv olarak değerlendirilmesine itiraz ederek ICC'nin görüşünü sormuştur (Özalp, 2007:347).

ICC'ye göre faturadaki mal tanımı akreditiftekine uygun olmalıdır. Tanımın akreditifteki mal tanımıyla aynı ve onunla sınırlı olacağına ilişkin bir

gereklilik yoktur. Malların akreditifte belirtilmeyen özelliklerinin belirtilmesi malın doğasını değiştirmedikinden rezerv konusu yapılmamalıdır.

iv. Taşıma Belgesinde Akreditif Amirinin Alıcı Olarak Gösterilmesi

Akreditif şartına göre konşimento akreditif amiri adına düzenlenmiştir. Mallar alıcı tarafından çekilmiş, daha sonra amir banka kendisine ibraz edilen belgelerde rezerv bulmuş ve alıcının rezervleri kaldırması sonucu elindeki belgeleri görevli bankanın emrinde hazır tuttuğunu bildirmiştir.

Bir akreditif işleminde amaçlanan sonuç malların alıcı tarafından teslim alınması olduğuna ve bu eylem gerçekleştiğine göre, amir bankanın kendisine ibraz edilen belgelerin rezervli olduğu gerekçesiyle ödeme yapmamasının doğru olup olmadığı konusunda ICC'nin görüşüne başvurulmuştur.

ICC'ye göre, amir bankanın görev ve sorumluluğu belgeleri incelemek ve bu belgeleri kabul veya reddetmeye karar vermektir. Bir akreditife istinaden lehtar malları alıcı adına yüklediği takdirde, mallar alıcıya teslim edilse bile belgelerin rezervli olması halinde amir bankanın akreditiften doğan ödeme yükümlülüğünü yerine getirmek zorunda olmadığı gerçeğini lehtarın göz önünde bulundurması gerekir (Erdemol, 2001:53).

v. Kalite Kontrol Belgesindeki Mal Tanımı

Amir banka kalite kontrol belgesi üzerindeki mal tanımının akreditifteki mal tanımına uymadığı gerekçesi ile rezerv koymuştur.

ICC'nin bu konudaki görüşü; fatura dışındaki bütün belgelerde yer alan mal tanımı akreditifteki mal tanımıyla çelişmeyecek biçimde genel ifadelerle yapılabilir. Kalite kontrol belgesindeki mal tanımı akreditifteki mal tanımına ters düşmüyorsa amir bankanın rezervi doğru değildir (Erdemol, 2001:70).

2.1.4. Belgelerin İncelenmesine İlişkin Sorunlar

Akreditif sisteminin uygun belge ibrazına dayanması nedeniyle akreditife taraf olan bankaların en önemli görevi belgelerin UCP Kurallarında belirlenen kıstaslara göre incelemektir.⁷ Bankalar belgeleri dış görünüşleri itibarıyla inceleyecekler, bu incelemede makul özeni göstereceklerdir.

Belgeler sadece dış görünüşleri itibarıyla inceleneneğinden, belgelerin sahte olup olmadığı, geçerli olup olmadığı, imzaların sahte veya imzalayanların yetkili olup olmadığı incelenmeyecektir.

Belgelerin incelenmesi aşamasında UCP kurallarının yanlış yorumlanmasından kaynaklanan sorunlar ortaya çıkmaktadır. Aşağıda bankaların belge incelemesiyle ilgili olarak uygulamada sıklıkla yaşanan sorunlar gözden geçirilecektir.

i. Belgelerin akreditif vadesi dışında ibraz edilmesi :

Belgeler lehtar tarafından, teyit bankasına akreditif vadesi dışında ibraz edilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak ICC görüşü istenmiştir. ICC, belgeler akreditif vadesi dışında ibraz edildiğinden akreditifin hükümden düşmüş olduğunu, bu durumda UCP kurallarının uygulanamayacağını bildirmiştir.

ii. Rezerv konulmuş olan belgelerin lehtarın onayı alınmadan amir tarafından kabul edilmesi:

Teyitli bir akreditif altında ibraz edilen belgelerde rezerv saptayan teyit bankası, lehtarın talimatı üzerine belgeleri ibraz edildiği biçimde amir bankaya onay bazında göndermiştir. Amir banka, teyit bankasına belgelerde rezerv tespit ettiğini ve amirin belgeleri kabul etmediğini, bu nedenle belgeleri

⁷ Bu kıstaslarla ilgili ayrıntılı bilgi birinci bölümde verilmiştir.

teyit bankasının emrine hazır tuttuğunu bildirmiştir. Teyit bankası, lehtarın ikinci bir emre kadar belgelerin amir banka nezdinde emre hazır tutulması talimatını amir bankaya iletmiştir.

Kısa bir süre sonra, amirin belgeleri kabul etmesi ve ödeme talimatı vermesi üzerine amir banka, teyit bankasına lehtara ödeme yapması için talimat vermiştir. Ancak lehtar ödeme yapılmasını istemediğini, söz konusu belgelerin amir tarafından kabul edilmemesi üzerine akreditif konusu malları başka bir alıcıya daha yüksek bir fiyata sattığını, mallara ilişkin belgelerin kendi emrinde hazır tutulmaya devam edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Amir banka belgeleri ödeme yetkisi veren alıcıya teslim ettiğini, belgeleri tahsil vesaiki olarak işleme almış olduğunu öne sürmüştür.

Konuya ilişkin ICC görüşü şöyledir: belgeler amir bankaya tahsil kaydıyla değil, akreditif altında onay bazında gönderilmiştir. Amir banka belgeleri tahsil vesaiki olarak işleme alamaz. Ayrıca vesaiki teyit bankasının emrine hazır tuttuğunu bildirdiği halde lehtarın talimatı olmadan belgeleri alıcıya teslim ederek malın mülkiyetinin alıcıya geçmesinden sorumludur. Lehtarın kaybını karşılamak zorundadır. Prensip olarak, bedeli ödenmediği sürece belgeler lehtara aittir.

iii. Rezerv konusu belirtilmeden bildirim yapılması:

Amir banka, ibraz edilen belgeleri amirin kabul etmediğini görevli bankaya bildirirken herhangi bir rezerv konusu belirtmemiştir. ICC'ye amir bankanın ödeme yapma zorunluluğu olup olmadığı sorulmuştur.

ICC bu konuyla ilgili olarak, amir bankanın rezervleri içeren bir red ve emre hazır tutma bildirisi yapmakla yükümlü olduğunu ve yükümlülüğünü yerine getirmediğini, bu durumda belgelerde geçerli rezerv olsa bile ödeme yapmak zorunda olduğu görüşünü vermiştir (Özalp, 2007:320).

iv. Onay bazında gönderilen belgelerin incelenmesinde amir bankanın sorumluluk kabul etmemesi :

İştira bankasınca “onay bazında” (approval basis) gönderilen belgeleri alan amir bankanın söz konusu belgeleri inceleme ve rezerv saptama zorunluluğunun bulunup bulunmadığı ICC’ye sorulmuştur. ICC, belgeler iştira bankasınca ibraz edildiğinde akreditif vadesinin geçmiş olması hariç amir bankanın belgeleri incelemek ve rezerv bildirisinde bulunmak zorunda olduğu görüşünü vermiştir (Erdemol, 2001:24).

v. Amir bankanın rezerv bildirisini usulüne uygun yapmaması:

Amir banka rezerv bildirisinde tespit ettiği tüm rezervleri belirtmiş ama “belgeleri emrinize hazır tutuyoruz” ifadesini kullanmamıştır.

Bu konuyla ilgili ICC görüşü şöyledir: herhangi bir rezerv bildirisinde amir banka ya da teyit bankasının, belgeleri gönderenin emrine hazır tuttuğunu veya iade etmekte olduğunu bildirmesi gerekir. Bu bildirimin yapılmaması rezerv bildirisini geçersiz kılar ve banka belgeleri kabul etmek zorunda kalır (Özalp, 2007:322).

vi. Rezervli belgeleri gönderenin emrine hazır tutma zorunluluğu:

Amir banka “belgeleri emrinize hazır tutuyoruz” ifadesini kullanmış ve akreditif amirinin belgeleri kabul etmesi üzerine lehtarın onayını almadan belgeleri teslim etmiştir.

ICC’ye göre, amir banka akreditif amirinin rezervi kaldırması üzerine gönderenin önceden onayını almadan belgeleri amire teslim ederek ödeme yaparsa, bu eylemin tüm riski amir banka üzerindedir. Lehtar bu arada başka bir alıcı bulmuşsa belgelerin iadesini isteyebilir (Erdemol, 2001:25).

vii. Lehtarın rezervli belgelere ilişkin ödemeyi yapmaması:

Belgeler doğrudan amir bankaya ibraz edilmiştir. Amir banka bulduğu rezervleri amire bildirmiştir. Amir rezervleri kabul ettiğini bankaya yazılı olarak bildirdiği halde amir banka, ödeme yapmakla yükümlü olmadığını ileri sürerek ödeme yapmamıştır.

Bu sorunla ilgili olarak ICC tarafından verilen görüşe göre, amir banka rezerv bildirisini usulüne uygun yaptığı takdirde akreditiften doğan yükümlülüğünden kurtulur ve amirden rezerv kaldırma onayı (waiver) almış olsa bile ödeme yapmakla yükümlü değildir. Ödeme akreditif amirinin inisiyatifindedir.

viii. Lehtarın rezervli belgelerin yerine yeni belgeleri ibraz etmesi:

Lehtarın ilk kez ibraz ettiği rezervli belgeleri değiştirerek yeni ibrazda bulunmasıyla ilgili ICC görüşü şu şekildedir: lehtarın ilk ibraz konusu belgelerin yerine ikinci bir ibrazda bulunarak rezervli belgeleri uygun belgelerle değiştirmesi akreditif vadesi içinde kalmak kaydıyla mümkündür.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta bulunmaktadır; ilk ibrazda ibraz edilen ve içlerinden biri rezervli bulunan belgelerin tümü lehtarca geri alınırsa yedi (7) iş günlük inceleme süresi ikinci ibrazda yeniden başlar, ancak sadece rezervli bulunan belge düzeltilmek üzere geri alınırsa ilk ibrazın inceleme süresi işlemeye devam eder (Erdemol, 2001:28).

ix. Lehtarın rezervli belgeleri düzelttikten sonra ikinci kez ibraz etmesine karşılık bankanın yedi iş günlük süre içinde rezerv bildirisi yapmaması:

Yedi iş günü içinde bildirimde bulunma kuralı her ibraz için geçerlidir. Belge ibraz süresi ve akreditif vadesi içinde yapılan yeni ibrazın alınmasını

izleyen yedi iş günü içinde rezerv bildirisinde bulunmayan banka o ibraza ait ödemeyi yapmakla yükümlüdür (Özalp, 2007:323).

2.1.5. Kullanım Yöntemi, Vade Tarihi ve İbraz Yerine İlişkin Sorunlar

Bir banka akreditifte, başka bir bankaya ibrazı karşılama (honour) ya da iştirâ görevi vermişse, bu banka da akreditifte gösterilmelidir⁸. Açmış olduğu bu akreditifte ibrazı karşılama görevi amir bankanın asli yükümlülüğüdür. Görevli bir bankanın belirlendiği bir akreditif hem amir banka, hem de görevli banka nezdinde kullanılabilir. Lehtar ibrazı görevli bankaya veya amir bankaya direkt olarak yapabilir.

Bir akreditifte kullanım belli bir bankayla sınırlanmamışsa ve bu durum akreditifte belirtilmişse bu tür bir akreditif “serbest kullanılan akreditif” olarak adlandırılır.

Akreditifte hiçbir banka görevli banka olarak belirtilmemişse, görevli banka amir bankadır. “Available with any bank” veya “free available” ifadeleri kullanılmışsa, herhangi bir banka görevli bankadır.

Bir akreditifin ibrazda ödeme, vadeli ödeme, kabul ve iştirâ yöntemlerinden hangisiyle kullanıldığı akreditif metninde gösterilmelidir.

Bir akreditif, amir üzerine çekilmiş bir poliçe ile kullanımda olacak biçimde açılmamalıdır. Üzerine poliçe düzenlenen taraf aynı zamanda ibrazı karşılayacak olan bankadır. Amir, bir akreditifte ibrazı karşılayan taraf değildir. Bu nedenle poliçenin amirin üzerine düzenlenmemesi gereklidir.

Bir akreditifte ibraz için son bir tarihin olması gerekir. Bu tarih akreditifin vadesidir. Belge ibrazının en geç bu tarihe kadar yapılması gerekir.

⁸ Akreditif SWIFT’le açıldığı takdirde görevli banka 41A alanında gösterilir. (41A: available with XYZ Bank)

Bu tarihten sonra akreditif ortadan kalkar. Akreditif vadesinden sonra yapılacak ibraz konusu belgelerin incelenmesine ve red bildirisi gönderilmesine gerek bulunmamaktadır. İbrazı akreditif vadesi dışında yapan lehtar, görevli banka ya da amir bankaya karşı akreditifle ilgili UCP'den kaynaklanan bir hak ileri süremez.

2.1.5.1. Ertelenmiş Ödemeli Akreditiflere İlişkin Sorunlar

Akreditifte uygun belge ibraz edilmesi halinde, ödemenin belgelerin ibrazından bir süre sonra yerine getirilmesi kararlaştırılmış ise “ertelenmiş ödemeli akreditif” söz konusu olmaktadır. Bu tür akreditiflerde poliçe yoktur. Ödeme, belgelerin uygun bulunmasından sonra akreditifte belirtilen vadede gerçekleşir. Tüm akreditiflerin belli bir vade içermesi zorunlu olduğundan; ertelenmiş ödemeli akreditifi (deferred payment l/c) uygulamada vadeli akreditif olarak adlandırmak hatalıdır (Reisoğlu, 2005: 46).

Ertelenmiş ödemeli akreditifte uygun belgelerin ibrazı üzerine bankaların lehtara karşı girdikleri ödeme taahhüdü akreditif şartlarında öngörülen vadede doğar. Ödeme taahhüdü lehtar ile banka arasındaki akreditif sözleşmesinden kaynaklanır ve akreditif altında devam eder. Kabul akreditiflerinde ise poliçe kabul edildikten sonra bankanın akreditiften doğan yükümlülüğü sona erer ve yükümlülük poliçe üzerinden devam eder. Poliçe bir kıymetli evrak olduğu için ciro yoluyla devredilebilir ve iştir, iskontoya konu olabilir. Ertelenmiş ödemeli akreditiflerde ise kıymetli evraka dayanan bir hak bulunmamaktadır. Ciro yolu ile devredilemez. Belirlenen vadede ödeme taahhüdü vardır. Bu durumdan dolayı bu tür akreditiflerde pek çok sorun yaşanmaktadır.

Ertelenmiş ödemeli akreditiflerde iskonto yetkisi olmadığı halde, ödeme vadesi kesinleşmiş taahhütlerin görevli bankalar tarafından vadesinden önce iskonto edilmesi ve mahkemenin ödemeyi durdurma kararıyla ödemenin durdurulması üzerine iskonto işlemini yapan bankalar

rambursman elde edememiştir. Bu sorunun tipik bir örneği olarak akreditif literatürüne geçen Banco Santander olayı aşağıda kısaca özetlenmektedir.⁹

Banque Paribas U.S.D.18.469.000.-'lık ertelenmiş ödemeli akreditifi lehtar lehine açmış, Banco Santander teyidini ekleyerek akreditifi lehtara ihbar etmiştir. Lehtar yüklemekten sonra belgeleri Banco Santander'e ibraz etmiştir. Banco Santander akreditif koşulları ile uyumlu belgeleri Banque Paribas'a iletmiştir.

Kısa bir süre sonra, lehtar akreditifin iskontosunu talep etmiş, Banco Santander teyit bankası sıfatıyla bu talebi yerine getirmiştir. Ödeme vadesi geldiğinde Banco Santander'in rambursman talebi, Banque Paribas tarafından belgelerin sahte olduğu gerekçesiyle yerine getirilmemiştir.

Olay İngiliz mahkemelerine taşınmış, mahkeme Banque Paribas lehine karar vermiş, üst mahkeme de aynı kararı onaylamıştır. ICC 500'ün 9, 10 ve 14. maddelerini yorumlayan İngiliz mahkemeleri, Banque Paribas lehine verilen kararı, akreditifi açan bankanın teyit veren bankaya vade tarihinde ödeme yapmak konusunda yetki verdiğini, bu yetkinin vadeden önce yapılacak ödemeyi kapsamadığı gerekçesine dayandırmış ve "akreditif tahtında, lehtarın alacağını temlik yolu ile iskonto eden teyit bankasının, lehtarın hilesinin vade tarihinden evvel tespit edilmesi halinde, akreditifi açan bankadan rambursman talep etme hakkı bulunmamaktadır. Ancak, teyit bankası iskonto işlemini, akreditifi açan bankanın iznine ve verdiği yetkiye dayanarak yaparsa bu riskten kurtulmuş olur" yorumunu getirmiştir.

Sonuç olarak; olayın detaylarından da görüleceği üzere, lehtarın hileye başvurusu halinde; risk, iskonto işlemini yapan teyit bankasında kalabilmektedir.

⁹ Bu olay akreditif dünyasında büyük yankı bulmuştur. Daha sonra açıklanacağı üzere UCP 600'ün getirdiği yeniliklerden birisi, akreditifin yetki verip vermediğine bakılmaksızın ertelenmiş ödemeli akreditiflerin iskonto edilebileceğine ilişkindir.

Ertelenmiş ödemeli akreditiflerde, banka akreditifte iskonto yetkisi olmadığı halde vadeli ödeme taahhüdünü iskonto ederse, bu işlemi riski kendisine ait olmak üzere yapmaktadır (Curmi-Tricks, 2004:318-319).

Ertelenmiş ödemeli akreditiflerle ilişkin diğer bir sorun da ödeme vadesinin saptanması ile ilgili olarak ortaya çıkmıştır (Erdemol, 2001:19). Akreditif şartına göre bedeli amir banka tarafından belgelerin alınmasından otuz (30) gün sonra ödenecek bir akreditife ait belgeler, görevli banka tarafından amir bankaya gönderilmiştir. Görevli banka, belgelerin teslim tarihini kurye şirketinden öğrenerek ödeme vadesini belirlemiştir. Amir bankanın bildiriminde ödeme vadesi beş gün daha ileri bir tarih olarak gösterilmiştir. Bunun nedeni sorulduğunda amir banka beş günlük zaman farkının belge inceleme süresinden kaynaklandığı cevabını vermiştir. Görevli banka UCP kurallarında belge inceleme süresinin ödeme vadelerine eklenebileceğine dair bir hüküm bulunmadığı gerekçesiyle ICC'nin görüşüne başvurmuştur.

ICC'ye göre, akreditif şartına göre ödeme vadesinin saptanması için esas alınacak tarihin belgelerin amir bankaca alındığı tarih olması nedeniyle amir bankanın inceleme süresini hesaba katmadan ödeme vadesini belirlemesi gerekir.

2.1.5.2. İştirak Akreditifleriyle İlgili Sorunlar

Daha önce sadece akreditif belgeleri arasında yer alan poliçelerin satın alınması şeklinde uygulanan iştirak, UCP 500'de iştiraya yetkili kılınan banka tarafından poliçelerin ve/veya belgelerin değerinin verilmesi şeklinde tanımlanmıştır. İbrazı konu olan belgelerin değeri verilmeden sadece incelenmesi ve gönderilmesi iştirak anlamı taşımaz (Busto, 1995:4). Bir akreditifin kendisi değil bu akreditife ait poliçe ve belgeler iştirak konusu yapılabilir.

“Değerinin verilmesi” ibaresinin taraflarca yanlış yorumlanması üzerine ICC Bankacılık Komisyonu bu ibarenin derhal ödeme (nakit, çekle ödeme, kredilendirme) veya ödeme yükümlülüğü altına girme anlamına geldiğini açıklamıştır¹⁰ (Reisoğlu, 2005:43). İştira işlemini gerçekleştiren banka, belgeleri teyit bankasına ya da amir bankaya ibraz ederek akreditif bedelini alacaktır (Doğan, 2003:302).

Akreditif belgelerini iştiraya yetkili bankalar, akreditifin “sınırlı iştira edilebilir” (restricted negotiable) veya “serbest iştira edilebilir” (freely negotiable) olmasına göre değişecektir. Serbestçe iştira edilebilir bir akreditifte her banka görevli banka, her bankanın her şubesi “ibraz yeri” şubesidir. Lehtara ödeme yapan iştira bankası görevli banka olarak amir bankaya rücu edebilir. “Sınırlı iştira” halinde iştira bankasının ismi ve belgelerin ibraz edileceği şubesi açıkça akreditifte gösterilecektir.

İştira işleminde, lehtarın belgeleri herhangi bir bankaya satıp satamayacağı tartışma konusudur. ICC Bankacılık Komisyonu, konuyu tartışmış ve lehtarın belgeleri iştira bankası dışında bir bankaya da ibraz edebileceğini - satabileceğini - bu bankanın da varsa teyit bankasına, yoksa amir bankaya belgeleri ibraz ederek ödeme talebinde bulunabileceğini kabul etmiştir.

Uygulamada belgeler karşılığında ödemede bulunan üçüncü banka, belgeleri rambursman için amir bankaya göndermiş, amir banka ibraz süresi geçtiği için ödemeyi reddetmiş, üçüncü banka belgelerin kendisine süresi içinde ibraz edildiği için rambursman talebinin karşılanması gerektiği konusunda ısrar etmiştir. ICC Bankacılık Komisyonu, iştira bankası olmayan bir bankanın belgeleri ancak akreditif vadesi içinde görevli bankaya ya da

¹⁰ UCP 600 iştira kavramını tanımlayarak bu konudaki tartışmalara son noktayı koymuştur. Bu tanıma göre; iştira, görevli banka tarafından poliçelerin (görevli bir banka dışında bir banka üzerine çekilen) ve/veya belgeleri uygun bir ibraz üzerine, lehtara avans ödeme yapmak veya avans ödeme yapılmasını kabul etmek suretiyle satın alınması anlamındadır.

amir bankaya ibraz etmesi halinde amir bankanın ödeme zorunluluğu olduğu görüşünü bildirmiştir (Reisoğlu, 2005:44).

İştira bankasının da parasını almak için bir an önce belgeleri akreditif bankasına göndermesi beklenir. Ayrıca iştira bankası makul bir süre içinde belgeleri akreditif bankasına göndermez ise aralarındaki vekâlet ilişkisi nedeniyle akreditif bankasına karşı sorumlu olacaktır.

2.1.6. Akreditife ve UCP Kurallarına Getirilen Eleştiriler

Dış ticarete yaygın olarak kullanılan ve UCP kuralları uyarınca yürütülen akreditif sistemi, akreditife taraf olan bankaları ve lehtarını korumaya yönelik uygulamalar nedeniyle eleştirilmektedir. Aşağıda incelenecek olan bu eleştirilerin temelinde “bağımsızlık prensibi” yatmaktadır.

Banka ve lehtar arasındaki sözleşmenin, amir ve lehtarın yaptığı satış sözleşmesinden bağımsız olması şeklinde açıklanan bağımsızlık prensibi, akreditif sisteminin merkezinde yer almaktadır. Bunun en önemli nedeni, UCP’nin bankacılık sektörünün yararlarını gözetten bir kurallar bütünü olmasıdır (Corne, 2006:87).

Bankalar, alıcı ve satıcı arasındaki hak ve yükümlülüklerle ilgilenmezler. Dolayısıyla bankanın lehtara karşı akreditiften doğan yükümlülükleri alıcı ve satıcı arasındaki yükümlülüklerden bağımsızdır.

Bankalar arasındaki ilişkileri düzenlemek için bankacılar tarafından oluşturulmuş olan UCP kurallarının, bankaların taşıyacağı riskleri azaltan hükümler içermesi şaşırtıcı değildir (Corne, 2006:21). UCP’ye göre, bankalar belgelerin geçerliliğine, talimat veren tarafın eylemlerine, mesajların çekilmesi ve çevirisine ilişkin sorumluluk üstlenmezler.¹¹

¹¹ Bkz. UCP Md. 33, 35, 37.

Bankacılar, alıcı ve satıcı arasındaki mala ilişkin sorunlarda bankaları taraf olmaktan çıkaran bu prensibin üzerinde özenle durmaktadır.

Bu prensibe göre, amir banka lehtarın satış sözleşmesine uygun hareket edip etmediğine bakmaksızın, akreditif şartlarına uygun belgelerin ibrazı karşılığında lehtara ödeme yapar (Gunawansa, 2007:3).

UCP kuralları uyarınca bankaların yükümlülükleri belgelere dayandığından mala ilişkin riskler alıcının üzerindedir (Reisoğlu, 2005:39). Gönderilen malların satış sözleşmesi koşullarına uygun olmaması halinde alıcı zor durumda kalabilir.¹²

Akreditif sisteminde bankalar risklerden yalıtılmış durumdadır. Amir ödemeyi yapmadığı takdirde banka malları satarak zararını karşılayabilir. Ancak, alıcı ve satıcının bankayı dolandırmak üzere birlikte hareket etmesi halinde banka da büyük bir riskle karşı karşıya kalabilir. Bankaların bu riskten kaynaklanan zararları gün geçtikçe artmaktadır (Mukandan, 2003:1).

Akreditif işleminde tarafların hak ve yükümlülüklerinin paylaşımında denge yoktur ve risklerin büyük bir bölümü amir tarafından yüklenilmektedir. Amirin hakları, bankaların ve lehtarın amire karşı sorumlulukları akreditif hukukunda tam olarak belirlenmemiştir.

Amir, bankanın akreditifi ihbar ederken ya da mesaj gönderirken hatalı işlem yapması riskiyle karşı karşıyadır. Bankaların yaptıkları hatalı işlemlerle ilgili çok az sorumluluğu bulunmaktadır.

¹² Alıcı bu riskleri ortadan kaldırmak için gözetim raporu ya da akreditif koşulları arasında, malların satış sözleşmesine aykırı olması halinde zararlarını karşılamak üzere ve satıcının yükümlülüklerinin garantisi olmak üzere bir banka teminat mektubu talep edebilir.

UCP kurallarıyla esas olarak satıcının korunduğu gözlenmektedir. Satıcı, dış görünüşü itibariyle akreditife uygun belgeleri bankaya ibraz ettiğinde akreditif bedelini tahsil edebilmektedir.

Buna karşılık bankalar, belgeleri sadece dış görünüşleri itibariyle ve makul bir özenle incelemekle yükümlüdürler. Belgelerin sahte olması durumunda bile eğer dış görünüş itibariyle akreditif şartlarına uygunsa ithalatçı, akreditif bedelini akreditif bankasına ödemek zorunda kalacaktır. Bunun bir istisnası, ertelenmiş ödemeli akreditiflerde görülmektedir. Bu akreditiflerde belgelerin sahteliğinin anlaşılması halinde, alıcının ikazı üzerine satıcıya ödeme yapılmayabilir (Reisoğlu, 2005: 39).

Prof. Dr. Ronald J. Mann tarafından akreditife ilişkin belgeler üzerinde yapılan bir araştırma ilgi çekici sonuçlar ortaya koymuştur (2000: 2494 - 2536). Mann araştırmasını yaparken, farklı yapıdaki bankalara ait 500 akreditif işlemini incelemiştir.

Araştırmaya göre rezerv tespit edilmiş belgelerin oranı çok yüksektir. 500 işlemin sadece 137'sinde (% 27) akreditif şartlarına uygun ibraz yapılmıştır (Mann, 2001: 2502). Rezervli belgelerin oranının (% 73) bu kadar yüksek olmasının bir nedeni; bankaların rezerv tespit ederek lehtara yapılacak hatalı bir ödeme olasılığına karşı kendilerini korumayı hedeflemeleridir.

Mann'ın araştırmasına göre 343 adet rezervli işlemde 98'i lehtarın satış sözleşmesinin hükümlerini yerine getirmemesinden kaynaklanmaktadır. Akreditif şartlarında yer alan belgelerin ibraz edilmemesi, geç yükleme, akreditif vadesinin dolması, lehtarın belgeleri geç ibraz etmesi ve akreditif tutarından daha fazla yükleme yapılması rezerve konu olan nedenler olarak sıralanmaktadır.

Aynı araştırmada göze çarpan bir diğer nokta da, kelimesi kelimesine uygunluk aranması nedeniyle önemsiz hataların rezerve konu edilmesidir. Düzensizliklerin önemli bir bölümü, belge düzenlenmesi esnasında detaylara dikkat edilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın bir diğer dikkat edilmesi gereken sonucu, rezervli belge oranının çok yüksek olmasına karşın, akreditif amirlerinin rezervli belgelerin tamamını kabul etmesidir.¹³ Buna göre rezervin kaynağı satış sözleşmesi bile olsa amirler ödemeyi yapmaktadır. Ödemenin amirlerce çok kısa bir zaman diliminde yapılması da şaşırtıcıdır.

Mann'ın araştırmasına göre bankalar itibarlarının zedeleneceğini düşündükleri için rezervli belgeleri kabul etme konusunda amire baskı yapmaktadır. Rezervli bulunan belgelerin tamamının daha sonra amir tarafından kabul edilmesi bu baskının varlığını göstermektedir (Corne, 2006:35).

2.2. Uluslararası Ticarete Yeni Bir Dönem: UCP 600

Uluslararası ticareti düzenlemek amacıyla 1919 yılında kurulan Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) tarafından 1933 yılında yürürlüğe sokulan, bu alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak sırasıyla 1951, 1962, 1974, 1983 ve 1993 yılında revize edilen "Akreditife İlişkin Bir Örnek Kurallar"ın altıncı revizyonu 25 Ekim 2006 tarihinde kabul edilmiştir. Başlığı UCP 600 olarak belirlenen bu revizyon, 1 Temmuz 2007 tarihinde yürürlüğe girecektir.

¹³ Rezervli belgelerin kabul edilmesi işlemi akreditif literatüründe "waiver" olarak adlandırılmaktadır.

2.2.1. Revizyonun Nedenleri

Akreditif işlemine taraf olanların uygulamada yaşadığı sorunlar revizyonun en önemli nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Revizyon çalışmalarına başlandığı sırada dünya çapında yapılan bazı araştırmalarda akreditiflere ilişkin belgelerin ibrazı aşamasında bankalarca belirlenen rezervler nedeniyle ilk ibrazda geri çevrilme oranı yaklaşık % 70'dir (Özalp, 2007:197). Bu durum, güvenli bir ödeme aracı olarak kabul edilen akreditifle ilgili tarafların sorun yaşadığının önemli bir göstergesi olarak algılanmaktadır. Bankaların rezervli ibrazda komisyon almaya başladığına dair duyumlarla birlikte, konulan rezervlerin yersiz ve kuşkulu olabileceği düşüncesi konunun önemini artırmıştır.

UCP 500'ün içeriğinde yer alan, uygulamada sorun yarattığı, yanlış yorumlamalara yol açtığı düşünülen bazı ifadelerin çıkarılmasına ve UCP'de kullanılan dil ve biçimin gözden geçirilmesine ihtiyaç duyulmuştur.

2.2.2. Revizyon Süreci

ICC, UCP 500'ün revizyonu için ICC Bankacılık Tekniği ve Uygulaması Komisyonu'na Mayıs 2003'de yetki vermiştir. Komisyon, uygulamada karşılaşılan sorunları ele almak amacıyla çalışmalara başlamıştır. Üç yıl boyunca devam eden çalışmalarda; çok sayıda uzman tarafından UCP'nin tüm maddeleri gözden geçirilmiş, yayınlanan son halini almıştır. ICC'nin "değişen dünyanın modern kuralları" olarak ifade ettiği UCP 600'ün akreditife taraf olanların yaşadığı sorunların önemli bir bölümüne çözüm üreteceği düşünülmektedir.

2.2.3. UCP 600'ün Getirdiği Yenilikler

UCP 600'de yapısal ve içerik anlamında önemli değişiklikler yapılmıştır. ICC Bankacılık Komisyonu'na UCP 500'in dili ve kullanılan ifadelerin karmaşıklığına ilişkin pek çok sorun yansıdığından, yeni revizyonda kurallar, sade ve anlaşılır bir dille yazılmış ve yanlış yorumlara yol açacak ifadelerden kaçınılmıştır (Collyer, 2007:1).

Bazı maddelerin kurallardan çıkarılması ve bazı maddelerin birleştirilmesi nedeniyle UCP 600'de madde sayısı azalmıştır. UCP 500'de 49 olan madde sayısı yeni revizyonda 39'dur.

UCP 600'de UCP'nin uygulama alanı şu şekilde tarif edilmektedir: “Akreditiflere ilişkin bir örnek uygulama kurallarının 2007 revizyonu 600 sayılı ICC yayını, akreditif metni, akreditifin bu kurallara tabii olduğunu açıkça belirttiğinde her türlü akreditife (uygulanabildikleri ölçüde teminat akreditifleri dahil) uygulanan kurallardır ve akreditifçe açıkça değiştirilmediği veya dışlanmadığı sürece akreditifin bütün tarafları için bağlayıcıdır”. Tanımdan da görüldüğü üzere UCP kurallarının bağlayıcılığı ilk defa bu denli güçlü vurgulanmıştır.

Kuralların bütününde yer alan bir çok kavramın tanımlaması yapılmış olup bu kavramlar şunlardır: İhbar Bankası, Akreditif, İbrazı Karşılama, İştirâ, Görevli Banka, Amir Banka, İbraz ve İbraz Eden. Bunlardan “İbrazı Karşılama (honour)” kavramı ilk olarak UCP 600'de yer almaktadır. Daha önceki revizyonda akreditife taraf olan bankaların ibrazda ödeme, vadeli ödeme taahhüdüne girme ve poliçe kabul etme şeklindeki görevleri yeni revizyonda bir tek sözcük “honour”la ifade edilmiştir.

UCP 500'deki kullanımıyla iştirâ (negotiation) kavramının gerçek anlamından farklı yorumlandığı ICC'ye yansıyan sorunlardan anlaşılmıştır.

Yeni revizyonda bu kavram yanlış anlamaları önlemek amacıyla açık bir biçimde tanımlanmıştır (IFCBA, 2007:1). Buna göre; iştirar, lehtar tarafından uygun ibrazı yapılan poliçelerin ve belgelerin görevli bankaca satın alınmasıdır.

Daha önceki revizyonlarda dağınık biçimde yer alan bazı kavramlara ilişkin yorumlar UCP 600'de tek bir maddede birleştirilmiştir. Yorumlamalar maddesinde bazı hususlar açıklanmış ve genel duruma ilişkin düzenlemeler belirtilmiştir (Collyer, 2007:1). Örneğin;

- i. Kullanıldıkları yerlerde uygulanabilme durumlarına göre, tekil sözcükler çoğulları, çoğul sözcükler de tekilleri kapsar.
- ii. Akreditifte aksi belirtilmedikçe bir akreditif dönülmezdir.
- iii. "From" ve "after" sözcükleri bir vade tarihini belirlemek için kullanıldıklarında, belirtilen tarih hariç tutulur.
- iv. "Prompt", "immediately", "as soon as possible" gibi ifadeler bir belgenin içinde kullanılmaları gerekmedikçe dikkate alınmayacaktır.

Maddenin içeriğinde buna benzer bir çok kavram yer almaktadır.

UCP 600'de akreditif şartlarında yapılacak değişiklikler konusu ayrıntılı bir biçimde yeniden düzenlenmiştir. Akreditifteki değişikliklerin bağlayıcılığı, teyidi, iptali ve kabulüne ilişkin detaylara ilgili maddede yer verilmiştir (Özalp, 2007:199).

Bir değişikliği ihbar eden bankanın, değişikliğin kabul ve reddiyle ilgili olarak aldığı bir bildiri hakkında değişikliği yapan bankaya bilgi vermesi gereklidir. Değişikliği kabul ya da reddettiğini bildirmesi gereken lehtar, böyle bir bilgi vermediği takdirde, değişikliği içeren belgeleri ibraz ederse değişikliği kabul etmiş sayılacaktır.

İhbar bankasının akreditifle ilgili sorumlulukları ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Akreditife teyidini eklemeyen ihbar bankasının ibrazı karşılama ya da iştirâ etme konusunda herhangi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ayrıca, ihbar bankası akreditifi ve ilgili değişiklikleri başka bir banka (ikinci ihbar bankası) kanalıyla ihbar edebilir (Klein, 2006:8).

Görevlendirme ve görevli banka konusu detaylı olarak yeniden düzenlenmiştir. Belgeleri alan, inceleyen ya da gönderen görevli bankanın ibrazı karşılama ya da iştirâ etme yükümlülüğü bulunmamaktadır (Foutts, 2006:13).

UCP 600'de yapılan önemli değişikliklerden birisi de vadeli akreditiflerin iskontosuna ilişkindir. UCP 500'de vadeli akreditiflerin iskonto edilebilmesi için akreditifte bu konuda yetki olması ya da iskonto yapılmadan önce yetki alınması gerekmektedir. Yeni revizyonda vadeli akreditiflerin iskonto edilebileceği hükme bağlanmıştır (Collyer, 2007:1).

Rambursman konusu da ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Rambursmanın, ICC'nin rambursmanlar konusunda yürürlükte bulunan kurallarına (URR 525) göre yapılması istenirse, bu durumun akreditifte belirtilmesi gerekmektedir. Akreditife ilişkin rambursmanın bu kurallara tabi olmaması halinde amir banka rambursman yetkisi vermeli ve bu yetki vadeli olmamalıdır.

Rambursman bankası ödemeyi yapmazsa, amir banka rambursman sağlamakla yükümlüdür.

Bankaların mesajların çekilmesi ve çeviriye ilişkin sorumluluk almaması maddesi genişletilmiştir. Buna göre görevli banka bir ibrazın uygun olduğunu belirlediği ve belgeleri amir bankaya ya da teyit bankasına gönderdiği takdirde, görevli banka ibrazı karşılamış veya iştirâ etmiş olsun ya da olmasın, belgeler görevli banka ile amir banka veya teyit bankası arasında

veya teyit bankası ve amir banka arasında kaybolmuş olsa bile amir banka veya teyit bankası ibrazı karşılamak veya iştirâ etmek veya görevli bankaya rambursman sağlamakla yükümlüdür.

Bir banka çeviri hatalarından dolayı sorumlu tutulamaz. Akreditif şartlarını çeviri yapmaksızın yükümlülük üstlenmeden bildirebilir.

2.2.4. Belgelerin Düzenlenmesi, İbrazi ve İncelenmesine İlişkin Değişiklikler

Belgelerin ibrazında ve incelenmesinde, uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesine yönelik olarak bazı değişiklikler yapılmıştır.

Amir banka, teyit bankası ve görevli bankaya belgelerin uygun ibraz edilmesi durumunda, tarafların birbirlerine karşı ve ibraza ilişkin sorumlulukları ayrı bir maddede düzenlenmiştir.

Akreditif şartlarına uygun olmayan belgelerin ibrazı durumunda, bu ibraz ya da iştiraya ilişkin red bildirisinin bir defa da yapılması gerektiği, bildiri yapıldıktan sonra belgelerin herhangi bir zamanda iade edilebileceği belirtilmektedir. Bir ibraz ya da iştiraya ilişkin red bildirisinde bulunması gereken unsurlar çeşitlendirilmiştir (Stutzman, 2006:2).

Dikkat çeken bir diğer nokta; UCP 500'de yer alan “dış görünümüyle” (on their face) ifadesinin bir madde dışında kurallardan çıkarılmış olmasıdır. Bu ifadenin bazı bankalarca “ön yüz” olarak değerlendirilmesi nedeniyle belgelerin incelenmesi aşamasında karışıklığa yol açması bu değişikliğin nedenidir (Kreitman, 2006:1).

UCP 500'de yer alan, belgelerin inceleme süresini ifade eden ve uygulamada kavram kargaşası yaratan “makul süre” (reasonable care) kurallardan çıkarılmıştır. Daha önce yedi (7) iş günü olarak belirtilen bu

sürenin yerine UCP 600'de "maksimum beş (5) iş günü" ifadesi getirilmiştir (Stutzman, 2006:2).

Akreditifte istenen belgelerin en az bir orijinalinin ibraz edilmesi hususu bu konuda daha önce verilen kararlar ve ISBP ile uyumlu hale getirilerek yeni revizyona eklenmiştir.

Taşıma ve sigorta belgeleri ile ticari fatura dışında ibraz edilen belgelerin kendilerinden beklenen fonksiyonu yerine getirmesi gerektiği kurallarda yer almaktadır.

Taşıma belgelerine ilişkin hükümler yeniden düzenlenmiştir.

Buna göre, belgenin kaptan tarafından ya da kaptan adına imzalanması halinde kaptanın isminin belirtilmesi gerektiğine dair ifade çıkarılmıştır. Kaptanın isminin belirtilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır.

En az iki taşıma şekli içeren taşıma belgesinin başlığı önemli değildir. Bu tür belgelerde "adı ne olursa olsun" (however named) kuralı uygulanır. Akreditifte talep edilen belge bir yükleme yerinden bir varış yerine taşımanın en az iki taşıma şekli ile yapılacağını belirtiyorsa ya da akreditifteki şartlardan bu husus anlaşılıyorsa ibraz edilen belgenin başlığının ne olduğu önem taşımaz. Önemli olan belge içeriğinin akreditife uygun olmasıdır (md.19). Bu tür belgelerin düzenleyicisi taşımanın bazı aşamalarında malı taşımasa da tüm taşımadan sorumludur (Özalp, 2007:349).

ICC 500'de, akreditifte yükleme kaydının havayolu taşıma belgesi üzerinde yer alacağı şartı yoksa, ibraz edilen belge üzerinde ayrı bir yükleme kaydı olsa bile düzenleme tarihi yükleme tarihidir. Yeni düzenleme bu konuda bir değişiklik getirmektedir. Buna göre, havayolu taşıma belgesindeki yükleme tarihinin belirlenmesinde akreditifte şartın olup olmadığına

bakılmaksızın belge üzerindeki yükleme kaydında bulunan tarih yükleme tarihi olarak kabul edilecektir (Özalp, 2007:419).

Bir ibrazda birden çok taşıma belgesinin yer alması halinde en son yüklemeyi gösteren belgenin tarihi “yükleme tarihi” olarak alınacaktır. Aynı şekilde, bir ibrazda birden çok taşıma belgesinin ibraz edilmesi halinde araçlar aynı gün aynı varış yerine gitmek üzere yola çıkmış olsalar bile bu durumun kısmi yükleme olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÖDEME YÖNTEMLERİ

Dış ticarete kullanılan ödeme yöntemleri, çalışmanın ilk iki bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu ödeme yöntemlerinin hangisinin kullanılacağı, alıcı ve satıcının arasındaki güven derecesine, alıcının ödeme gücüne, tarafların ekonomik ve ticari politikalarına ve bunun gibi pek çok faktöre bağlı olarak değişmektedir (Kemer, 2005:333).

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’de ödeme yöntemlerinin yıllar itibarıyla dağılımı Türkiye İstatistik Kurumu’ndan elde edilen verilere dayanarak incelenecektir. Bu konudaki istatistiki veriler 1996 yılından 2007 yılına kadar olan dönemi kapsamakta olup, daha öncesinin verilerine ulaşamamıştır. Yapılan incelemenin anlamlı sonuçlar ortaya koyabilmesi için ithalat ve ihracat verileri ayrı incelenecektir. Aşağıda verilen iki tablo, ithalat ve ihracat açısından son 10 yıllık gelişmeyi USD bazında ve ayrı ayrı ortaya koymaktadır.

İncelemeye başlamadan önce belirlenen varsayımlar: şunlardır; Alıcı ve satıcının ödeme yöntemi seçiminde riskin büyüklüğü belirleyicidir. Bankaların devreye girmesi riski azaltıcı yönde etki yapar. Alıcı ve satıcı kendilerine sağladığı çok yönlü güvenceler nedeniyle diğer ödeme yöntemlerine oranla akreditif yöntemini daha çok kullanma eğilimindedir. İletişim teknolojisi alanındaki gelişmeler akreditif prosedürünü kolaylaştırdığından bu eğilim güçlenmektedir.

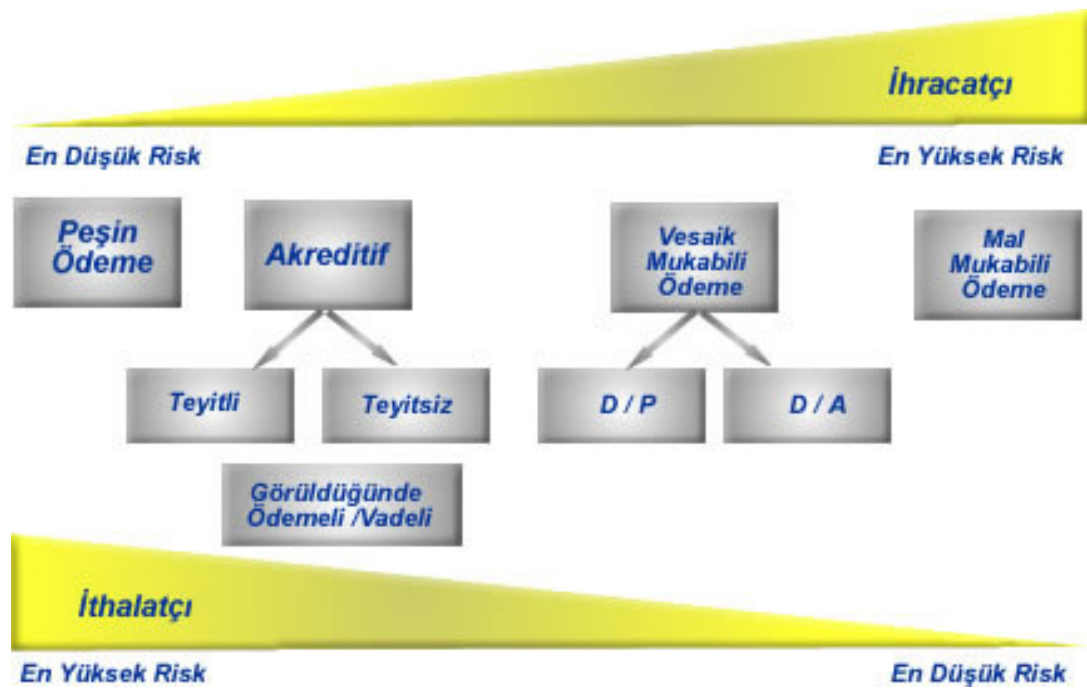
Ödeme yöntemlerinin malların teslimi, ödeme zamanı, ihracatçının riski ve ihracatçı riski açısından karşılaştırılması aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Ödeme Şekli	Malların Teslimi	Ödeme Zamanı	İhracatçının Riski	İthalatçının Riski
Peşin Ödeme	Ödeme yapıldıktan Sonra	Yüklemeden Önce	Yok	En Riskli Ödeme Şekli. Mal bedelini peşin ödeyen ithalatçı, isteklerine uygun malı alıp alamayacağı konusunda risk üstlenmektedir.
Akreditifli Ödeme	Ödeme yapıldıktan Sonra	Yüklemeye ilişkin dokümanlar alındığında veya akreditifin türüne göre belirlenen vade sonunda	Yok (Ancak vade sözkonusu olduğunda kur riski ile karşı karşıya kalınmaktadır)	Yok (Ancak vade sözkonusu olduğunda kur riski ile karşı karşıya kalınmaktadır)
Vesaik Mukabili Ödeme	Ödeme yapıldıktan Sonra(Kabul Kredili Vesaik Mukabili işlemlerde ödeme yapılmadan önce)	Vesaikler bankaya ulaştığında (Kabul Kredili Vesaik Mukabili işlemlerde poliçe vadesinde)	İthalatçı malları almaktan vazgeçebilir. Bu durumda mal bedelini tahsil edemeyen ihracatçı malları geri çekmek zorunda kalmaktadır. Ayrıca vadeli vesaik mukabili işlemlerde kur riski bulunmaktadır	Kabul Kredili Vesaik Mukabili işlem tercih edilmediğinde ithalatçı malları görmeden vesaik bedelini ödemek zorunda kalacağından, anlaşmaya Uygun olmayan nitelikteki mallarla karşılaşabilmektedir
Mal Mukabili Ödeme	Ödeme yapılmadan Önce	Mallar teslim edildikten sonra	En Riskli Ödeme Şekli.Malların bedelini tahsil etmeden gönderen ihracatçı, ödeme konusunda ithalatçıya uymak zorundadır. Mal bedelinin ödenmeme riski bulunmaktadır. Mal bedeli geç ödendiğinde de kur riski ile karşılaşmaktadır	Yok

Tablo 1 :Ödeme Yöntemlerinin Karşılaştırılması
Kaynak:Comparison of various methods of payment
<http://www.wachovia.com/corp>

Aşağıdaki şekilde ödeme yöntemlerinde risk durumu gösterilmektedir. Şekilden de görülebileceği üzere ithalatçı ve ihracatçının taşıdıkları risk

birbirleriyle ters orantılıdır. Kullanılan ödeme yöntemlerine göre en az riskten en riskli olana sıralama ihracatçı açısından, peşin ödeme, akreditif, vesaik mukabili ödeme ve mal mukabili ödemeyken; ithalatçı açısından mal mukabili ödeme, vesaik mukabili ödeme, akreditif ve peşin ödeme olarak sıralanmaktadır.

Şekil 3 : Ödeme Yöntemlerinde Risk Durumu

Kaynak : Methods of Payment (<http://www.wachovia.com/corp>)

3.1. Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Dağılımı

Türkiye’de dış ticarete taraf olan ihracatçı ve ithalatçıların kullandıkları ödeme yöntemlerinin dağılımı yıllar itibarıyla USD cinsinden değeri ve yüzdesel olarak incelendiğinde, varsayımlarımızla örtüşmeyen dikkat çekici sonuçlara ulaşılmıştır.

3.1.1. Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin İhracat Açısından Dağılımı

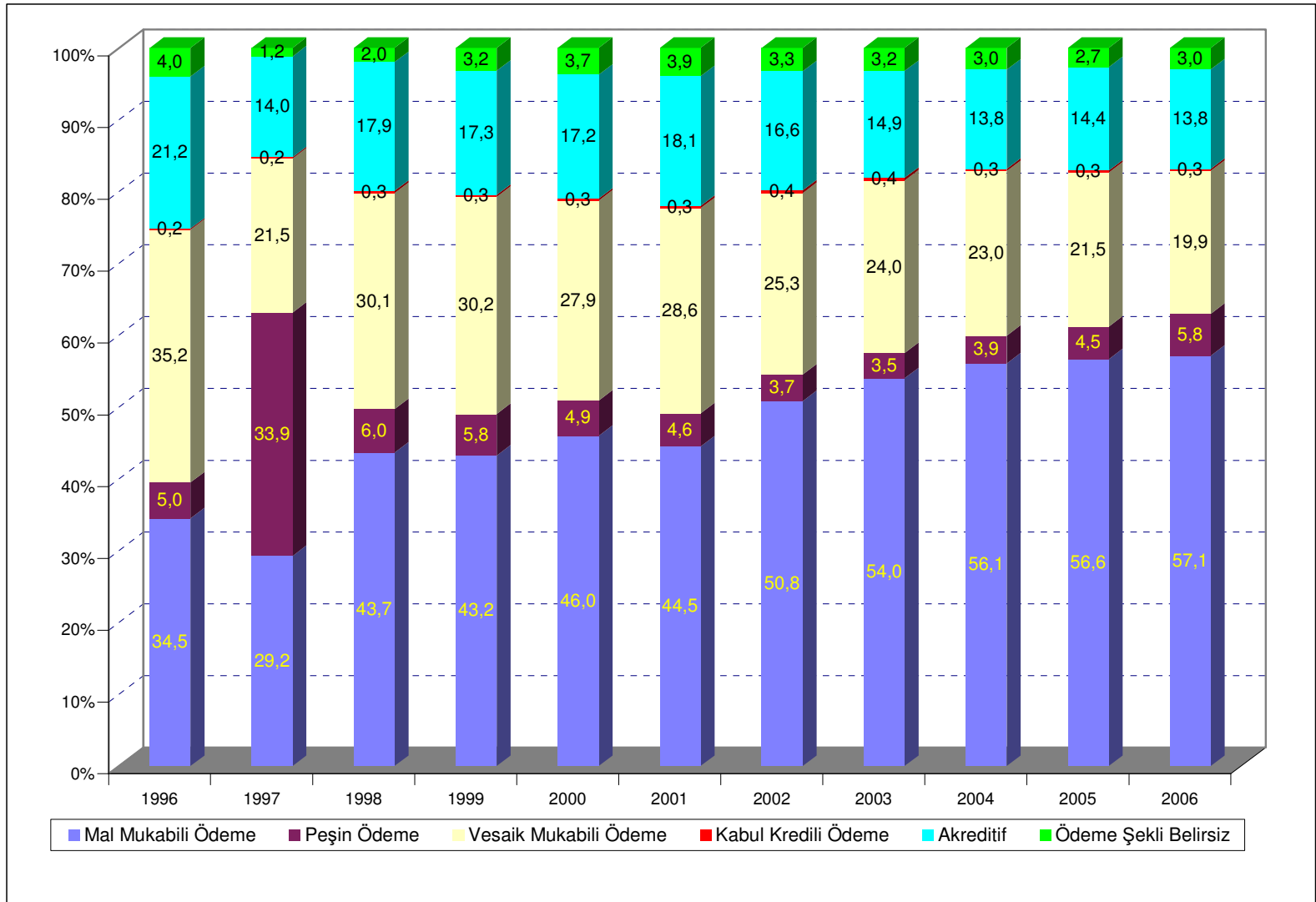
İhracatta ödeme yöntemlerinin dağılımı Tablo 2’de USD üzerinden Şekil 4’de ise yüzdesel olarak gösterilmektedir. Bu tablo ve şekilden de görülebileceği üzere; Türk ihracatçıları en çok mal mukabili ödeme yöntemini kullanarak ihracat yapmaktadır. 2006 yılında gerçekleştirilen ihracatın % 57,1’i mal mukabili ödeme yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Diğer ödeme yöntemlerinin kullanımı sırasıyla; vesaik mukabili ödeme % 19,9, akreditif % 13,8 ve peşin ödeme % 5,8’dir.¹

Yukarıda verilen ödeme yöntemlerinde ithalatçı ve ihracatçıların taşıdıkları riskleri gösteren şekil ve tabloda da görüleceği üzere, mal mukabili ödeme yönteminde tüm risk ihracatçı üzerindedir. Bu yöntemde, ihracatçının sattığı malın bedelini alıp alamayacağı, alacaksa bile ne zaman alacağı belli değildir.

¹ Tabloda ve şekilde kabul kredili ödeme % 0,3 ve belirsiz % 3 olarak gösterilen yöntemler ihracatın çok küçük bir bölümünü kapsadığı için kayda değer bulunmamıştır.

	Mal Mukabili Ödeme	Peşin Ödeme	Vesaik Mukabili Ödeme	Kabul Kredili Ödeme	Akreditif	Ödeme Şekli Belirsiz	TOPLAM (USD)
1996	8.009.280	1.162.975	8.173.013	35.035	4.920.961	923.202	23.224.465
1997	7.676.124,0	8.905.695,0	5.634.301,0	49.374,0	3.687.354,0	308.224,0	26.261.072,0
1998	11.774.676,2	1.625.628,4	8.118.659,2	86.555,5	4.832.716,2	535.716,9	26.973.952,4
1999	11.489.428,6	1.539.916,1	8.037.672,8	76.649,3	4.604.235,5	839.322,7	26.587.225,0
2000	12.772.718,6	1.355.495,9	7.740.642,7	77.551,4	4.789.911,4	1.038.586,1	27.774.906,0
2001	13.934.731,6	1.445.330,5	8.962.576,6	101.521,9	5.656.049,5	1.234.006,2	31.334.216,4
2002	18.321.555,7	1.337.671,8	9.110.335,2	141.737,4	5.974.473,1	1.173.315,7	36.059.089,0
2003	25.506.028	1.663.417	11.356.847	185.291	7.029.457	1.511.797	47.252.836
2004	35.406.071	2.437.732	14.498.482	189.487	8.714.430	1.920.951	63.167.153
2005	41.611.198	3.335.895	15.768.999	212.184	10.584.721	1.963.412	73.476.408
2006	48.728.786	4.964.438	16.981.405	249.687	11.800.813	2.553.673	85.278.802

Tablo 2 : Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Dağılımı (İhracat)
Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri Verileri

Şekil 4 : Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Yüzdesel Dağılımı (ihracat)
Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri Verileri

Mal mukabilinin bu kadar ağırlıklı olarak kullanılmasının başlıca nedeni; ihracatçılarımızın dış pazarda tutunabilmek için ödün vermek zorunda kalmaları ve ülkemizin ekonomik koşulları gereği ödeme yöntemi konusunda pazarlık yapacak güçte olmamalarıdır.

İhracatçılarımızın bu ödeme yöntemi hakkında yeterince bilgi sahibi olmadan ve gerekli önlemleri almadan ihracat yapmaları yüzünden, sattıkları malın bedelini zamanında alamamak hatta hiç alamamamak, hatalı mal gerekçesiyle reklamasyona uğramak gibi olumsuz durumlarla karşılaştıkları ve büyük zararlara uğradıkları bilinmektedir (Bağrıaçık -Kantekin,1995:66-67).

3.1.2. Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin İthalat Açısından Dağılımı

İthalatta kullanılan ödeme yöntemlerinin dağılımı Tablo 3’de USD üzerinden ve Şekil 5’de yüzdesel olarak gösterilmektedir. Bu tablodan ve şekilden de görülebileceği üzere; Türk İthalatçıları en çok peşin ödeme yöntemini kullanarak ithalat yapmaktadır. 2006 yılında yapılan ithalatın % 47,5’inde peşin ödeme yöntemi kullanılmıştır. Diğer ödeme yöntemlerinin kullanımı sırasıyla mal mukabili ödeme % 20,4, akreditif % 18,8 ve vesaik mukabili ödeme % 9,9’dur. Toplam ithalat içinde peşin ödeme yönteminin oranı 1996 yılında %13,6 iken 2006 yılında % 50’ye yaklaşmıştır.

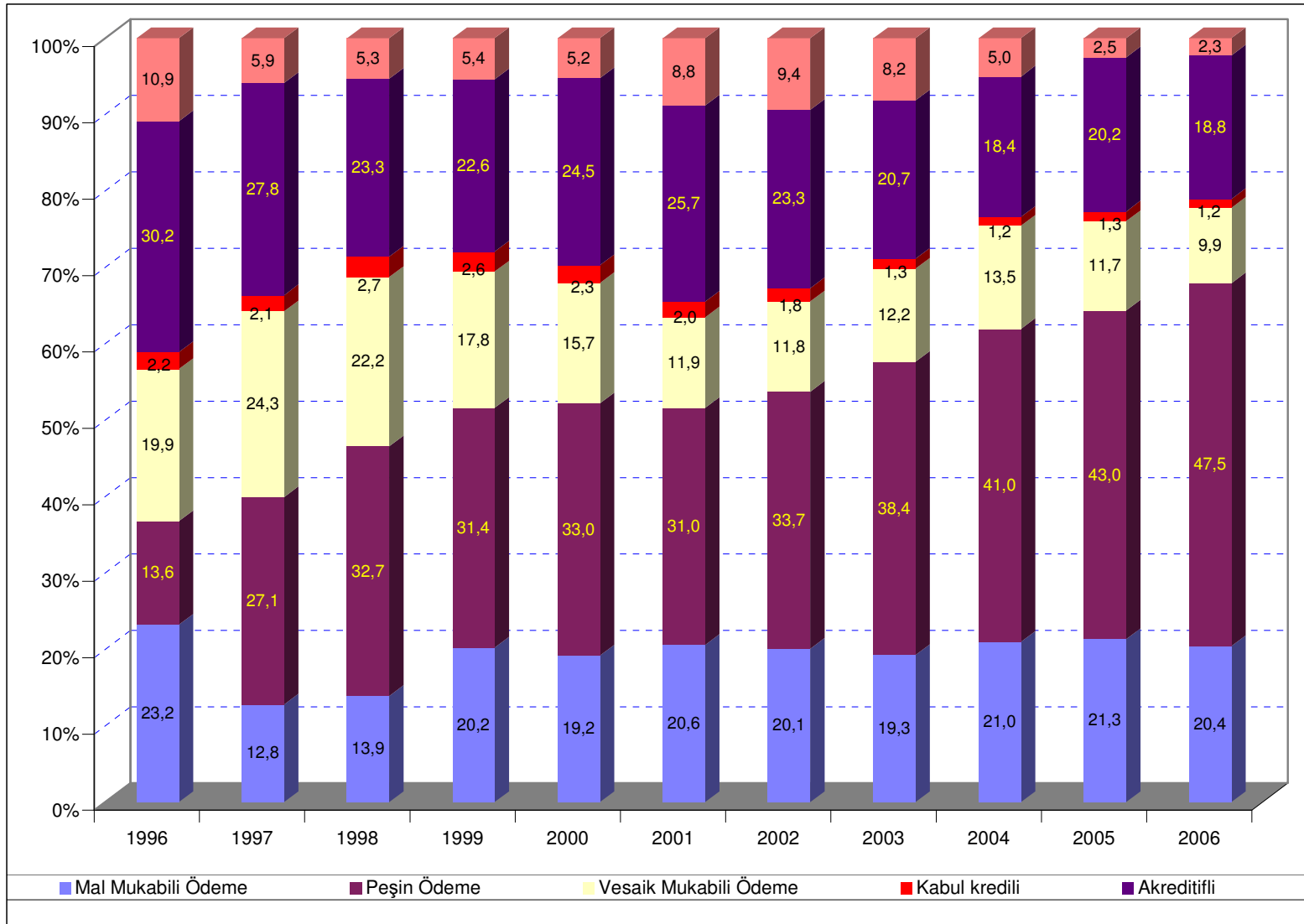
Bu çarpıcı değişimin nedenlerinin kavranabilmesi için ödeme yöntemlerinin risk durumunu gösteren tablo ve şekle bakılması yerinde olacaktır. Görüldüğü üzere, peşin ödeme ithalatçı için en riskli ödeme yöntemidir.

Yapılan ithalatın yarısına yakınının peşin ödeme ile olmasının ana nedeni, ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik koşullardan dolayı ithalatçıların ödeme yöntemi konusunda pazarlık yapacak güçte olmamalarından kaynaklanmaktadır.

	Mal Mukabili Ödeme	Peşin Ödeme	Vesaik Mukabili Ödeme	Kabul kredili	Akreditifli	Belirsiz	TOPLAM (USD)
1996	10.123.132	5.926.401	8.676.825	970.331	13.186.014	4.743.939	43.626.642
1997	6.209.305	13.176.458	11.807.699	1.024.211	13.487.769	2.853.279	48.558.721
1998	6.387.637	15.002.677	10.172.439	1.230.251	10.688.465	2.439.923	45.921.392
1999	8.223.581	12.764.319	7.254.162	1.064.595	9.171.512	2.193.103	40.671.272
2000	10.460.790	17.985.403	8.579.561	1.277.698	13.339.109	2.860.260	54.502.821
2001	8.511.083	12.848.175	4.910.889	847.620	10.637.632	3.643.684	41.399.083
2002	10.341.305	17.355.721	6.089.582	903.537	12.037.050	4.826.603	51.553.797
2003	13.350.060	26.619.624	8.450.266	884.022	14.381.758	5.653.963	69.339.692
2004	20.438.011	39.969.059	13.176.412	1.135.202	17.913.694	4.907.387	97.539.766
2005	24.898.927	50.236.569	13.663.133	1.477.094	23.555.121	2.943.307	116.774.151
2006	28.011.272	65.240.967	13.572.612	1.586.864	25.772.113	3.137.533	137.321.360

Tablo 3: Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Dağılımı (İthalat)

Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri Verileri

Şekil 5 : Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Yüzdesel Dağılımı (İthalat)
Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri Verileri

Toplam ithalat içinde peşin ödeme yönteminin oranı 1996 yılında %13,6 iken 2006 yılında % 47,5'a yükselmesinin önemli bir nedeninin 1999 ve 2001 yılında ülkemizde yaşanan ekonomik krizler olduğu düşünülmektedir. Yaşanan ekonomik krizlerin sonucunda, ülke riski nedeniyle akreditif limitlerinde meydana gelen daralmalar neticesinde bankalar akreditif açmada büyük zorluklar yaşamıştır. Akreditifli ödeme yönteminin yüzdesel oranları yıllar itibarıyla incelendiğinde bu durum açıkça görülebilmektedir. 1996 yılında % 30,2 olan akreditif oranı krizlerden sonra sürekli olarak azalmış olup, 2006 yılında % 18,8 olarak gerçekleşmiştir.

Ekonomik krizlerin vesaik mukabili ödeme yöntemini de etkilediği tablo ve şekilde açıkça görülmektedir. Ülkemize mal satan ihracatçılar için mal mukabilinden sonra en riskli yöntem olan vesaik mukabili yöntemin kullanılma oranı 1996 yılında % 19,9 iken 1999 yılında ve 2001 yılında ülkemizde yaşanan krizlerle birlikte önemli oranda azalmış ve % 9,9'a gerilemiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Farklı ÷lkelerde yaşıayan ve birbirlerini tanımayan alıcı ve satıcı arasında satış sözleşmesinin yapılmasıyla başlayan dış ticaret işlemlerinin en önemli aşamalarından biri, sözleşmeye konu olan malın bedelinin ödenmesinde kullanılacak yöntemin belirlenmesidir.

Dış ticarete kullanılan ödeme yöntemlerinin seçimi mal ve sektör bazında yerleşik gelenekler, alıcı ve satıcı arasındaki güven derecesi, alıcının ödeme gücü, tarafların yaşadığı ÷lkelerin ekonomik politikaları gibi pek çok faktöre bağlıdır.

Akreditif sisteminde birden fazla ÷lkede yerleşik çok sayıda tarafın bulunması bu işlemi karmaşık hale getirmektedir. Tarafların, bu karmaşık sistem konusunda yeterince bilgi sahibi olmaması ve UCP kurallarını yanlış yorumlamalarıyla uygulamada sorunlar yaşanmakta ve bu sorunların çözümünde ICC devreye girmektedir. ICC'ye yansıyan sorunların artması ve ibraz edilen belgelerin önemli bir bölümünün rezervli bulunması gerçeğıyle UCP kurallarında revizyon yapılmıştır. 01.07.2007 tarihinde yürürlüğe girecek olan UCP 600'ün akreditife taraf olanların yaşadığı sorunların önemli bir bölümüne çözüm üreteceğı düşün÷lmektedir.

Dış ticarete yaygın olarak kullanılan ve UCP kuralları uyarınca yürüt÷len akreditif sistemi, akreditife taraf olan bankaları ve lehtarını korumaya yönelik uygulamalar nedeniyle eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin temelinde bankaları alıcı ve satıcı arasındaki mala ilişkin sorunlarda taraf olmaktan çıkaran "bağımsızlık prensibi" yatmaktadır. Bu prensibe göre; akreditif, amir ve lehtarın yaptığı satış sözleşmesinden bağımsızdır. Bankalar belgeler üzerinden işlem yaparlar ve mala ilişkin sorunlarla ilgilenmezler.

UCP kuralları uyarınca bankaların yükümlölükleri belgelere dayandığından mala ilişkin riskler alıcının üzerindedir. Akreditif işleminde tarafların hak ve yükümlölüklerinin paylaşımı dengesiz olup, risklerin büyük bir bölümü amir tarafından yüklenilmektedir. Amirin hakları, bankaların ve lehtarın amire karşı sorumlulukları akreditif hukukunda tam olarak belirlenmemiştir.

UCP kurallarıyla esas olarak satıcının korunduğı gözlenmektedir. Satıcı, dış görünüşü itibariyle akreditife uygun belgeleri bankaya ibraz ettiğinde akreditif bedelini tahsil edebilmektedir.

Yapılan araştırmalar belgelerin % 70'nin rezervli bulunması nedeniyle iade edildiğini göstermektedir. Ancak rezervli belge oranının çok yüksek olmasına karşın akreditif amirleri rezervli belgelerin tamamını kabul etmekte, rezervin kaynağı satış sözleşmesi bile olsa ödemeyi yapmaktadır. Bu durum bankaların rezervli belgeleri kabul etme konusunda amire baskı yaptığını düşündürmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye'de ödeme yöntemlerinin yıllar itibarıyla dağılımı Türkiye İstatistik Kurumu'ndan elde edilen verilere dayanarak incelenmiştir. Bu konuyla ilgili varsayımlar; alıcı ve satıcının ödeme yöntemi seçiminde riskin büyüklüğünün belirleyici olduğu, bankaların devreye girmesinin riski azaltıcı yönde etki yaptığı ve alıcı ve satıcının kendilerine sağladığı çok yönlü güvenceler nedeniyle diğer ödeme yöntemlerine oranla akreditif yöntemini daha çok kullanma eğiliminde olduklarıdır.

Türkiye'de ödeme yöntemlerinin dağılımı ithalat ve ihracat açısından yıllar itibarıyla incelendiğinde dikkat çekici sonuçlara ulaşılmış olup, bu sonuçlar yukarıda verilen varsayımları doğrulamamıştır. Yapılan incelemede, ithalatçıların peşin ödeme yöntemini, ihracatçıların ise mal mukabili ödeme

yöntemini kullanarak dış ticaret faaliyetlerini yürütmekte oldukları görülmektedir. Türkiye’de dış ticaretle uğraşan ithalat ve ihracatçıların ödeme yöntemi seçiminde risk unsurunu dikkate almadıkları ve kendileri için en yüksek riski taşıyan ödeme yöntemini ağırlıklı olarak kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Dış ticaret yapmak isteyen ithalatçı ve ihracatçılarımızın pazarlık gücünün zayıf olması ve diğer ülkelerin ülkemizle ticaret yapmayı riskli bulduklarından kendileri için en az risk taşıyan ödeme yöntemini tercih etmeleri bu sonucu hazırlayan nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- BAĞRIAÇIK, Atilla
1996 **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul
- BAĞRIAÇIK, Atilla – S.KANTEKİN
1995 **Dış Ticarete Uygulamalı Akreditif İşlemleri**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul
- BUCKLEY, Adrian
2000 **Multinational Finance**, Pearson Education Ltd., Essex, England
- BUSTO, Charles del
1995 “The Insight Interview”, **Documentary Credits Insight**, Vol1 NO.1, 3-7
- BUHUR, Oğuzhan
2001 “Belgeli Akreditifin Hukuki Niteliği”
(http://www.turkhukuksitesi.com/makale_36.htm)
- CLARK, T.D.
2007 “Revised Credit Rules Impact International Business”
(http://news.thomasnet.com/IMT/archives/2007/01/revised_rules_on_letters_of_credit_ucp600_global_guidelines_practices.html)
- COLLYER, Gary
2007 “2007-The Year Of UCP 600”News Letter Issue 1,February
http://www.standardchartered.com.sg/cib/trade/pdf/UCP600_newsletter_issue_1.pdf
2007 “UCP 600-An Analysis of Articles 1-6”News Letter Issue 2,March
http://www.standardchartered.com.sg/cib/trade/pdf/UCP600_newsletter_issue_2.pdf
- CORNE, Charmian Wang
2003 **Rethinking The Law Of Letters Of Credits, University Of Sydney**
<http://ses.library.usyd.edu.au/handle/2123/660>

- CURMI, George – S.TRICKS
2004 “Avoiding Problems With Documentary Credits: Some Legal Precedents”, **Handbook Of World Trade**, 311-319
- CLARKE, Brian W.(Ed)
1995 “**Handbook of International Credit Management**”, Gover Publishing Ltd., England
- DOĞAN, Vahit
2003 **Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif**, Yetkin Yayınları, Ankara
- ERDEMOL, Haluk
2001 **Akreditife İlişkin Sorunlu Olaylar ve ICC Görüşleri**, Afşaroğlu Matbaası, Ankara
- ERYÜREK, Şenay
Uluslararası Ticarete Ödeme Şekilleri Ve Vesaik, Anadolu Bankası Eğitim Yayınları 2
- EUN, Cheol S., B.RESNICK
2004 **International Trade Management**, Mc Graw-Hill, New York
- FOUTTS, Robert L.
2006 **UCP 600 Update**
(http://209.85.135.104/search?q=cache:F-Ke5m3KeDAJ:www.baft.org/content_folders/16th%2520Annual%2520Conference%2520on%2520International%2520Trade/Foutts_PowerPoint.ppt+UCP+600+documentary+credits&hl=tr&ct=clnk&cd=105&gl=tr)
- GERNİ, Cevat
1989 **Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri**, Türkiye Dış Ticaret Derneği, Ankara
- GUNAWANSA, Asanga
2007 “Proof Of Shipment Under Letter Of Credit Transactions: Expectation Of Banks”
(http://webtest.cisworld.net/lawnet/docs/articles/inter_legal_articles/HTML/CV27.html)
- HETTİGE, Sathya
2007 “Bankers’ Liability In A Documentary Credit”
(http://webtest.cisworld.net/lawnet/docs/articles/inter_legal_articles/HTML/CV5.html)

HOLMAN, Brian L.

2004

“Using a Letter Of Credit As A Substitute For An Undertaking” **Los Angeles Lawyer**, October 2004, 12-17

ICC International Chamber of Commerce

1991

More Case Studies on Documetary Credits-Problems, Queries, Answers Includes General Index, ICC Publishing SA, Paris

1993

Documentary Credits UCP 500 and 400 Compared, ICC Publishing SA, Paris

1993

The New Standard DocuMentary Credit Forms for the UCP 500

2003

International Standard Banking Practice(ISBP) For The Examination Of Documents Under Documentary Credits, ICC Yayın No.645

İGEME - İHRACATI GELİŞTİRME ETÜD MERKEZİ

1999

Uluslararası Bir Ödeme ve Garanti Aracı :AKREDİTİF

1999

İhracatta Peşin Ödeme,

IFCBA - INTERNATIONAL FEDERATION OF CUSTOMS BROKERS ASSOCIATIONS-

2007

“UCP 600”

<http://www.ifcba.org/modules/news/article.php?storyid=317>

INTERNATIONAL TRADE CENTRE

2001

“Letters of Credit: Tips for Smooth Sailing” International Trade Forum

[http://www.tradeforum.org/news/fullstory.php/aid/169/Letters of Credit: Tips for Smooth Sailing.html](http://www.tradeforum.org/news/fullstory.php/aid/169/Letters_of_Credit:_Tips_for_Smooth_Sailing.html)

KAYA, Arslan

1995

Belgeli Akreditifte Lehtarın Hukuki Durumu, Beta Basım Yayım, İstanbul

- KAYA, Salih
2003 **Uluslararası Bankacılık Uygulamaları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- KEMER, O. Barbaros
2005 **Dış Ticaret Teknikleri Teori-Uygulama**, Alfa Aktüel, Bursa
- KLEIN, Carter H.
2006 "Letter of Credit Law Developments"
([http://www.jenner.com/files/tbl_s18News%5CRelatedDocuments147%5C2050%5CKlein Letter of Credit Law Developments 2006.pdf](http://www.jenner.com/files/tbl_s18News%5CRelatedDocuments147%5C2050%5CKlein%20Letter%20of%20Credit%20Law%20Developments%202006.pdf))
- KOLKO, Daniel M
2006 "Strict Compliance Applies To Letter Of Credit Issuers, Too", **New York Law Journal, Vol.237- No.46**
<http://www.phillipsnizer.com/pdf/Article-NYLJ-ComplianceLetterofCredit-03-9-07.pdf>
- KOZOLCHYK, Boris
1982 "The Letter Of Credit In Court: An Expert Testifies", **Banking Law Journal**, April, 1982
- KREITMAN, Roger
2006 "UCP: Recent Progress"
(<http://www.mantissa.co.uk/support/nextucp3a.htm>)
- KULA, Veysel
2001 "Akreditif İşlemlerinde Evrak İncelemesine İlişkin Alternatif İlkelerin Etkileri" **Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi**, C.III, S.1; Haziran 2001, 37-38
- LOCKWOOD III, Richard B.
2003 "Letters of Credit Remove The Risk of International Payments", **US Banker** Nov.2003 Vol.113 Issue 11, 88
- MENGÜTÜRK, Muhsin
1994 **International Finance**, Literatür Yayınları, İstanbul

- MANN, Ronald J.
2000 "The Role of Letters of Credit In Payment Transactions", Michigan Law Review, **Vol.99 Issue 8 2494-2536**
- MUKUNDAN, Pottengal
2003 "Trade Finance Fraud: When Buyers And Sellers Collude", **Documentary Credits Insight**, Vol.9,no.1, Jan-Mch 2003, 1
- MTO Milletlerarası Ticaret Odası
1993 **Vesikalı Krediler İçin Yeknesak Teamüller ve Uygulamalar Yayın No: 500**
- 1995 **Vesikalı Krediler İçin Yeknesak Kurallar Yayın No: 522**
- 2002 **Akreditiflere İlişkin Bir Örnek Usuller Ve Uygulama Ve Elektronik İbraz İçin UCP 500'e Ek Yayın (eUCP) Yayın No: 500+e+UCP**
- 2007 **Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller Ve Uygulama Kuralları Yayın No: 600**
- NEIPERT, David M.
2000 **A Tour Of International Trade**, Prentice Hall, New Jersey
- ONURSAL, Erkut
1996 **Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulama**, Orta Anadolu İhracatçıları Birliği, Ankara
- ÖZALP, Abdurrahman
2007 **UCP 600'ın Kullanılması Ve Akreditif**, Türkmen Kitabevi, stanbul
- ÖZEL, Sibel
1991 **Akreditif ve Hukuki Niteliği**, Beta BasımYayım, İstanbul
- PEKCAN, Erdoğan
1991 **Dış Ticarete Uluslararası Kurallar ve Banka Uygulamaları**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1991/9
- REİSOĞLU, Seza
1995 **Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Akreditif**, Ayyıldız Matbaası, ANKARA
- 2005 "Hukuki Açıdan Akreditif Ve Uygulama Sorunları", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 52, Sayfa 39-55

- REUVİD,Jonathan-J.SHERLOCK
2005 "Documentary Letters of Credits" **Handbook of World Trade**, 339-349
- SCHNEIDER, Gerhard W.
1974 **Export-Import Financing- A Practical Guide**, The Ronald Press Company, New York
- SITPRO
2003 "Checklist And Guide For Exporter", Sitpro Ltd.
<http://www.sitpro.org.uk/trade/lettcredexport.pdf>
- SOMUNCUOĞLU,Ünal
2001 **Akreditif Hukukunun Genel Hükümleri**, Milletlerarası Ticaret Odası, İstanbul
- STUTZMAN, Andrew K.
2006 "New Letter of Credit Rules Call For Careful Review"
(<http://www.stradley.com/newsletters.php?action=view&id=258#2>)
- TAYLOR, Dan
1995 "The Insight Interview", **Documentary Credits Insight**, Vol1 NO.3 Sayfa:3-7
- TUMAY, Turhan
1987 **Dış Ticaret ve Banka Tekniği**, Türk Ekonomi Bankası, İstanbul
- 1992 **Akreditifler Hakkında Uluslararası Kurallar ve Uygulamaları**, Türk Ekonomi Bankası, İstanbul
- TOMANBAY, Mehmet
1995 **Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı**, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara
- ÜNAY, Vecdi
1989 Bankalarca Dış Ticaretin Finanse Edilme Usulleri,
Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş., İstanbul
- XU,Bailey J.K
2001 "The Issuing Bank's Duty Under Letter Of Credit Transactions"
(<http://www.hllawyers.com/law-en-publications/law-en-publications-4.htm>)

- WICKREMERATNE, Lakshman Y.
1996 "Common Errors In The Collections Process",
Documentary Credits Insight, Vol 2 NO.4, 13-14
- Vora, Vishal K.
2007 "Jurisdiction in International Letter of Credit"
(http://www.legalserviceindia.com/articles/jd_int.htm)
- ZAMBAKHIDZE, Tamar
2002 "Documentary Credit-An Advantageous Form Of
International Payment" **Georgian Law Review**, 5/2002-
1 , 75-95
(<http://www.geplac.org/publicat/law/glr02n1e/p75arte.pdf>)

ÖZET

DİLEK, Marziye. Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007

Bu çalışmanın amacı, dış ticarete kullanılan peşin ödeme, mal mukabili ödeme, konsinye satış, vesaik mukabili ödeme ve akreditif olarak sıralanan başlıca ödeme yöntemlerini incelemektir. Hangi ödeme yönteminin kullanılacağı alıcı ve satıcı arasındaki anlaşmaya göre belirlenmektedir.

Farklı ülkelerde yaşayan ve birbirlerini tanımayan alıcı ve satıcı uluslararası ticaretten kaynaklanabilecek riskleri karşılıklı olarak azaltmaya çalışırlar. Alıcı sipariş verdiği malı istediği özelliklerde ve zamanında alacağını, satıcı ise sattığı malın bedelini tahsil edeceğini bilmek ister.

İthalatçıya ve ihracatçıya sağladığı güvenceler nedeniyle en çok kullanılan ödeme yöntemi olan akreditif, uluslararası ticaretin can damarı olarak nitelendirilmektedir.

Akreditif, alıcının (amir) talep ve talimatına dayanarak bir bankanın (amir banka) belirli bir parayı, belirli bir tarihe kadar ve belirli belgeler karşılığında ve öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla satıcıya (lehtar) ödeme yapacağını taahhüt etmesidir.

Akreditif, alıcı ve satıcının arasındaki satış sözleşmesinden bağımsızdır. Akreditife taraf olan bankalar, belgeler üzerinden işlem yaparlar ve mala ilişkin sorunlarla ilgilenmezler.

Akreditifli işlemler, Milletlerarası Ticaret Odası'nın Akreditifler İçin Bir Örnek Kuralları'na dayanılarak yürütülür. Bu kuralların UCP 600 adı verilen yeni revizyonu 01.07.2007 tarihinde yürürlüğe girecektir.

Türkiye’de ödeme yöntemlerinin dağılımı ithalat ve ihracat açısından yıllar itibarıyla incelendiğinde dikkat çekici sonuçlara ulaşılmış olup, bu sonuçlar ödeme yönteminin seçiminde risk seviyesinin belirleyici olduğu varsayımını doğrulamamıştır.

Yapılan inceleme sonucunda, ithalatçıların peşin ödeme yöntemini, ihracatçıların ise mal mukabili ödeme yöntemini kullanarak dış ticaret faaliyetlerini yürütmekte oldukları görülmektedir. Türkiye’de dış ticaretle uğraşan ithalat ve ihracatçıların ödeme yöntemi seçiminde risk unsurunu dikkate almadıkları ve kendileri için en yüksek riski taşıyan ödeme yöntemini ağırlıklı olarak kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler

- 1. Uluslararası Ticaret**
- 2. Ödeme Şekilleri / Ödeme Yöntemleri**
- 3. Akreditif**
- 4. İthalat**
- 5. İhracat**
- 6. İthalat**

ABSTRACT

DİLEK, Marziye. Payment Methods In International Trade And Problems Arising In Application, Master Thesis , Ankara, 2007

The main purpose of this study is to provide a general understanding of payment methods, their use and application in international trade.

The choices of the payment method on the basis of which the payment shall be effected under an international trade contract, shall be determined by the parties' agreement. The most fundamental methods of payment are cash in advance, open account, consignment sales, documentary collections and letter of credit.

Due to the physical distances between buyer and seller, and the fact that the transaction may have taken place without the two parties actually meeting, minimizing exposure to risk is on the minds of both parties. The buyer wants to make sure they receive their order in acceptable condition and on time, and the seller needs to know they will get paid for it.

The letter of credit is the most common method of payment for goods in international trade because of the security it offer to the exporter and the importer. Its use has been considered so important that it is referred to as the "lifeblood" of international commerce.

A documentary credit, also known as a letter of credit is written undertaking by a bank on behalf of a buyer to pay the seller an amount of money within a specified time provided the seller presents documents strictly in accordance with the terms laid down the in the L/C.

Payment under a documentary letter of credit is based on documents, not on the terms of sale or the physical condition of the goods. L/C is purely documentary transaction that separate and independent from the underlying contract between the buyer and seller.

Letters of credits used in international transactions are governed by the International Chamber of Commerce the Uniform Customs and Practice for Documentary Credits(UCP). The newly revised edition of the UCP 600, 2007 revision will be effective as July 01, 2007.

When we analyzed the payment method distributions in Türkiye concerning import and export per years, we get remarkable conclusions and these conclusions didn't verify our assumption in which we assumed that the level of the risk determines the choice of payment method.

In the analysis, it was seen that, importers were using cash in advance, exporters were using open account in international trade. In Türkiye, the importers and exporters aren't taking into account the risk factor when they are choosing the payment methods and they are using the method that entertains the highest risk.

KEY WORDS

- 1. International Trade**
- 2. Payments Methods**
- 3. İmport**
- 4. Export**
- 5. Letter of Credit / Documentary Credits**